

Τ.Ε.Ι ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ Σ.Ε.Υ.Π
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΚΩΦΩΝ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

ΠΟΛΥΖΟΥ ΛΕΛΟΥΔΑ
ΚΑΤΣΑΝΟΥ ΜΑΡΙΑ

ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ :
ΔΙΑΛΥΝΑΚΗ ΕΛΕΝΗ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2011

**Αφιερωμένο στις μητέρες μας που
μας στήριξαν για να πετύχουμε στην ζωή μας...**

Εισαγωγή.....	5
Κεφάλαιο 1ο Ο ορισμός της αναπηρίας.....	11
1.2 Μοντέλα αναπηρίας.....	13
Κεφάλαιο 2^ο Ορισμός κώφωσης και βαρηκοΐας	16
2.1 Διάγνωση κώφωσης	17
2.2 Αιτίες κώφωσης	18
2.3 Τα δεδομένα από το χώρο της Ακουσολογίας.....	20
2.4 Η θέση των κωφών για τα κοχλιακά εμφυτεύματα.....	21
Κεφάλαιο 3^ο Κώφωση και περιβάλλον	23
3.1 Η οικογένεια του ατόμου με κώφωση.....	23
3.2 Σύγχρονες στάσεις στην Συμβουλευτική Γονέων κωφών.....	28
3.3 Ακούοντα παιδιά Κωφών Γονέων.....	30
3.4 Η Οικογένεια ακούντων με Κωφό-βαρήκοο παιδί.....	31
Κεφάλαιο 4^ο Εκπαίδευση των κωφών παιδιών.....	33
4.1 Μέθοδοι διδασκαλίας κωφού παιδιού.....	33
4.2 Δίγλωσση εκπαίδευση στο σχολείο.....	38
4.3 Η θέση της νοηματικής γλώσσας στην Ελλάδα.....	41
4.4 Ειδική εκπαίδευση των κωφών.....	43
Κεφάλαιο 5^ο Επαγγελματική αποκατάσταση των ατόμων με αναπηρία	45
5.1. Τα δικαιώματα των κωφών στην Ελλάδα.....	45
5.2 Η διαρκής προσπάθεια προσαρμογής του ατόμου με κώφωση.....	48
5.3 Προκαταλήψεις και θετικές στάσεις	52
Κεφάλαιο 6^ο Κουλτούρα και κοινότητα των κωφών.....	55
6.1 Οικονομική και επαγγελματική αποκατάσταση των κωφών.....	55
6.2 Ο θεσμός του γάμου στην κοινότητα των κωφών.....	56
6.3. Οργανώσεις και δραστηριότητες της κοινότητας των κωφών.....	56
1. Έρευνα.....	59
1.1 Εισαγωγή	59
1.2 Αναφορά σε συναφείς έρευνες.....	60
1.3 Σκοπός της έρευνας.....	60
1.4. Είδος έρευνας.....	61
1.5. Περιγραφή του πεδίου της εμπειρικής έρευνας.....	62
2. Μεθοδολογία	64
2.1. Ερευνητική στρατηγική	64
2.2 Τεχνικές συλλογής στοιχείων	64
2.3. Χαρακτηριστικά του δείγματος.....	65
3. Περιορισμοί – δυσκολίες.....	69
4. Αποτελέσματα	70
❖ Ο κωφός και η εκπαίδευση του	71
❖ Ο κωφός και η ένταξη του στην αγορά εργασίας.....	73
❖ Το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον του κωφού.....	76
5. Συζήτηση.....	79

6. Συνοπτικά συμπεράσματα.....	84
Επίλογος	86
Παράρτημα	87
Βιβλιογραφία.....	88

Εισαγωγή

Οι πρώτες προσπάθειες εκπαίδευσης κωφών στην χώρα μας έγιναν στις αρχές του περασμένου αιώνα. Το πρώτο εν Ελλάδι σχολείο κωφών ιδρύθηκε στην Αθήνα το 1923. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '80 η χρήση της νοηματικής γλώσσας στα σχολεία κωφών ήταν κάθετα απαγορευμένη. Η επίσημη αναγνώριση της ελληνικής νοηματικής γλώσσας έγινε μόλις πριν από μερικά χρόνια, με την ψήφιση του νόμου 2817/2000. Η ιστορία της κοινότητας των κωφών είναι γεμάτη αγώνες για την διεκδίκηση του “αυτονόητου” που κράτησαν επί έναν και πλέον αιώνα και συνεχίζουν να κρατούν.¹

Μια σύντομη ιστορική αναδρομή είναι απαραίτητη για να κατανοήσουμε καλύτερα τη θέση των κωφών στην κοινωνία διαχρονικά. Στην αρχαία ελληνική βιβλιογραφία έχουμε αναφορές για την κώφωση και την ύπαρξη των Κωφών κυρίως στα έργα του Αριστοτέλη και του Πλάτωνα. Ο Αριστοτέλης θεωρούσε ότι γλώσσα και ομιλία είναι το ίδιο πράγμα. Στο έργο του «Προβλήματα», θεωρεί την ακοή πιο σημαντική από όλες τις αισθήσεις αναφέροντας ότι αυτή βοηθάει στη νοητική ανάπτυξη. Παράλληλα συνέδεε την κώφωση με την αλαλία πιστεύοντας ότι η βλάβη στα όργανα της ακοής επεκτείνεται και στα όργανα της ομιλίας. Ο Αριστοτέλης δεν αναφέρεται σε θέματα που αφορούν την εκπαίδευση των Κωφών και ποτέ δεν ισχυρίστηκε ότι Κωφοί δεν μπορούν να εκπαιδευτούν.

Στους Πλατωνικούς² διαλόγους φαίνεται πως η ύπαρξη της νοηματικής γλώσσας και τα πλεονεκτήματα από τη χρήση της είναι γνωστά. Ειδικότερα, ο Σωκράτης, στο έργο «Κρατύλος», συζητά με τον Ερμογόνη και τον Κρατύλο για την σχέση αντικειμένου και λέξης, για τον φυσικό ή αυθαίρετο συμβολισμό των λέξεων. Σ' αυτό το διάλογο ο Σωκράτης αναφέρετε και στη νοηματική γλώσσα, ως απαραίτητο μέσο για να επικοινωνήσουν οι Κωφοί. Η αναφορά αυτή είναι η πρώτη γραπτή μαρτυρία για την ύπαρξη της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας και για τους Κωφούς της εποχής εκείνης. Δυστυχώς η παρατήρηση του Σωκράτη για τα πλεονεκτήματα της νοηματικής γλώσσας δεν λήφθηκαν σοβαρά υπόψη, με αποτέλεσμα οι κωφοί σε πολλές χώρες να κρατηθούν μακριά από την εκπαίδευση και μέσα στην αμάθεια για περισσότερο από 2.000 χρόνια.

Σκοπός της πτυχιακής αυτής είναι η διερεύνηση της επαγγελματικής αποκατάστασης των κωφών, οι πιθανές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, η εκπαίδευση που απέκτησαν και οι

1. Αντζακας Γ. (2010) Η ιστορία των κωφών άρθρο ελευθεροτυπία

2 Hegethorn, B. (1985) On the history of mental health and deafness

επιρροές από το κοινωνικό και οικογενειακό τους περιβάλλον. Το θεωρητικό τμήμα της πτυχιακής που θα συμπληρώσει και θα δώσει στοιχεία στην έρευνα θα παρουσιαστεί σε 6 κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στον ορισμό της αναπηρίας καθώς και στα δυο πιο σημαντικά μοντέλα αναπηρίας το κοινωνικό και το ιατρικό, τα οποία βοηθούν στην κατανόηση συμπεριφορών, προκαταλήψεων, της κοινωνίας και της αντιμετώπισης που έχουν οι ειδικοί στον τομέα της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης. Το Ιατρικό Μοντέλο τοποθετεί την πηγή του προβλήματος μέσα σε ένα εξασθενημένο άτομο και συμπεραίνει ότι οι λύσεις πρέπει να βρεθούν μέσω της επικέντρωσης στο άτομο. Ενώ το κοινωνικό μοντέλο βλέπει την αναπηρία ως μία συνέπεια περιβαλλοντικών, κοινωνικών και συμπεριφοριστικών συνόρων που εμποδίζουν τα άτομα με αναπηρία από τη μέγιστη συμμετοχή τους στην κοινωνία. Αποβλέπει στη διεύρυνση των συμπεριφοριστικών, φυσικών και θεσμικών συνόρων που θα βελτιώσει τις ζωές των ατόμων με αναπηρία και θα τους δώσει τις ίδιες ευκαιρίες με τους υπόλοιπους σε δίκαιη βάση.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται ο ορισμός της κώφωσης και της βαρηκοΐας, δυο ορισμοί που έχουν δημιουργήσει σύγχυση σε εκπαιδευτικούς και σε γονείς κωφών παιδιών, καθώς συνήθως, χρησιμοποιούνται με την ίδια σημασία και οι δύο αλλά απέχουν σημαντικά. Σε διεθνή επίπεδο η διάγνωση της κώφωσης γίνεται με βάση την ταξινόμηση των διαφόρων μορφών κώφωσης σε δυο κατηγορίες στους κωφούς και στους Βαρήκοοι ή άτομα με μειωμένη ακουστική αίσθηση. Οι αιτίες κώφωσης χωρίζονται σε δυο μεγάλες κατηγορίες στις προγεννητικές αιτίες και σε περιγεννητικές και μεταγεννητικές αιτίες. Επίσης γίνεται αναφορά στον κλάδο της ακουολογίας, η οποία είναι μια επιστήμη που ασχολείται με την ακουστική, τη διαγνωστική, τη μελέτη των φαινομένων του ακουστικού συστήματος και την αντιμετώπιση της βαρηκοΐας με τα κατάλληλα προσθετικά και εκπαιδευτικά μέσα. Τέλος σημαντική είναι και η αναφορά της άποψης των κωφών για τα κοχλιακά εμφυτεύματα.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται το οικογενειακό περιβάλλον του κωφού. Αν η οικογένεια του κωφού παιδιού έχει ακούοντες γονείς μέχρι να αποδεχθούν την κώφωση του παιδιού τους και να την αντιμετωπίσουν περνούν κάποια στάδια καθώς ο κλονισμός που προκαλεί, το πρώτο άκουσμα ότι το παιδί τους είναι Κωφό, ότι είναι μια ανθρώπινη ύπαρξη με ειδικές ανάγκες, είναι καταλυτικός. Γκρεμίζονται οι ελπίδες και τα όνειρα τους αλλά και θίγεται η αυτοεκτίμηση τους και η κοινωνική τους εικόνα. Ο θρήνος είναι διάχυτος και η περίοδος της άρνησης εξαρτάται από την προσωπικότητα και την ιδιοσυγκρασία των γονιών. Η τελευταία περίοδος που οι γονείς αποδέχονται το πρόβλημα είναι πιο ανακουφιστική. Η αποδοχή της κώφωσης θα επιφέρει την αποδοχή του παιδιού και θα σταθεροποιήσει τον δεσμό

των συζύγων με κοινές αποφάσεις και ανάληψη πρωτοβουλιών για την αντιμετώπιση του πλήθους των προβλημάτων, που προκύπτουν από την αισθητηριακή ατέλεια του παιδιού. Μιλάμε πλέον όχι για απλούς γονείς, αλλά για ειδικούς γονείς. Αυτήν ακριβώς την ιδιαιτερότητα των γονέων αυτών προσπαθούν να καλύψουν διάφορες προτάσεις και προγράμματα που παρουσιάζονται κάθε τόσο για τα άτομα με ειδικές ανάγκες και μιλούν για την αναγκαιότητα της εκπαίδευσης και ενημέρωσης των γονέων τους. Έτσι λοιπόν θα γίνει αναφορά και στις μεθόδους συμβουλευτικής και ψυχολογικής υποστήριξης των γονέων κωφών παιδιών. Υπάρχουν βέβαια και οικογένειες με κωφούς γονείς και ακούοντα παιδιά που στην πλειοψηφία τους αυτά τα παιδιά μαθαίνουν πρώτα την νοηματική και έπειτα την γλώσσα των ακουόντων. Νιώθουν ως επί το πλείστον μέλη της πολιτισμικής κοινότητας των κωφών καθώς από πολύ μικρά αναλαμβάνουν τον ρόλο του διερμηνέα εκ μέρους των γονιών τους και λειτουργούν για όλη τους την ζωή σαν συνδετικός κρίκος των κωφών με τους ακούοντες.

Επόμενο τμήμα του θεωρητικού τμήματος είναι να γίνει αναφορά στην εκπαίδευση των κωφών και τις μεθόδους διδασκαλίας ανά δεκαετίες, τον προφορισμό την ολιστική επικοινωνία και την δίγλωσση εκπαίδευση. Στον προφορισμό δινόταν έμφαση στην ανάπτυξη της ομιλούμενης γλώσσας, με την αξιοποίηση των υπολειμμάτων της ακοής, μέσω των τεχνολογικών βοηθημάτων και άλλων πρόσφορων χειρισμών και μαθημάτων, όπως η χειλανάγνωση, η ορθοφωνία, η χρήση γραπτού λόγου. Η μέθοδος αυτή είχε χαμηλή αποτελεσματικότητα και έφερε έντονες αμφισβητήσεις όσο από τους εκπαιδευτικούς όσο και από την κοινότητα των κωφών. Η ολική επικοινωνία έχει ένα αρκετά ασαφές περιεχόμενο καθώς προωθεί τη χρήση κάθε μέσου και μεθόδου στην εκπαίδευση των κωφών, αρκεί να επιτυγχάνεται η επικοινωνία. Η πολυσημία του όρου δημιούργησε μεθοδολογικές δυσχέρειες και αντιφάσεις, καθώς και προβλήματα ορισμού, με αποτέλεσμα να είναι δύσκολη και η εφαρμογή και η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της. Η δίγλωσση εκπαίδευση κατά την οποία αναγνωρίζεται ως πρώτη γλώσσα η Νοηματική Γλώσσα (ΕΝΓ) και ως δεύτερη γλώσσα η Ελληνική, κυρίως η γραπτή, έχει γνωρίσει μεγάλη άνοδο και αποδοχή και από τους εκπαιδευτικούς και από τους κωφούς τις τελευταίες δυο δεκαετίες. Οι εκπαιδευτικοί, κωφοί και ακούοντες, πρέπει να φροντίζουν για την παροχή ενός καλά σχεδιασμένου προγράμματος για τους μαθητές τους, συνεργαζόμενοι μεταξύ τους και μοιράζοντας ισότιμα ευθύνες και δραστηριότητες. Τέλος, πρέπει να παρέχεται επιμόρφωση εντός του σχολείου για να μπορέσει το προσωπικό να εργαστεί συνεργατικά σ' ένα δίγλωσσο πρόγραμμα εκπαίδευσης.

Δεν θα πρέπει να παραλειφθεί και η θέση της νοηματικής γλώσσας στην Ελλάδα η οποία θεωρείται γενικά μια γλώσσα παντομimική, εικονιστική, μια μορφή επικοινωνίας με

νεύματα και όχι πλήρης γλώσσα. Είναι μία καταπιεσμένη γλώσσα, που στην Ελλάδα βρίσκεται σε πολύ χαμηλή θέση ως προς την αποδοχή της από τα μέλη της κοινότητας των ακουόντων. Μέχρι πριν από λίγα χρόνια οι μόνοι ακούοντες που γνώριζαν την Ελληνική Νοηματική Γλώσσα ήταν τα παιδιά των ενηλίκων κωφών και λίγοι επαγγελματίες που ασχολούνταν πολύ στενά με τους Κωφούς. Μετά τη θέσπιση της διδασκαλίας της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας και εφόσον επιτράπηκε η χρήση της στα σχολεία, η κατάσταση άλλαξε. Τέλος παρουσιάζονται οι ανάλογες νομοθεσίες που θεσπίστηκαν από το κράτος και αναφέρονται στην ειδική αγωγή, στην διαδικασία εξέτασης κωφών μαθητών, στους τρόπους εισαγωγής τους σε ΑΕΙ και ΤΕΙ καθώς και στην τηλεοπτική τους ενημέρωση που είναι εξίσου σημαντική.

Στο επόμενο κεφάλαιο που αφορά την επαγγελματική αποκατάσταση των ατόμων με αναπηρία γίνεται αναφορά στα δικαιώματα κωφών στην Ελλάδα όπως αυτά έχουν θεσπισθεί από το κράτος και σε ανάλογες νομοθεσίες που αφορούν την επαγγελματική αναπροσαρμογή και απασχόληση των Α.Μ.Ε.Α.. Άξιο αναφοράς είναι και οι νόμοι για την επαγγελματική προστασία των κωφών καθώς και οι συνάξεις αναπηρίας που τους δίνονται. Αναφορά γίνεται και στην διαρκή προσπάθεια προσαρμογής του κωφού στο περιβάλλον, κοινωνικό και οικογενειακό, καθώς στην διάρκεια της ζωής του έρχεται αντιμέτωπος με διάφορα προβλήματα που του παρουσιάζονται λόγω της κώφωσης του και ζει αντιμέτωπος με συνεχείς εκπλήξεις.

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει φανερά πλέον ως έφηβος του προκαλούν άγχος διότι φοβάται μην τυχόν τον προσβάλλουν τρίτα άτομα και ή δεν μπορεί να επικοινωνήσει με τους γύρω του. Έτσι επιζητά να βρεθεί στον ίδιο χώρο με άτομα που τον καταλαβαίνουν. Ο υπέρ προστατευτισμός άλλωστε, στον οποίο συνηθίζουν από μικρή ηλικία μειώνει την αυτοεκτίμηση αλλά και την ανάληψη πρωτοβουλιών από μέρος τους. Η μειωμένη αυτοπεποίθησή τους οδηγεί υποσυνείδητα σε προσαρμογές. Επίσης προσπαθούν με άλλον τρόπο, τον οπτικό, να αντιληφθούν αυτά που συμβαίνουν γύρω τους, για να μπορέσουν και οι ίδιοι να συμμετάσχουν. Δεν το πετυχαίνουν όμως χωρίς κόστος. Η διαφοροποίηση της συμπεριφοράς και γενικά της προσωπικότητάς τους είναι το τίμημα που πληρώνουν σ' αυτή τους την προσπάθεια

Επισημαίνονται ακόμα και προκαταλήψεις και θετικές στάσεις απέναντι στους κωφούς οι οποίες φαίνονται από τα αρχαία χρόνια, τότε που η επιστημονική γνώση δεν μπορούσε να προβεί σε πειστικές εξηγήσεις, είχε ήδη δημιουργηθεί γύρω τους ένα απρόσιτο μαγικό τείχος μα έχουν απλώσει βαθιές ρίζες μέσα στην κοινωνία.

Τέλος το τελευταίο κεφάλαιο βοηθά να δούμε ξεκάθαρα τη διαφορετική πολιτισμική κοινότητα των κωφών και την ξεχωριστή κουλτούρα τους και γίνεται αναφορά στα

επαγγέλματα που συνήθως εργάζονται. Ο γάμος αποτελεί σαφώς σημείο σημαντικό στην ζωή τους και η επιλογή του συντρόφου είναι συνήθως κάποιος ο οποίος είναι κωφός γιατί νιώθουν ότι επικοινωνούν καλύτερα. Τέλος βασική και άκρως βοηθητική είναι και η ύπαρξη διαφόρων σωματίων, συλλόγων, οργανώσεων και ομοσπονδιών όπως η ύπαρξη της Ομοσπονδίας Κωφών Ελλάδος, οι οποίες αρχικά φέρνουν πιο κοντά τους κωφούς, τους κάνουν να νιώθουν ασφάλεια και οικειότητα, καθώς αποτελείται από άτομα μιλούν την νοηματική γλώσσα και οργανώνει δραστηριότητες ψυχαγωγικές και ενημερωτικές για την κοινότητα των κωφών.

Εν κατακλείδι, η απασχόληση των ατόμων με ειδικές ανάγκες τίθεται σε ένα γενικότερο πλαίσιο διότι όλοι αυτοί οι άνθρωποι γίνονται αντικείμενα εργασιακού αποκλεισμού λόγω της ρατσιστικής συμπεριφοράς της σύγχρονης κοινωνίας μας. Στις πολιτικές απασχόλησης θα δούμε ότι στην χώρα μας δεν υπάρχει επαρκή μέριμνα για την απασχόληση των Α.Μ.Ε.Α. Ωστόσο το επιθυμητό έρχεται από την ίδια την εξέλιξη και αποδεικνύεται ότι οι νέες τεχνολογίες μπορούν να προσφέρουν θέσεις εργασίας όπως επίσης και εναλλακτικές μορφές απασχόλησης. Τα παραπάνω σε συνδυασμό με τις προσαρμογές που μπορούν να γίνουν στο εργασιακό περιβάλλον ώστε να υπερκαλύπτονται οι όποιες αδυναμίες, δίνουν μια αισιόδοξη νότα για το τι μπορεί να συμβεί σύντομα.

Η έρευνα μας στο σύλλογο ΑΡΓΩ στην πόλη του Βόλου έγινε με σκοπό να μελετήσουμε και να αναδείξουμε τις απόψεις και τις εμπειρίες των κωφών ατόμων για την πρόσβαση τους στην αγορά εργασίας και την έκταση της επαγγελματικής κατάρτισης και αποκατάστασης. Άλλωστε, η ανάγκη για εργασία αλλά και για την επιβίωση και την κοινωνική ενσωμάτωση αποτελεί στόχο του κάθε ατόμου ανεξάρτητα από τα σωματικά, νοητικά ή πνευματικά χαρακτηριστικά που τον διακατέχουν.

Κεφάλαιο 1ο Ο ορισμός της αναπηρίας

Σύμφωνα με τον ορισμό του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου του Ο.Η.Ε (1975): «ο όρος «ανάπηρος» αναφέρεται σε οποιοδήποτε άτομο δεν μπορεί να εξασφαλίσει από μόνο του όλες ή ένα μέρος από τις ανάγκες μιας φυσιολογικής ατομικής και κοινωνικής ζωής λόγω κάποιου εκ γενετής ή επίκτητου σωματικού ή διανοητικού μειονεκτήματος.»

Η λέξη ανάπηρος στην χώρα μας και στη μνήμη μας, σημαίνει άτομο με κινητική δυσκολία και μόνο. Το άτομο που δεν ακούει χαρακτηρίζεται κωφάλαλο, γιατί κανείς δεν είχε σκεφτεί ότι μπορεί με την εκπαίδευση να μιλήσει! Το άτομο που δεν βλέπει χαρακτηρίζεται απλά, τυφλό. Έτσι μέσα από την αγωνία των ατόμων αυτών ξεπρόβαλε ένας καινούργιος αποφορτισμένος όρος: άτομα με ειδικές ανάγκες, που καταρχήν συνδέθηκε με όλες τις μορφές αναπηρίας ή βαριάς ασθένειας. Όπως στην κοινωνία έτσι και στη σχολική τάξη υπάρχει μεγάλη διαφοροποίηση μεταξύ της συμπεριφοράς και των ικανοτήτων των μαθητών.³

Μέχρι την δεκαετία του 1960, οι πάσχοντες από χρόνιες παθήσεις και οι σωματικά και ψυχικά βαριά ανάπηροι παρέμεναν σε ιδρύματα κλειστής περίθαλψης, σε πολλές περιπτώσεις χωρίς καμιά προσπάθεια νοσηλείας, θεραπείας και αποκατάστασης. Εξάιρεση στο γενικό αυτό κανόνα αποτέλεσαν κάποια ιδρύματα στη Γαλλία και την Ολλανδία, καθώς και κάποιες προσπάθειες ατομικής πρωτοβουλίας ή μη κυβερνητικών οργανώσεων για την ενημέρωση κυβερνήσεων και διεθνών οργανισμών και την δημιουργία προγραμμάτων αποκατάστασης από το 18ο αιώνα.

Με απόφαση της, η Γενική Συνέλευση κήρυξε το 1981 Διεθνές Έτος Αναπήρων, στο πλαίσιο του οποίου υιοθετήθηκε ένα παγκόσμιο πρόγραμμα δράσης σχετικά με την αντιμετώπιση των προβλημάτων της εν λόγω κοινωνικής ομάδας. Επιπροσθέτως, η Γενική Συνέλευση κήρυξε τη δεκαετία 1983-1992 Δεκαετία του Ο.Η.Ε. για τα Άτομα με Ειδικές Ανάγκες και κήρυξε ακόμη την 3η Δεκεμβρίου ως Διεθνή Ημέρα για τα άτομα αυτά. Αναλυτικότερα, το 1987 πραγματοποιήθηκε στην Στοκχόλμη η Οικουμενική Συνάντηση Εμπειρογνομόνων για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, καθώς και επιτεύχθηκε η σύναψη διεθνούς σύμβασης από την Γ.Σ. του Ο.Η.Ε. για την εξάλειψη όλων των διακρίσεων σε βάρος των ατόμων με αναπηρίες. Ακόμα, το 1990 το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο σχετικά με όσα διατυπώθηκαν στη Γενική Συνέλευση, εξουσιοδότησε την Επιτροπή

³ Βερνάδος Μ. (2004) και Τερεζάκη Μ. Προσεγγίσεις σε θέματα ειδικής αγωγής, Ρέθυμνο

για Κοινωνική Ανάπτυξη να εξετάσει τη δυνατότητα δημιουργίας ειδικής ομάδας εργασίας που θα έθετε πρότυπους κανόνες για ίσες ευκαιρίες στα άτομα με ειδικές ανάγκες. Τελικά, οι κανόνες αναπτύχθηκαν με βάση τα κείμενα που είχαν συνταχθεί στο πλαίσιο της Δεκαετίας του Ο.Η.Ε. για τους Αναπήρους και με βάση το Διεθνές Σύμφωνο για τα Δικαιώματα του ανθρώπου.⁴

Όσον αφορά την επιτυχή αντιμετώπιση της αναπηρίας σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο, η σύγχρονη πολιτική της δεκαετίας του '80 και '90 αποβλέπει στη λήψη μέτρων και την διαμόρφωση προγραμμάτων τα οποία περιλαμβάνουν:

- Πρόληψη αναπηρίας. Αυτή επιτυγχάνεται με την ενημέρωση, την ευαισθητοποίηση και την αγωγή υγείας του κοινού.
- Την ανίχνευση περιπτώσεων συγγενούς αναπηρίας σε βρέφη και νήπια.
- Την έγκαιρη διάγνωση για την απαρχή της θεραπείας και την αντιμετώπιση του προβλήματος
- Νοσηλεία-Θεραπευτική παρέμβαση. Ανάλογα με το είδος της αναπηρίας, την σοβαρότητα και το είδος της απαιτείται ιατρική, ψυχιατρική θεραπεία, νοσηλεία έξω από το ίδρυμα ή μέσα σε αυτό.
- Αποκατάσταση (κοινωνική και επαγγελματική). Στόχος της αποκατάστασης είναι η ένταξη του αναπήρου στην εργασία, την οικογένεια και την αστική κοινότητα.

Τέλος σημαντική θεωρείται και η συμβολή της τεχνολογίας από τις αρχές του 21ου αιώνα, στην αποκατάσταση πολλών μορφών σωματικής αναπηρίας και στην ένταξη των αναπήρων στην κοινότητα. Τόσο με τις σύγχρονες τεχνικές που επιτρέπουν την δυνατή προσαρμογή των διαφόρων εξαρτημάτων-βοηθημάτων προσθετικής, αμαξιδίων και αυτοκινήτων, όσο και με τους Η/Υ όπου επιτρέπουν στους ανάπηρους, ακόμη και στους παραπληγικούς, να ανοίγουν πόρτες, την τηλεόραση, το τηλέφωνο, καθώς επίσης να επικοινωνούν με ανθρώπους που έχουν τα ίδια προβλήματα, τα ίδια ενδιαφέροντα, τις ίδιες ανησυχίες. Συμπερασματικά λοιπόν, όλες αυτές οι εξελίξεις παίζουν καθοριστικό ρόλο τόσο στην ένταξη των αναπήρων στην οικογένεια και την κοινωνία, όσο και στην βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης τους και στην αύξηση της ποιότητας της ζωής τους

1.2 Μοντέλα αναπηρίας

Τα μοντέλα αναπηρίας έχουν επινοηθεί από ανθρώπους για άλλους ανθρώπους. Προσφέρουν μία ιδέα για τις συμπεριφορές, τις αντιλήψεις και τις προκαταλήψεις των προηγούμενων και πως επηρεάζουν τους επόμενους. Συνεπώς, τα μοντέλα κατανόησης αποκαλύπτουν τρόπους με τους οποίους η κοινωνία προσφέρει ή περιορίζει την πρόσβαση σε θέσεις εργασίας, αγαθά, υπηρεσίες, οικονομικές επιρροές και πολιτικές δυνάμεις στα άτομα με αναπηρία. Τα μοντέλα κατανόησης έχουν επιρροές από δύο βασικές φιλοσοφίες.

Η πρώτη βλέπει τα άτομα με αναπηρία ως εξαρτώμενα από την κοινωνία. Αυτό μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τον πατερναλισμό, τον διαχωρισμό και την διάκριση. Η δεύτερη βλέπει τα άτομα με αναπηρία ως πελάτες σε οτιδήποτε έχει να προσφέρει η κοινωνία. Καθώς εξετάζουμε τα διαφορετικά Μοντέλα θα δούμε το βαθμό ως προς τον οποίο η κάθε φιλοσοφία εφαρμόζεται.

Ιατρικό Μοντέλο- Ατομικό Μοντέλο (Medical Model-Personal Model)

Σύμφωνα με την εργασία που διεξάχθηκε από φοιτητές του College of Health division of occupational therapy, “Models of disability: keys to perspectives”, το Ιατρικό Μοντέλο υποστηρίζει ότι η αναπηρία προέρχεται από τους φυσικούς ή πνευματικούς περιορισμούς ενός ατόμου και είναι ανεξάρτητο από το κοινωνικό ή γεωγραφικό περιβάλλον. Συχνά αναφέρεται ως Biological-Inferiority or Functional-Limitation Model.

Ισχύουν οι ακόλουθες ερμηνείες του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, οι οποίες είχαν δοθεί από γιατρούς:

- Εξασθένιση (Impairment): οποιαδήποτε απώλεια ή ανωμαλία της ψυχολογικής ή ανατομικής δομής ή λειτουργίας.
- Αναπηρία (Disability): οποιοσδήποτε περιορισμός ή έλλειψη ικανότητας (που είναι αποτέλεσμα της εξασθένιση) ενός ατόμου να διεκπεραιώσει μια δραστηριότητα με τρόπο ο οποίος θεωρείται φυσιολογικός για έναν άνθρωπο.

- Αναπηρία (Handicap): οποιοδήποτε μειονέκτημα ενός ατόμου που προκύπτει από εξασθένηση ή αναπηρία και περιορίζει ή εμποδίζει την ανταπόκρισή του σε έναν ρόλο που είναι φυσιολογικός για έναν άνθρωπο.»⁵

Από τα παραπάνω διαφαίνεται έντονα το πώς τα άτομα με αναπηρία μπορεί να στιγματιστούν ότι έχουν «ελλείψεις» ή «ανωμαλίες». Το Ιατρικό Μοντέλο τοποθετεί την πηγή του προβλήματος μέσα σε ένα εξασθενημένο άτομο και συμπεραίνει ότι οι λύσεις πρέπει να βρεθούν μέσω της επικέντρωσης στο άτομο. Μία πιο εξελιγμένη έκδοση του Μοντέλου συμπεριλαμβάνει και οικονομικούς παράγοντες και αναγνωρίζει πως ένα κλίμα κακής οικονομικής κατάστασης επηρεάζει αρνητικά τις ευκαιρίες για εργασία ενός ατόμου με αναπηρία. Ακόμη και σε αυτή την περίπτωση, και πάλι αναζητά την λύση μέσα στο άτομο με το να το βοηθάει να ξεπεράσει την προσωπική του εξασθένηση για να ανταπεξέλθει στην αγορά εργασίας.

Με πιο απλά λόγια, το Ιατρικό Μοντέλο θεωρεί πως το πρώτο βήμα είναι να βρεθεί θεραπεία ή –σύμφωνα με τους ορισμούς του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας – να γίνουν τα άτομα με αναπηρία πιο «φυσιολογικά». Αυτό μονίμως αποτυγχάνει καθώς τα άτομα με αναπηρία δεν είναι απαραίτητα άρρωστα ή η κατάστασή τους δεν μπορεί να βελτιωθεί με φαρμακευτική αγωγή. Η μόνη απομένουσα λύση είναι η αποδοχή της «ανωμαλίας» και η παροχή της απαραίτητης φροντίδας για να στηριχθεί το «μη θεραπεύσιμο» εξασθενημένο άτομο. Οι φορείς μέσα από τους οποίους μπορεί να χαραχθεί η πολιτική αυτή βασίζονται σε προγράμματα επανένταξης, επαγγελματικής κατάρτισης, διαχείρισης εισοδήματος και στην παροχή βοηθειών και εξοπλισμού.

Εν κατακλείδι, το Μοντέλο ενθαρρύνει τις προκαταλήψεις από μεριάς των εργοδοτών. Καθώς ο όρος περιλαμβάνει τη λέξη «ιατρικό», ένα άτομο με αναπηρία θα θεωρείται πως είναι εκ των πραγμάτων επιρρεπές σε αρρώστιες και θα χρειάζεται αναρρωτικές άδειες, θα είναι πιθανό να επιδεινωθεί η κατάστασή του και θα είναι λιγότερο παραγωγικό στην εργασία του από τους συναδέλφους του.

Κοινωνικό Μοντέλο (Social Model)

⁵ www.eric.ed.gov. Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps, (WHO) 1980

Το Κοινωνικό Μοντέλο βλέπει την αναπηρία ως μία συνέπεια περιβαλλοντικών, κοινωνικών και συμπεριφοριστικών συνόρων που εμποδίζουν τα άτομα με αναπηρία από τη μέγιστη συμμετοχή τους στην κοινωνία. Συνοψίζεται καλύτερα στον ορισμό της αναπηρίας από το Διεθνή Οργανισμό Ατόμων με Αναπηρία: «Η απώλεια ή ο περιορισμός των ευκαιριών για συμμετοχή στη φυσιολογική ζωή της κοινότητας σε ένα ίσο επίπεδο με τους υπόλοιπους, εξαιτίας φυσικών ή κοινωνικών συνόρων.»

⁶Αναφέρεται ως το Minority-Group Model of Disability. Αυτό υποστηρίζει από μια κοινωνικοπολιτική άποψη ότι η ανικανότητα προέρχεται από την αποτυχία της κοινωνίας να προσαρμοστεί για να ικανοποιήσει τις ανάγκες και τις φιλοδοξίες της μειονότητας των ανθρώπων με αναπηρία. Κάτι τέτοιο παρουσιάζει μια ριζικά διαφορετική οπτική γωνία στα θέματα των ατόμων με αναπηρία και παραλληλίζει το δόγμα εκείνων που ενδιαφέρονται για τη φυλετική ισότητα ότι «ο ρατσισμός είναι ένα πρόβλημα των λευκών από το οποίο υποφέρουν οι μαύροι». Εάν το πρόβλημα εναπόκειται στην κοινωνία και στο περιβάλλον, τότε η κοινωνία και το περιβάλλον πρέπει να αλλάξουν. Εάν ο χρήστης ενός αναπηρικού καροτσιού δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει ένα λεωφορείο, τότε το λεωφορείο πρέπει να επανασχεδιαστεί.

Για να υποστηριχτεί αυτό το επιχείρημα, οι μύωπες που ζουν στο Ηνωμένο Βασίλειο δεν είναι ταξινομημένοι ως άτομα με αναπηρία. Εξετάσεις για μυωπία και οπτικά βοηθήματα – τα οποία είναι είτε οικονομικά προσιτά είτε δωρεάν- σημαίνουν πως αυτή η ασθένεια δεν τους εμποδίζει από το να είναι ενεργά μέλη στη ζωή της κοινότητας. Εάν, ωστόσο, ζούσαν σε μία αναπτυσσόμενη χώρα όπου μια τέτοια ιατρική φροντίδα για τα μάτια δεν είναι διαθέσιμη, θα ήταν άτομα με αναπηρία. Η ανικανότητα να διαβάσουν και συνεπώς να συλλέξουν πληροφορίες θεωρείται ως μια σοβαρή ασθένεια σε κάθε κοινωνία.

Το Μοντέλο αυτό υπονοεί ότι η διεύρυνση των συμπεριφοριστικών, φυσικών και θεσμικών συνόρων θα βελτιώσει τις ζωές των ατόμων με αναπηρία, δίνοντάς τους τις ίδιες ευκαιρίες με τους υπόλοιπους σε δίκαιη βάση.

⁶ www.akmhcweb.org/ncarticles/models_of_disability.htm

Κεφάλαιο 2^ο Ορισμός κώφωσης και βαρηκοΐας

Οι όροι κωφός- βαρήκοος έχουν δημιουργήσει σύγχυση στους εκπαιδευτικούς και τους γονείς κωφών παιδιών, γιατί άλλες φορές χρησιμοποιούνται με την ίδια σημασία και οι δύο και άλλες φορές χρησιμοποιούνται με τελείως διαφορετική σημασία

⁷«Οι γιατροί και οι ακουολόγοι χρησιμοποιούν τα ακουομετρικά αποτελέσματα για να κατατάξουν κάποιον στην κατηγορία του κωφού ή βαρήκοου. Έτσι όταν το ακουομετρικό αποτέλεσμα δείχνει μια βλάβη από 27Db στις βασικές συχνότητες της ομιλίας 500, 1000, 2000 Hz, τότε η βλάβη ονομάζεται βαρηκοΐα. Αντίθετα όταν η βλάβη είναι πάνω από 90Db στις βασικές συχνότητες της ομιλίας, τότε η βλάβη ονομάζεται τέλεια κώφωση. Οι βαρήκοες χαρακτηρίζονται ελαφρές, μέτριες και σοβαρές.»

Οι εκπαιδευτικοί επειδή το ακουομετρικό αποτέλεσμα από μόνο του δεν βοηθά πάντα στο να χαρακτηριστεί κάποιος κωφός ή βαρήκοος, γιατί υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που συμβάλλουν στο να λειτουργήσει κάποιος σαν κωφός ή βαρήκοος, (όπως για παράδειγμα, η ακουστική εκπαίδευση, η ηλικία κώφωσης, η χρησιμοποίηση του ακουστικού και η έκταση και το είδος της βαρηκοΐας, η οικογενειακή κατάσταση και το όλο εκπαιδευτικό πρόγραμμα) έχουν υιοθετήσει τους ορισμούς που έδωσε το συμβούλιο διευθυντών των Σχολείων Κωφών της Αμερικής το 1973.

⁸Σύμφωνα με τους ορισμούς αυτούς:

Κωφός είναι αυτός που είτε φοράει ακουστικά, είτε όχι, δεν αντιλαμβάνεται την ομιλία με την ακοή του μόνο. Χρησιμοποιεί κύρια το οπτικό κανάλι για να αντιληφθεί τους συνομιλητές του (χειλανάγνη, Νοηματική Γλώσσα, γραπτή Γλώσσα) Η ακουστική απώλεια στις περιπτώσεις αυτές είναι από 85 dB και πάνω.

Βαρήκοος είναι αυτός που είτε φοράει ακουστικά είτε όχι. Δυσκολεύεται να αντιληφθεί την ομιλία με την ακοή του μόνο. Πάντως το μεγαλύτερο ποσοστό των πληροφοριών της ομιλίας το αντιλαμβάνεται από την ακοή του. Η ακουστική βλάβη στις περιπτώσεις αυτές είναι συνήθως από 35 dB έως 85-90dB.

Δύο ακόμη ορισμοί που πρέπει να διευκρινιστούν για εκπαιδευτικούς λόγους είναι η:

⁷ Λαμπροπούλου Β. (1998) Η κοινωνία και οι κωφοί, κοινότητα και κουλτούρα κωφών, Πάτρα

⁸ Frisina D. (1974) The National Technical Institute for the deaf: it's implicants and beginnings New York

Προγλωσσική κώφωση που συμβαίνει σε ηλικία πριν από την ανάπτυξη της γλώσσας (με την γέννηση ή αμέσως μετά την γέννηση ή τα πρώτα 2-3 χρόνια της ηλικίας του παιδιού) και η

Μεταγλωσσική κώφωση που συμβαίνει σε ηλικία μετά την απόκτηση της γλώσσας. Όπως είναι φανερό οι εκπαιδευτικές ανάγκες κάποιου που έχασε την ακοή του σε ηλικία πριν την απόκτηση της γλώσσας, είναι διαφορετικές από αυτού που έχασε την ακοή του σε ηλικία μετά την απόκτηση της γλώσσας. Ο πρώτος πρέπει να αναπτύξει γλώσσα, ενώ ο δεύτερος πρέπει να βοηθηθεί ώστε να διατηρήσει την ομιλία του και να πλουτίσει την γλώσσα του.

2.1 Διάγνωση κώφωσης

Κώφωση είναι η αδυναμία του ανθρώπου να συλλάβει ακουστικά ερεθίσματα. Τα κωφά παιδιά έχουν απολέσει εντελώς την ακοή τους ή διατηρούν ελάχιστα υπολείμματα της και όπως είναι φυσικό δεν είναι σε θέση να μάθουν την ομιλούμενη γλώσσα, παρά μόνο με ειδική ψυχολογική υποστήριξη και παιδαγωγική βοήθεια.

Οι συνέπειες της κώφωσης, όπως π.χ. η επιβράδυνση της πνευματικής ανάπτυξης, της συναισθηματικής ωρίμανσης και της ανάπτυξης του λόγου, συνδέονται με το χρόνο εκδήλωσης της ακουστικής ανεπάρκειας. Έτσι, παρατηρούμε πως οι συνέπειες σε περίπτωση κώφωσης, που παρουσιάστηκε μετά τη γέννηση, είναι συνήθως ελαφρότερες. Έτσι, εάν η κώφωση εμφανιστεί μετά τη νεανική ή την ώριμη ηλικία, οι δυσκολίες στην προφορική επικοινωνία είναι σχετικά περιορισμένες.

⁹ Διεθνώς έχει καθιερωθεί η ακόλουθη ταξινόμηση των διαφόρων μορφών κώφωσης:

i) Κωφοί.

Είναι τα άτομα εκείνα, των οποίων δεν λειτουργεί η αίσθηση της ακοής. Γεννήθηκαν με ελάχιστη ακοή ή με παντελή απουσία της ακουστικής αίσθησης ή απώλεσαν αυτήν κατά τη βρεφική ηλικία (ως το 2ο έτος), πριν δηλαδή εσωτερικεύσουν τα γλωσσικά τους πρότυπα. Ορισμένα παιδιά που παρουσιάζουν εγγενή ακουστική δυσλειτουργία χαρακτηρίζονται ως εκ γενετής κωφοί, δηλαδή ως άτομα που γεννήθηκαν με κώφωση. Άλλα πάλι είναι άτομα με επίκτητη κώφωση. Πρόκειται για παιδιά που γεννήθηκαν με φυσιολογική ακοή. Τα παιδιά

⁹ Λαμπροπούλου Β. (1999) Διάγνωση, Αποκατάσταση Βαρηκοΐας- Συμβουλευτική γονέων και έγκαιρη παρέμβαση, Πανεπιστήμιο Πατρών

αυτά έφτασαν σε μια ηλικία, κατά την οποία είχαν μάθει να μιλούν και κατανοούν την ομιλία των άλλων, αλλά λίγο αργότερα απώλεσαν την ακοή τους, λόγω ατυχήματος ή ασθένειας.

ii) Βαρήκοι ή άτομα με μειωμένη ακουστική αίσθηση:

Είναι άτομα με ασθενή ακουστική οξύτητα, πολλές φορές εκ γενετής βαρήκοι, των οποίων η αισθητηριακή δυσλειτουργία μειώνεται συνήθως με τη βοήθεια ακουστικού.

Η έκταση της ανεπάρκειας ή υπολειτουργίας της ακοής προσδιορίζεται συνήθως με το ακουόμετρο και σύμφωνα με το διεθνώς καθιερωμένο κριτήριο ISO4 . Το σύστημα αυτό αναφέρεται στο βαθμό ακουστικής απώλειας. Η απώλεια όμως ή η ανεπάρκεια της ακοής είναι δυνατό να ταξινομηθεί ακόμα ανάλογα με το χρόνο, κατά τον οποίο επήλθε ή κώφωση. Μια ταξινόμηση, για να είναι ολοκληρωμένη, πρέπει να περιλαμβάνει όλους τους παράγοντες που ενεργοποιούνται και προσδιορίζουν την κατάσταση αυτή. Κυρίως πρέπει να περιλαμβάνει το βαθμό και τον τύπο της ακουστικής απώλειας, όπως επίσης και την ηλικία έναρξης της απώλειας αυτής.

2.2 Αιτίες κώφωσης

A. Προγεννητικές αιτίες

Κληρονομικότητα

¹⁰ Η κληρονομικότητα είναι μια από τις κοινές αιτίες κώφωσης. Περίπου 50% από όλες τις περιπτώσεις παιδιών με σοβαρά προβλήματα ακοής έχουν σαν αίτια της κώφωσης τους ελαττωματικά γονίδια που κληρονόμησαν από ένα ή και από τους δυο γονείς τους.

Τα προβλήματα που μπορεί να δημιουργηθούν από την κληρονομικότητα είναι συνήθως ανωμαλίες ή ατροφίες στο εξωτερικό και μεσαίο αυτί, ανώμαλη ανάπτυξη ή και μη ανάπτυξη του κοχλία, προβλήματα στο σύστημα τροφοδότησης και στο μηχανισμό στήριξης του κοχλία και τέλος μπορεί τόσο ο μηχανισμός στήριξης όσο και αυτός της τροφοδότησης του να είναι φυσιολογικός, αλλά να υπάρχει υπερευαισθησία σε αρρώστιες, φάρμακα κ.λ.π.

¹⁰ Moores D. (1996) Educating the deaf. Psychology. Principles and Practices 4th edition, M.A Houghton Mifflin Company Boston

Γενικά σύμφωνα με τον ¹¹Boothroyd (1982) στις περιπτώσεις της κληρονομικότητας συνήθως τα προβλήματα είναι στον κοχλία ή πριν απ' αυτόν. Επίσης ενώ η απόκτηση της γενετικής βλάβης γίνεται τη στιγμή της σύλληψης ο χρόνος που εκδηλώνεται η ακουστική απώλεια ποικίλει. Μπορεί δηλαδή ένα παιδί με κληρονομική κώφωση να γεννηθεί με φυσιολογική ακοή αλλά να την χάσει τις πρώτες μέρες της ζωής του, τους πρώτους μήνες ή και χρόνια. Ακόμα αν η γενετική ελαττωματικότητα είναι μικρή τότε η κώφωση μπορεί να μην εκδηλωθεί παρά μόνο εάν υπάρξουν και άλλες αιτίες όπως τραυματισμός, αρρώστιες, φάρμακα κ.λ.π. Τότε είναι δύσκολο να καθορίσει κανείς την πραγματική αιτία. Τέλος η κώφωση που έχει σαν αίτιο την κληρονομικότητα συνήθως δεν συνδέεται με άλλες αναπηρίες.

Ερυθρά τοξικά φάρμακα ή τραυματισμοί στη διάρκεια της εγκυμοσύνης

Διάφορα μικρόβια που μπορεί να προσβάλλουν την μητέρα κυρίως τους πρώτους μήνες της εγκυμοσύνης όπως η ερυθρά που προσβάλλει τα κύτταρα ανάπτυξης καθώς και τα οπτικά και ακουστικά κύτταρα. Προσβάλλει ακόμα και άλλα όργανα. Η ακουστική απώλεια είναι συνήθως νευροαισθητήρια και μερικές φορές συνοδεύεται από απώλεια τύπου αγωγιμότητας. Πάντως η ερυθρά παρουσιάζεται σε μικρό ποσοστό σαν αίτιο κώφωσης.

Άλλα μικρόβια , κακή διατροφή, ραδιενέργεια, τραυματισμοί καθώς και η χρήση τοξικών φαρμάκων κατά την διάρκεια εγκυμοσύνης μπορεί να αποτελέσουν αιτίες κώφωσης που μπορεί να είναι νευροαισθητήρες ή και τύπου αγωγιμότητας.

Γλωσσική ανάπτυξη

Αν η βαρηκοΐα / κώφωση εμφανίστηκε πριν από την κρίσιμη περίοδο ανάπτυξης της γλώσσας την ονομάζουμε προγλωσσική (prelingual), ενώ αν εμφανίστηκε μετά από την περίοδο ανάπτυξης της γλώσσας την ονομάζουμε μεταγλωσσική (postlingual or adventitious). Η προγλωσσική βαρηκοΐα έχει οριστεί ως απώλεια ακοής εμφανιζόμενη πριν από το τρίτο έτος της ηλικίας.

Αν οι καταστάσεις που αναφέραμε προηγουμένως διαμορφωθούν και επηρεάσουν την ακουστική του λειτουργία κατά τρόπο καταλυτικό, τότε η εκπαίδευσή του είναι ίδια με εκείνη του εκ γενετής κωφού παιδιού

B. Περιγεννητικά και Μεταγεννητικά αίτια.

Αιτίες κατά την διάρκεια και μετά τον τοκετό.

¹¹ Boothroyd A. (1982) Hearing impairment in young children

Η ασυμφωνία αίματος μητέρας και μωρού μπορεί να προκαλέσει αιτία κώφωσης. Όταν η μητέρα έχει αίμα τύπου ρέζους αρνητικό και το έμβρυο ρέζους θετικό, τότε της μητέρας το σύστημα δημιουργεί αντισώματα τα οποία μπορεί να περάσουν στο κυκλοφοριακό σύστημα του εμβρύου και να καταστρέψουν τα ρέζους θετικά κύτταρά του. Συνήθως αν δεν γίνει αμέσως μετάγγιση αίματος στο νεογέννητο τότε μπορεί να πεθάνει, αν επιζήσει όμως θα έχει αρκετά προβλήματα όπως νοητική καθυστέρηση, κινητικά προβλήματα, αφασία κ.λ.π.. Εάν όμως η ασυμφωνία αίματος διαπιστωθεί κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης τότε το πρόβλημα μπορεί να αντιμετωπισθεί έγκαιρα.

Διάφοροι τραυματισμοί

Οι τραυματισμοί στη διάρκεια του τοκετού, μπορούν να προκαλέσουν κώφωση. Καθώς επίσης και ένας δύσκολος τοκετός ή ένας πρόωρος τοκετός μπορεί να στερήσει από το βρέφος απαραίτητα συστατικά ή και οξυγόνο και το γεγονός αυτό μπορεί να προκαλέσει κώφωση.

Τα πρόωρα βρέφη

Τα πρόωρα βρέφη μπορούν εύκολα να προσβληθούν από διάφορες ασθένειες όπως μηνιγγίτιδα με αποτέλεσμα την δημιουργία διαφόρων προβλημάτων και αναπηριών και φυσικά κώφωση.

Διάφορες παιδικές αρρώστιες

Ο πυρηνικός ίκτερος, οι μαγουλάδες, η ερυθρά, η μηνιγγίτιδα κ.α μπορεί να αποτελέσουν αιτία νευροαισθητήριας κώφωσης ειδικά όταν αυτές οι αρρώστιες συνδέονται με υψηλό πυρετό. Επίσης ακόμη και ένας δυνατός θόρυβος π.χ. μια έκρηξη μπορεί να προκαλέσει αιτία νευροαισθητήριας κώφωσης. Τέλος οι διάφορες ωτίτιδες και ειδικά η εκκριτική ωτίτιδα μπορεί να προκαλέσει ακουστική απώλεια τύπου αγωγιμότητας.

2.3 Τα δεδομένα από το χώρο της Ακουολογίας

Η Ακουολογία είναι ένας κλάδος της επιστήμης που αναπτύχθηκε μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο για να καλύψει τις ανάγκες ατόμων που είχαν χάσει την ακοή τους κατά την διάρκεια του πολέμου. Η Ακουολογία ασχολείται με την ακουστική, τη διαγνωστική, τη

μελέτη των φαινομένων του ακουστικού συστήματος και την αντιμετώπιση της βαρηκοΐας με τα κατάλληλα προσθετικά και εκπαιδευτικά μέσα.¹²

Η ακουστική ενός ατόμου μετρείται με την ακουομέτρηση η οποία συνδυάζει στοιχεία συχνοτήτων και έντασης . Το ακουόγραμμα καταγράφει τα αποτελέσματα της ακουολογικής εξέτασης. Είναι η οπτική εικόνα του βαθμού και του τύπου ακουστικής απώλειας κάποιου.

Κατά την ακουομετρική εξέταση εντοπίζεται το ελάχιστο επίπεδο έντασης που χρειάζεται κάποιος για να αντιληφθεί έναν ήχο. Καθορίζεται έτσι το κατώφλι της ακουστικής ικανότητας του ατόμου που εξετάζεται. Τα αποτελέσματα των μετρήσεων της απαιτούμενης έντασης για την αντίληψη ήχων διαφόρων συχνοτήτων καταγράφονται στο ακουόγραμμα. Το σχήμα της ακουστικής καμπύλης είναι σημαντικό στοιχείο για να κατανοήσουμε πως ένα άτομο ακούει τον κόσμο γύρω του, συμπεριλαμβανομένης και της ομιλίας. Η ακουστική καμπύλη ενός ατόμου με φυσιολογική ακοή κυμαίνεται από 0 έως 27 dB σε όλες τις συχνότητες. Από 27 Db και πάνω έχουμε βαρηκοΐα, από τα 90 dB και πάνω έχουμε τέλεια κώφωση.

Η ακουομετρική είναι μια πολύπλοκη εξέταση που περιλαμβάνει διάφορα τεστ. Τα τεστ αυτά μπορεί να γίνουν με τη συνεργασία του εξεταζόμενου και λέγονται υποκειμενικά τεστ. Στην κατηγορία υποκειμενικών τεστ ανήκει το τονικό ακουόγραμμα, η φωνητική ακουομετρία ή παιγνιδοακουομετρία, η ανιχνευτική ακουομετρία κ.α.

2.4 Η θέση των κωφών για τα κοχλιακά εμφυτεύματα

Κώφωση δεν είναι ένα μειονέκτημα αλλά μια κοινή εμπειρία που δίνει την κοινότητα των κωφών ταυτότητα μοναδικά πολιτιστικά. Προς τα μέλη αυτής της υποκοουλτούρας κωφών, οι κοχλιακά εμφυτεύματα θεωρούνται ασεβεί και προσβλητικά, δεδομένου ότι η ιατρική κοινότητα έχει την άποψη ότι η κώφωση είναι μειονέκτημα το οποίο πρέπει να αντιμετωπιστεί ή να διορθωθεί. Ορισμένες παρατάξεις της κοινότητας των κωφών πιστεύουν επίσης ότι η ικανότητα ενός κωφού ατόμου να ζήσει μια πλήρη και ουσιαστική ζωή δεν υπονομεύεται από κώφωση του/ της, γι' αυτό υποστηρίζουν την άποψη ότι τα κοχλιακά εμφυτεύματα δεν παρέχουν πλεονεκτήματα στη ζωή ενός κωφού και θεωρούν κοντόφθαλμη και αναίσθητη την άποψη να τοποθετούν κοχλιακά εμφυτεύματα σε κωφούς.

Πολλοί κωφοί αντιμετωπίζουν πολύ καλά με κώφωση τους, μέσω εκμάθησης της νοηματικής γλώσσας, της ανάγνωσης χειλιών και προσαρμόζοντας το χώρο της εργασίας τους

¹² Λαμπροπούλου Β. (2005) Το κωφό παιδί και η εκπαίδευση του, Πολιτισμικά, εκπαιδευτικά και γλωσσικά θέματα. Πάτρα

και το περιβάλλον του σπιτιού τους πολύ οικείο και πρακτικό ώστε να μην δυσκολεύονται εξαιτίας της απώλεια της ακοής τους.

¹³Μια άλλη διαμάχη λόγω των κοχλιακών εμφυτευμάτων στην κοινότητα των κωφών είναι γύρω από την ασφάλεια και την αποτελεσματικότητα της διαδικασίας, καθώς η κοχλιακή εμφύτευση συνεπάγεται με σοβαρή χειρουργική επέμβαση σε μια περιοχή του σώματος που υπάρχουν πάρα πολλά νεύρα που ελέγχουν τις κινήσεις του προσώπου. Ένα λάθος κατά τη διάρκεια της χειρουργικής επέμβασης θα μπορούσε να προκαλέσει μακροχρόνια παράλυση.

Τα Κοχλιακά εμφυτεύματα μπορούν επίσης να καταστρέψουν τυχόν εναπομείναντα υγιή ακουστικά νεύρα, πράγμα που σημαίνει ότι ένας κωφός μπορεί να χάσει όλα τα απομεινάρια φυσικής ακοής που μπορεί να τον βοηθήσουν να προσαρμοστεί σε ένα κωφό τρόπο ζωής. Ακόμη τα Κοχλιακά εμφυτεύματα απαιτούν από τον παραλήπτη να υποστούν σημαντικές επεμβάσεις τελειοποίησης, και η επιτυχία της επέμβασης μπορεί να διαφέρει σε μεγάλο βαθμό από παραλήπτη σε παραλήπτη. Πολλοί κωφούς γονείς προτιμούν να μεγαλώσουν τα κωφά παιδιά τους με βάση την κουλτούρα των κωφών, συμπεριλαμβανομένου την χρήση της νοηματικής γλώσσας και της ανάγνωσης των χειλιών γι' αυτό και στρέφονται κατά των κοχλιακών εμφυτευμάτων. Οι γονείς που έχουν την ακοή τους και που δεν είναι εξοικειωμένοι με την κοινότητα των κωφών μπορούν να επιλέγουν την επέμβαση για την τοποθέτηση κοχλιακού εμφυτεύματος ώστε να διορθωθεί το αντιληπτό μειονέκτημα του κωφού παιδιού τους. Το αποτέλεσμα μπορεί να είναι ένα κωφό παιδί που μπορεί μερικώς να ακούει, ή ένα παιδί που ακούει με πολιτιστική κληρονομιά των κωφών.

Είτε έτσι είτε αλλιώς, το παιδί μπορεί να αντιμετωπίσει τον κοινωνικό εξοστρακισμό από τις δύο κοινότητες, αν οι γονείς δεν σκεφτούν τα μακροπρόθεσμα αποτελέσματα και το αντίκτυπο του κοχλιακού εμφυτεύματος στην ζωή του παιδιού. Παρόλα αυτά δεν αντιμετωπίζουν όλα τα μέλη της κοινότητας των κωφών τα κοχλιακά εμφυτεύματα ως μια περιττή διαδικασία, αλλά οι γονείς με ακοή δυσκολεύονται να πάρουν μια απόφαση σχετικά με το κωφό παιδί τους καθώς μπορεί εκείνο να θέλει μπορεί να θέλει γνωρίσει την κοινότητα των κωφών και μετά να αποφασίσει αν θέλει να βοηθηθεί η ακοή του τοποθετώντας ένα κοχλιακό εμφύτευμα και δεσμευτεί με αυτό για την υπόλοιπη ζωή του.¹⁴

¹³ Δρ. Γκέλης Δ. (2005) Ακοολογία Έλεγχος ακουστικής ικανότητας και αντιμετώπισή της απώλειάς της

¹⁴ www.wisegeek.com/what-is-the-controversy-around-cochlear-implants.com

Κεφάλαιο 3^ο Κώφωση και περιβάλλον

Συχνά οι ακούοντες ακόμα και αυτοί που ασχολούνται με τους κωφούς ή έχουν κωφούς συγγενείς, αντιμετωπίζουν τους κωφούς ως ιατρικά περιστατικά και απομονωμένες υπάρξεις. Σπάνια τους βλέπουν ως πολιτισμική ομάδα και οντότητα. Ακόμα θεωρούν την νοηματική γλώσσα περιορισμένη, φτωχή και όχι ισότιμη με τις ομιλούμενες. Ερωτήσεις του τύπου «είναι η νοηματική διεθνής», «εκφράζει αφηρημένες έννοιες», «είναι εικονική», «έχει χαρακτηριστικά που επιτρέπουν να πούμε τι είναι φορέας πολιτισμού» είναι χαρακτηριστικές, όχι μόνο της άγνοιας που έχει ο κόσμος για τους κωφούς αλλά και τη προκατάληψη που υπάρχει για «αυτά τα άτομα», όπως αποκαλούνται συχνά οι κωφοί. Αυτή η άποψη γνωστή ως ιατροπαθολογική άποψη είχε επικρατήσει έως πρόσφατα στην εκπαίδευση των κωφών και γενικότερα στη βιβλιογραφία για την κώφωση. Έτσι όλες οι προσπάθειες και τα προγράμματα εκπαίδευσης και έρευνας είχαν στραφεί γύρω από τη θεραπεία της κώφωσης και την «ομαλοποίηση» των κωφών στην «κοινωνία των ακουόντων»

3.1. Η οικογένεια του ατόμου με κώφωση

Με τη γέννηση του παιδιού τους ορισμένοι γονείς παρατηρούν συμπεριφορές που τους ανησυχούν. Σε μερικούς απ' αυτούς, κάποια χρονική στιγμή οι ανησυχίες αυτές γίνονται βάσιμες υποψίες. Αρχίζει το άγχος και ο εκνευρισμός. Ενώ ξεκινάει ένας ατέλειωτος αγώνας δρόμου στα γραφεία των ειδικών. Είναι δυνατόν να κλονιστεί ακόμα και η συνοχή της οικογένειας. Αν αυτό δεν συμβεί, είναι τουλάχιστον βέβαιο πως θα αλλάξουν οι ισορροπίες μεταξύ των μελών, λόγω του συγκεκριμένου προβλήματος.

Μετά από αλλεπάλληλες επισκέψεις, εξετάσεις μετρήσεις στα διάφορα ακουολογικά κέντρα, μετά από ατέλειωτες ώρες αγωνίας στις αίθουσες αναμονής των ιατρείων, η απευκταία διάγνωση είναι στα χέρια τους. Την έχουν διαβάσει ξανά και ξανά, την έχουν ακούσει από τα χείλη του γιατρού. "Το παιδί σας δεν ακούει!" Αναμενόμενο είναι, αφού φτάσαμε στη διάγνωση, να παρθεί στη συνέχεια η απόφαση για το είδος της και να ξεκινήσει η θεραπεία και η αρχική αγωνία και το άγχος να μετριασθούν. Η

φύση όμως του προβλήματος της κώφωσης, είναι τέτοια, που σε πολλές περιπτώσεις δεν αρκεί η ιατρική υποστήριξη μόνο, όσο επιστημονικά και τέλεια τεχνολογικά και αν προσφέρεται. Και αυτό γιατί δεν θίγεται απλά ένα αισθητήριο όργανο, του οποίου καλούμαστε να αποκαταστήσουμε την βλάβη. Βάλλεται κύρια η επικοινωνιακή δυνατότητα του ατόμου.

Πέρα από την ιατρική βοήθεια, κυρίαρχο μέλημα των γονιών είναι η συνεχής ψυχολογική στήριξη και εκπαιδευτική παρέμβαση για την κατά το δυνατόν φυσιολογικότερη ανάπτυξη του Κωφού παιδιού τους. Φυσικά η συμβουλευτική δεν πρέπει να αφήσει ανημέρωτους και αστήρικτους τους γονείς, που μπαίνουν σε μια ακολουθία φάσεων μέχρι να συνειδητοποιήσουν του τι ακριβώς τους συνέβη. Τις υπηρεσίες της συμβουλευτικής χρειάζονται επίσης τα αδέρφια και ολόκληρος ο κοντινός συγγενικός και κοινωνικός κύκλος. Ο κλονισμός που προκαλεί, το πρώτο άκουσμα ότι το παιδί μας είναι Κωφό, ότι είναι μια ανθρώπινη ύπαρξη με ειδικές ανάγκες, είναι καταλυτικός¹⁵.

Οι γονείς νιώθουν να γκρεμίζονται οι ελπίδες τους, τα όνειρά τους. Ο πόνος είναι μεγάλος. Κλονίζεται η αυτοεκτίμησή τους αλλά και η κοινωνική τους εικόνα. Αμέσως ξυπνούν διάφορες ενοχές, γίνονται αφάνταστοι συσχετισμοί, εξετάζεται κάθε πρωτεύουσα ή δευτερεύουσα λεπτομέρεια της ζωής προκειμένου να λυθεί το μυστήριο, να βρεθεί η αιτία, να απαλλαγούν ίδιοι από τις όποιες βάσιμες ή όχι ενοχές τους. Ο θρήνος είναι διάχυτος στην κάθε στιγμή της ζωής τους. Κλαίνει για το κακό που τους συνέβη, κλαίνει για το παιδί τους. "Γιατί να συμβεί σε μας;"

Την πρώτη αυτή αλγεινή περίοδο διαδέχεται μια άλλη πολύ βασανιστικότερη για τους γονείς, αλλά και για το ίδιο το Κωφό παιδί. Είναι η περίοδος της άρνησης. Οι γονείς μη θέλοντας να αποδεχθούν την πραγματικότητα και τις συνέπειές της, αρνούνται το πρόβλημα, φοβούμενοι να αναλάβουν το βάρος των ευθυνών τους και αναλογιζόμενοι τον οίκτο ή την σκληρότητα του κόσμου. Προσπαθούν να συνεχίσουν τη ζωή τους σαν να μην υπάρχει. Προσποιούνται πως δεν συμβαίνει τίποτε το διαφορετικό. Δυστυχώς όμως το πρόβλημα είναι εκεί, τους το θυμίζει καθημερινά η συναναστροφή τους με το παιδί στο σπίτι, αλλά και σε κάθε έξοδο μαζί του. Είναι φανερό ότι το πρόβλημα δεν μπορεί να κρυφτεί. Οδηγούνται έτσι οι γονείς στο κρύψιμο του ίδιου του παιδιού.

Αποσύρονται από το κοινωνικό τους περιβάλλον, αποφεύγουν τις επαφές με φίλους και συγγενείς, περιορίζονται στις απολύτως απαραίτητες κοινωνικές εκδηλώσεις. Σιγά-σιγά αποκόπτονται και από αυτές. Αποφεύγουν χώρους, πρόσωπα, συζητήσεις. Είναι ευαίσθητοι στα πειράγματα, τα εκλαμβάνουν ως υπονοούμενα, προβάλλουν ασυνείδητα εχθρότητα.

¹⁵ Ζαφειράτου - Κουλιούμπα, Ε., (1994) Γνωριμία με την κώφωση, Αθήνα.

¹⁶Μιλούν στο Κωφό παιδί τους και έχουν την απαίτηση να τους απαντήσει με τον ίδιο τρόπο ή σιωπούν εντελώς, το απορρίπτουν. Το παιδί ζει διχασμένο και απορεί για την αλλοπρόσαλλη απέναντί του συμπεριφορά. Αυτό σε κάθε περίπτωση, πολύ δε περισσότερο σ' αυτή τη φάση των γονέων του, είναι το θύμα. Θα περίμενε κανείς η έγκαιρη διάγνωση της κώφωσης να οδηγήσει σε στάσεις και επιλογές συναισθηματικής ενίσχυσης του παιδιού, αντί αυτού όμως, μέσα στο βλέμμα των γονιών του το παιδί διακρίνει όχι το στήριγμα, αλλά την απόρριψη. Εισπράττει μια ανεξήγητη συμπεριφορά, που μόνο κακό μπορεί να του κάνει, χωρίς να είναι σε θέση να αντιδράσει και το τραγικότερο χωρίς ακόμη να ξέρει το γιατί.

Μια τέτοια σχέση, στην πρώιμη μάλιστα ηλικία, είναι κυρίως υπεύθυνη για την ψυχική υγεία και το συναισθηματικό έλλειμμα στην υπόλοιπη ζωή του. Η έλλειψη ακουστικών ερεθισμάτων και προφορικού λόγου ίσως να είναι σ' αυτή τη φάση δευτερεύοντα.

Η τελευταία περίοδος έρχεται όταν πλέον οι γονείς συνειδητοποιούν τι ακριβώς συνέβη. Πρέπει να ξεκινήσουν έναν επιθετικό αγώνα. Όποτε και αν μπου οι γονείς σ' αυτήν την φάση, είναι γι' αυτούς ανακούφιση. Θα βοηθηθούν στην τακτοποίηση των σχέσεων μεταξύ των συζύγων, αλλά και των υπολοίπων μελών της οικογένειας. Είναι ευεργετική αυτή η στροφή στη στάση των γονέων, μάλιστα πολύ περισσότερο, όταν συμβεί κατά την περίοδο που το Κωφό παιδί είναι ακόμα βρέφος. Η αποδοχή της κώφωσης θα επιφέρει την αποδοχή του παιδιού και θα σταθεροποιήσει τον δεσμό των συζύγων με κοινές αποφάσεις και ανάληψη πρωτοβουλιών για την αντιμετώπιση του πλήθους των προβλημάτων, που προκύπτουν από την αισθητηριακή ατέλεια του παιδιού. Δεν αποκλείεται όμως αυτή η ευλογημένη κατάληξη να αργήσει χρόνια πολλά ή να μην έρθει ποτέ. Εξ αιτίας της ιδιαιτερότητάς της οικογένειας με Κωφό άτομο, υπάρχουν επιπλέον απαιτήσεις και τα διάφορα καθημερινά προβλήματά της εμφανίζονται εντονότερα. Οι γονείς αντιμετωπίζουν καταστάσεις με μεγαλύτερη πολυπλοκότητα. Τέτοιες που απαιτούν επιπλέον γνώσεις και αυξημένες υποχρεώσεις. Μιλάμε πλέον όχι για απλούς γονείς, αλλά για ειδικούς γονείς Αυτήν ακριβώς την ιδιαιτερότητα των γονέων αυτών προσπαθούν να καλύψουν διάφορες προτάσεις και προγράμματα που παρουσιάζονται κάθε τόσο για τα άτομα με ειδικές ανάγκες και μιλούν για την αναγκαιότητα της εκπαίδευσης και ενημέρωσης των γονέων τους.

Τα Κωφά παιδιά, όπως είναι αναμενόμενο και φυσιολογικό άλλωστε λόγω της ατέλειάς τους, παρουσιάζουν μια ιδιαίτερη εξάρτηση από τους γονείς. Παρ' όλη όμως την φαινομενικά στενή τους σχέση, ουσιαστική επικοινωνία δεν υπάρχει. Και είναι πράγματι κρίμα η αγάπη των γονέων να μην γίνεται δημιουργός ανάπτυξης ουσιαστικών σχέσεων αποδοχής γονέα - παιδιού

¹⁶ Buscalia, L., Άτομα με ειδικές ανάγκες και οι γονείς τους, εκδ. Γλάρος, Αθήνα 1993.

με όλες τις ευεργετικές συνέπειες μιας τέτοιας επαφής. Ερχόμενα τα παιδιά σε επαφή με άλλους που μπορούν να χρησιμοποιήσουν τον κώδικα επικοινωνίας τους, εμφανίζεται αμέσως η ανάγκη τους να μιλήσουν, να εκτονωθούν¹⁷

Είναι χαρακτηριστική μια έκφραση στο γράμμα μιας μαθήτριας του Λυκείου Κωφών Αθηνών, που δημοσιεύτηκε στον τύπο. Αναφερόμενη η μαθήτρια σε εκείνους τους γονείς που δεν θέλουν να επικοινωνούν με τα παιδιά τους στον κώδικα, που εκείνα καταλαβαίνουν, λέει πως "είναι ντροπή να μην έχουν πείρα ειδικής αγωγής" (Το Βήμα 28/8/94).¹⁸ Αν οι γονείς έχουν την δύναμη να προσπαθήσουν να επικοινωνήσουν με το παιδί τους, του προσφέρουν τον κόσμο όλο. Αν όμως επιμείνουν σε μια απορριπτική στάση, τότε δημιουργούν απίστευτα γνωστικά κενά στο παιδί τους, αλλά και υπαρξιακά ακόμη προβλήματα. Είναι χαρακτηριστική η κατάθεση της E. Labori¹⁹, πως αρκετά αργά έμαθε ότι και οι γονείς έχουν βαπτιστικά ονόματα, πέρα από τις επικλήσεις μπαμπάς, μαμά. Ακόμη άργησε να μάθει, πως όλοι οι μικροί Κωφοί σαν αυτήν δεν θα πεθάνουν παιδιά, αλλά κάποτε θα μεγαλώσουν. Αυτή την εντύπωση είχε αποκομίσει, αφού δεν είχε πάει ποτέ της σε χώρους όπου σύχναζαν ενήλικες Κωφοί

Είναι τραγικό τα παιδιά να ομολογούν πως δεν επικοινωνούν με τους γονείς τους, παρά μόνο με άλλους Κωφούς. Όταν ο γονιός έχει την φαντασία να μάθει, τότε θα έχει και την υπομονή να δράσει οδηγητικά στο παιδί. Έτσι χτίζεται ένας χαρούμενος και δημιουργικός κόσμος αλληλοαποδοχής, όπου δεν μπορούν να επαληθευθούν τα λόγια της Κωφής πρωταγωνίστριας προς την μητέρα της: "Εγώ μπήκα στον κόπο να μάθω τον προφορικό λόγο, για να μπορέσω να επικοινωνήσω μαζί σου, εσύ γιατί δεν κάνεις το ίδιο με την γλώσσα των χεριών" (Κινηματογραφική ταινία "Les enfants du silence" 1986, με πρωταγωνίστρια την Κωφή ηθοποιό Martin Marlee). Ένα από τα βασικά προβλήματα που θα πρέπει να αντιμετωπίσουν οι γονείς του Κωφού παιδιού είναι το τί θα γίνει με το μέλλον του, την επαγγελματική του αποκατάσταση και το γάμο τους. Είναι ίσως από τα πρώτα που θα σκέφτηκαν, πολλά χρόνια πριν, όταν διαπιστώθηκε πως το μωρό τους δεν ακούει.²⁰

Δεν είναι λίγα τα ζευγάρια Κωφών συζύγων. Αντίθετα είναι συνηθισμένο φαινόμενο οι Κωφοί να παντρεύονται μεταξύ τους. Η ομοιογένεια του ψυχισμού σε σχέση με την έλλειψη της ακοής, αλλά και ο κοινός κώδικας επικοινωνίας καλλιεργούν μια πιο ουσιαστική επαφή και

¹⁷ Βουτσά, Ο. (1991) Η συμβολή του ψυχολόγου στη διαγνωστική προσέγγιση του κωφού παιδιού

¹⁸ www.virtualschool.web.auth.gr

¹⁹ Labori, E., (1995) Η κραυγή του γλάρου

²⁰ Στυλιανού Σ., (1997) Να πάρω ένα κουπί στον ώμο μου.

αλληλοκατανόηση μεταξύ των συζύγων. Η κοινωνική ένταξη της οικογένειας θα ήταν απλούστερη, αν ο ένας σύζυγος άκουγε.²¹ Ο γάμος τον Κωφών μπορεί να τον βγάλει από την απομόνωσή του. Οι σχέσεις στοργής του/της συντρόφου, η υπευθυνότητα του νοικοκυριού, η ζεστασιά του σπιτικού είναι δραστηριότητες που θα απομακρύνουν την μοναξιά και την περιθωριοποίηση. Η ενασχόληση με κοινά ενδιαφέροντα, η εμπειρία της σεξουαλικής επικοινωνίας είναι ενέργειες προστατευτικές για την προσωπικότητά τους.

Όταν οι γονείς ξεπεράσουν την οργή, την ενοχή, την απογοήτευση, όταν παρακάμψουν κάποιες φτωχές "ορμήνιες", που μόνο απελπισία φέρνουν, και επικοινωνήσουν με τον οποιοδήποτε δυνατό τρόπο με τα παιδιά τους χωρίς να νιώθουν άβολα, τότε θα διορθωθούν πολλά κακώς κείμενα για τα Κωφά παιδιά και τις οικογένειές τους. Οι σχέσεις μεταξύ οικογενειών με παρόμοιο πρόβλημα προσφέρουν μεγάλη ενίσχυση για την καλύτερη αντιμετώπιση των θεμάτων τους. Βλέπουν οι γονείς ότι δεν είναι οι μοναδικοί, κάνουν συγκρίσεις, ανταλλάσσουν απόψεις, διαμορφώνουν γνώμες και πρακτικές²² Όλα αυτά τους είναι βοήθημα σημαντικό για τον καιρό της προσπάθειας να το εξοπλίσουν με τα απαραίτητα εκείνα προσόντα, ώστε να αναπληρώνει την ακουστική του ατέλεια και να μπορεί να εργαστεί σε κάποιον παραγωγικό τομέα. Να μην εξαρτάται συνεχώς από τρίτους.

Εκείνο που κυρίως χρειάζονται οι γονείς του Κωφού είναι απαντήσεις για το πώς και το τί προσφέρει λύση στην καθημερινή πρακτική της ζωής, ή τι οριοθετεί το στόχο για το μέλλον. Τα ερωτήματα πολλά: "Πώς θα μιλάω στο παιδί;" "Τί πρέπει να γίνει με τα ακουστικά του;" "Ποιες δραστηριότητες να του ενισχύσουμε;" "Ποια εκπαίδευση πρέπει να πάρει;" "Σε ποιο χώρο;" Μέσα σ' αυτήν την κατάσταση οι γονείς έχουν ανάγκη από την συμβουλευτική ανθρώπων που να γνωρίζουν, αλλά και να αγαπούν. Συμβουλευτική λοιπόν που θα στηρίζει αληθινά τους γονείς. Τέτοια συμβουλευτική είναι εκείνη που θα πει στους γονείς πως ο ρόλος τους δεν τέλειωσε, και μάλιστα τραγικά, με την διάγνωση της γέννησης ενός διαφορετικού παιδιού. Είναι φυσικό μπροστά σε μια τέτοια κατάσταση ο γονιός να κυριευθεί από θλίψη, το πένθος να γίνει κανόνας στη ζωή του. Θα ξεσπάσει, θα κλάψει σύντομα όμως πρέπει οι ενοχές και η οργή να ξεπεραστούν. Ο αγώνας για την αποκατάσταση είναι μπροστά μακρύς και δύσκολος. Η απόγνωση θα ήταν καταστροφική, ολέθρια και όχι μόνο για τους ίδιους.

Η αποδοχή και η θετική στάση είναι βοηθητική όχι μόνο ψυχολογικά, από εκεί αρχίζει, αλλά βοηθάει να θεαθεί το πρόβλημα ακριβώς όπως είναι, χωρίς υπερβολές. Τότε είναι ώριμος

²¹ Λαζανά, Β., (1984) Το πρόβλημα των κωφαλάλων

²² Πλαχούρα, Α., (1991) Τι σημαίνει να μην ακούω. Τα προβλήματά μου σαν γονιός, τα προβλήματά μου σαν βαρήκοος

ο καιρός και η λύση δεν απέχει πολύ. Γιατί είναι αλήθεια πως πραγματικά γονέας δεν γίνεσαι από το γεγονός και μόνο πως συμμετείχες στον ερχομό στον κόσμο ενός ανθρώπου αλλά από την στάση σου στην πορεία και την εξέλιξή του.

3.2 Σύγχρονες στάσεις στην Συμβουλευτική Γονέων κωφών παιδιών

Είναι πολύ σημαντικό να γνωρίζουν οι ειδικοί τις ανάγκες των γονιών ώστε ανταποκρινόμενοι να θέσουν τα θεμέλια μιας σωστής και παραγωγικής σχέσης, απαραίτητης για την επιτυχία του προγράμματος παρέμβασης. Μια έρευνα που έγινε σε μεγάλο αριθμό γονέων και παιδιών με ειδικές ανάγκες, έδειξε ότι οι γονείς κατά σειρά προτεραιότητας θέλουν τα εξής:

- ❖ Πληροφόρηση που θα είναι αντικειμενική, άσχετα με τις απόψεις ή την φιλοσοφία εκείνου που την παρέχει
- ❖ Παρέμβαση για το παιδί- ιατρική, θεραπευτική, εκπαιδευτική
- ❖ Κρατική στήριξη από κατάλληλες υπηρεσίες
- ❖ Στήριξη από συγγενής, φίλους, γείτονες, συναδέλφους και άλλους γονείς
- ❖ Χρηματική και υλική βοήθεια
- ❖ Βοήθεια για την αντιμετώπιση των επιπλέον οικογενειακών αναγκών, δηλαδή των αναγκών των άλλων μελών της οικογένειας, (παππούδες, αδέρφια κ.λ.π) που μπορεί να επηρεάζουν την δυνατότητα της οικογένειας να ασχοληθεί όσο χρειάζεται με το παιδί με ειδικές ανάγκες

Οι ειδικοί που κερδίζουν τον θαυμασμό και την εμπιστοσύνη των γονιών, είναι αυτοί που παρέχουν χρόνο στους γονείς, τους ακούν προσεκτικά, σέβονται τις γνώσεις τους για το παιδί, βλέπουν τα θετικά στοιχεία των παιδιών, παραδέχονται όταν δεν ξέρουν κάτι και ψάχνουν να το βρουν ή παραπέμπουν τους γονείς σε κάποιο πιο ειδικό.

Για να μάθει ο ειδικός τις ανάγκες και τα προβλήματα των γονιών, πρέπει να μάθει να είναι καλός ακροατής. Οι ίδιοι οι γονείς, λένε ότι σπάνια οι ειδικοί με τους οποίους συνδιαλέγονται είναι καλοί ακροατές. Ιδιαίτερα οι δάσκαλοι που από την εκπαίδευση τους έχουν μάθει να μιλάνε, να διδάσκουν και να αναλύουν, δυσκολεύονται πολύ στο να υιοθετήσουν το ρόλο του καλού ακροατή.²³ Αντίθετα με την κοινή πεποίθηση, το να γίνει

²³ Ζώνιου - Σιδέρη, Α.,(1991) Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους, Αθήνα

κανείς καλός ακροατής είναι μια διαδικασία που σπάνια συμβαίνει από μόνη της, αλλά απαιτεί προσπάθεια και πρακτική εξάσκηση²⁴

Είναι γεγονός ότι αποτελεσματική επικοινωνία μεταξύ ειδικών και οικογενειών δεν επιτυγχάνεται αν οι οικογένειες δεν πειστούν ότι έχουν μπροστά τους ακροατές πρόθυμους και με κατανόηση. Η αρετή του καλού ακροατή μαθαίνεται και πρέπει να εξελίσσεται σταθερά. Για να γίνει ο ειδικός καλός ακροατής πρέπει να επιθυμεί και να ενδιαφέρεται πραγματικά να μάθει τις απόψεις των γονιών. Ο ειδικός που προσπαθεί να απαντήσει στους γονείς πριν τους ακούσει ή ο εκπαιδευτικός που βιαστικά αρχίζει να λέει στους γονείς τι να κάνουν ή απαντάει σε ερωτήσεις που νομίζει ότι του τίθενται ενώ εκείνοι το μόνο που θέλουν είναι να τους δοθεί η ευκαιρία να μιλήσουν, πολύ δύσκολα θα κατορθώσει να δημιουργήσει μια σχέση επικοινωνίας και εμπιστοσύνης.

Η οικογένεια, όπως γνωρίζουμε, είναι ένα σύστημα από αλληλεπιδρώντα μέρη και κάθε φορά που ένα ερέθισμα θέτει ένα στοιχείο σε κίνηση, αμέσως διαταράσσεται η ισορροπία ολόκληρου του συστήματος. Η παρουσία της κώφωσης επηρεάζει όλους στην οικογένεια και δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί παρά με τη συμμετοχή και την συμφωνία όλων. Κανένα πρόγραμμα έγκαιρης παρέμβασης δεν μπορεί να εφαρμοστεί με επιτυχία, αν ολόκληρη η οικογένεια στην οποία απευθύνεται δεν συμφωνεί με την φιλοσοφία και τους στόχους του.

Η οικογενειοκεντρική προσέγγιση καθορίζεται από την παραδοχή ότι η οικογένεια γνωρίζει το κωφό παιδί και τις ιδιαιτερότητες του περιβάλλοντός του όπως κανένας από τους ειδικούς, και ότι για να είναι εφαρμόσιμο και αποτελεσματικό ένα πρόγραμμα πρέπει να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τα προβλήματα της οικογένειας, όπως η ίδια τα αντιλαμβάνεται και τα θέτει. Δίνεται, δηλαδή, μεγάλο βάρος στις ιδιαιτερότητες κάθε οικογένειας που την κάνουν μοναδική και γίνεται προσπάθεια να ενισχυθούν οι πηγές ενδυνάμωσης και τα στοιχεία εκείνα που η ίδια η οικογένεια επιστρατεύει κάθε φορά για την αντιμετώπιση νέων προβλημάτων και καταστάσεων. Οι ειδικοί της παρέμβασης επεμβαίνουν μάλλον ενισχυτικά παρά διορθωτικά.

«Εργαλείο» για την εφαρμογή της οικογενειοκεντρικής προσέγγισης είναι το Εξατομικευμένο Οικογενειακό Πρόγραμμα (Ε.Ο.Π.), Για την κατάρτισή του οι ειδικοί συνεργάζονται με την οικογένεια. Περιέχει οπωσδήποτε: α) Έκθεση της αξιολόγησης του παιδιού σε όλους τους τομείς της ανάπτυξής του. β) Έκθεση όπου αναφέρονται τα θετικά στοιχεία της οικογένειας, τα θέματα που τους ανησυχούν και οι προτεραιότητες που θέτουν σε σχέση με το κωφό - βαρήκοο παιδί τους. γ) Έκθεση των αποτελεσμάτων που αναμένονται από

²⁴ Griffey, N., (1994) From Silence to Speech, Dublin

την παρέμβαση σε διάφορους τομείς. δ) Έκθεση των επί μέρους υπηρεσιών - ενεργειών που θα χρειαστούν για να καλυφθούν οι ανάγκες του παιδιού και της οικογένειας και χρονική διάρκεια για κάθε μία από αυτές.

Το Ε.Ο.Π. επαναξιολογείται συχνά, δεν είναι άκαμπτο και είναι περισσότερο μια δυναμική διαδικασία αλληλεπίδρασης οικογένειας-ειδικών παρά ένα αυστηρά καθορισμένο πλάνο υπηρεσιών και στόχων. Για την επιτυχία του σημαντικό ρόλο παίζουν τόσο οι εκθέσεις και τα χρονοδιαγράμματα επίτευξης στόχων, όσο και η σχέση οικογένειας-ειδικών και η ποιότητα της επικοινωνίας και της συνεργασίας τους. Η εφαρμογή του απαιτεί επαναπροσδιορισμό των ρόλων τόσο των οικογενειών όσο και των ειδικών. Οι γονείς πρέπει από παθητικοί αποδέκτες υπηρεσιών να πάρουν τη θέση τους στο τραπέζι των ειδικών και να εκφράσουν τις επιθυμίες και τις ανάγκες τους οι οποίες και θα καθορίζουν τους στόχους του ΕΟΠ. Από την άλλη πλευρά, οι ειδικοί της παρέμβασης θα πρέπει να κατεβούν από το βήθρο του «εξπέρ», να δεχθούν την αμφισβήτηση της αυθεντίας και του αλάθητου, να πλησιάσουν τις οικογένειες, να τις ακούσουν και να προσπαθήσουν να καθορίσουν και να θέσουν τα προβλήματα παρά να προσφέρουν συνταγές για λύσεις.²⁵

Πρέπει οι ειδικοί να φροντίζουν, ώστε να μπορούν να εστιάζουν την προσοχή τους και τους στόχους τους στην οικογένεια. Ένας σωστός τρόπος συνεργασίας προϋποθέτει αμοιβαία θέληση για προσφορά - και αποδοχή - βοήθειας. Η αποτελεσματική προσφορά βοήθειας γίνεται μόνο στα πλαίσια μιας ισότιμης συνεργασίας γονιού-ειδικού, γιατί μόνο τότε απευθύνεται στις ανάγκες που ο ίδιος ο γονιός νοιώθει ότι έχει και επομένως τότε μόνον την δέχεται πρόθυμα και την αξιοποιεί. Κάτι τέτοιο απαιτεί μια επαναξιολόγηση και επανατοποθέτηση των θέσεων των ειδικών σχετικά με το πώς ορίζουν την βοήθεια που παρέχουν. Για να εφαρμοστούν συγκεκριμένες στρατηγικές συνεργασίας που είναι απαραίτητες για μια επιτυχημένη παρέμβαση, πρέπει πρώτα να υιοθετηθούν ουσιαστικές αξίες και στάσεις, όπως ισότητα, πραγματική συνεργασία, μοίρασμα πρωτοβουλιών και υπευθυνοτήτων, εστίαση και δέσμευση στις αρχές της οικογενειοκεντρικής προσέγγισης.

3.3 Ακούοντα παιδιά Κωφών Γονέων.

Οι κωφοί στην πλειοψηφία τους αποκτούν ακούοντα παιδιά. Τα παιδιά αυτά μεγαλώνουν μέσα στην κουλτούρα των κωφών και τις περισσότερες φορές μαθαίνουν πρώτα

²⁵ Λαμπροπούλου Β.. (1999) Εκπαίδευση και κωφό παιδί

την νοηματική σα μητρική γλώσσα και αργότερα την ομιλούμενη γλώσσα. Αυτά τα παιδιά συμπεριφέρονται σαν κωφοί και συχνά αποτελούν μέρος της πολιτιστικής ομάδας των κωφών. Από πολύ νωρίς στη ζωή τους αναλαμβάνουν να παίξουν το ρόλο του διερμηνέα για την οικογένεια τους, πράγμα που δημιουργεί πολλές φορές προβλήματα. Γενικότερα αποτελούν τον συνδετικό κρίκο των κωφών με τους ακούοντες.

Πολλά από τα παιδιά αυτά παραμένουν σε όλη τους τη ζωή κοντά στην κοινότητα των κωφών, γίνονται διερμηνείς Νοηματικής ή δουλεύουν σε διάφορες υπηρεσίες για κωφούς. Αυτά τα παιδιά μαθαίνουν να ζουν σε δυο κόσμους και δυο κουλτούρες, τον κόσμο και την κουλτούρα των κωφών και τον κόσμο και την κουλτούρα των ακούοντων.

3.4 Η Οικογένεια ακούοντων με Κωφό-βαρήκοο παιδί

Η ακουστική ικανότητα των γονέων δεν συνδέεται συνήθως με την αιτία της κώφωσης, γι' αυτό και τα περισσότερα κωφά παιδιά έχουν ακούοντες γονείς. Σύμφωνα με στοιχεία ερευνών πάνω από το 90% των κωφών προέρχεται από οικογένειες, όπου και οι δύο γονείς είναι ακούοντες²⁶

Οι ακούοντες γονείς τους δεν έχουν καμία προετοιμασία ή γνώση γύρω από την κώφωση, δεν περιμένουν να κάνουν κωφό παιδί, συνήθως δεν γνωρίζουν άλλους κωφούς πριν τη γέννηση του παιδιού τους και φυσικά δεν γνωρίζουν τη νοηματική γλώσσα, την κουλτούρα και την κοινότητα των κωφών. Επομένως, δεν παρέχουν στα παιδιά τους τις απαραίτητες εμπειρίες για την κοινωνικοποίησή τους. Αυτό δημιουργεί έντονα προβλήματα στους ίδιους και στα παιδιά τους, καθώς και την ανάγκη για έγκαιρη παρέμβαση και στήριξη. Σε έρευνα των Durgamba, Parthasarathi και Murty,²⁷ (2004), που έγινε με θέμα τη μελέτη της γνώσης των γονέων για την κώφωση, τη συμπεριφορά και τις προσδοκίες τους για την εκπαίδευση του κωφού παιδιού τους και την διερεύνηση των προβλημάτων που προέρχονται από το τρόπο μάθησης του παιδιού, συμπέραναν ότι οι γονείς των παιδιών με απώλεια ακοής δεν έχουν καμιά γνώση για τα προβλήματα των παιδιών τους, που συσχετίζονται με την αναπηρία τους.

²⁶ Moores D. (1996) Educating the deaf. Psychology. Principles and Practices 4th edition, M.A Houghton Mifflin Company Boston

²⁷ Durgamba K., Parthasarathi S. , Murty S. (2004) Counseling for educational problems of school children with sensory disability, International journal for advancement of conseling

Σύμφωνα με τον Luckner²⁸ (2004) υπάρχουν τρία ζητήματα που διαφέρουν για τις οικογένειες με κωφό- βαρήκοο παιδί: α) τα παιδιά με απώλεια ακοής γεννιούνται από ακούοντες γονείς και χρησιμοποιούν το λόγο ως πρώτη τους γλώσσα και οι περισσότεροι από αυτούς ποτέ δεν είχαν επαφή με κάποιον που είχε απώλεια ακοής μέχρι την γέννηση του παιδιού τους, γι' αυτό και έχουν περιορισμένη κατανόηση στο πως είναι να έχεις ένα παιδί με απώλεια ακοής, β) οι ακούοντες γονείς μετά την διάγνωση της απώλειας ακοής στο παιδί τους έρχονται αντιμέτωποι με μια σειρά αντιδράσεων και προκλήσεων. Μερικές από τις προκλήσεις περιλαμβάνουν: την κατανόηση του αντίκτυπου της απώλειας ακοής, την εύρεση κατάλληλων υπηρεσιών υποστήριξης και την ανάπτυξη στρατηγικών επικοινωνίας με το παιδί τους, γ) την εισβολή των επαγγελματιών στην ευρύτερη οικογενειακή ζωή, που αλλάζουν τις ισορροπίες της οικογένειας και συχνά προσφέρουν πληροφορίες και συμβουλές που μερικές φορές άθελα τους υποβιβάζουν το κύρος των γονέων.

Τα παιδιά με απώλεια ακοής, όπως είναι αναμενόμενο και φυσιολογικό άλλωστε λόγω της ιδιαιτερότητας τους, παρουσιάζουν μια ιδιαίτερη εξάρτηση από τους γονείς. Παρόλη όμως την φαινομενικά στενή τους σχέση, ουσιαστική επικοινωνία δεν υπάρχει. Και είναι πράγματι κρίμα η αγάπη των γονέων να μην γίνεται δημιουργός ανάπτυξης ουσιαστικών σχέσεων αποδοχής γονέα - παιδιού με όλες τις ευεργετικές συνέπειες μιας τέτοιας επαφής. Ερχόμενα τα παιδιά σε επαφή με άλλους που μπορούν να χρησιμοποιήσουν τον κώδικα επικοινωνίας τους, εμφανίζεται αμέσως η ανάγκη τους να μιλήσουν, να εκτονωθούν²⁹

Αν οι γονείς έχουν την δύναμη να προσπαθήσουν να επικοινωνήσουν με το παιδί τους, του προσφέρουν τον κόσμο όλο. Αν όμως επιμένουν σε μια απορριπτική στάση, τότε δημιουργούν απίστευτα γνωστικά κενά στο παιδί τους, αλλά και υπαρξιακά ακόμη προβλήματα.. Όταν ο γονιός έχει την φαντασία να μάθει, τότε θα έχει και την υπομονή να δράσει οδηγητικά στο παιδί³⁰

Τα οικογενειακά και γονικά ζητήματα είναι σχεδόν τα ίδια, αλλά η απώλεια ακοής επιβάλλει μεγαλύτερη πολυπλοκότητα στο γονικό ρόλο και απαιτεί μεγαλύτερη φροντίδα προς το παιδί με απώλεια ακοής.

²⁸ Luckner L. , Velaski A. (2004) Healthy families of children who are deaf, American annals of deaf

²⁹ Βουτσά, Ο. (1991) Η συμβολή του ψυχολόγου στη διαγνωστική προσέγγιση του κωφού παιδιού

³⁰ Στυλιανού Σ., (1997)Να πάρω ένα κουπί στον ώμο μου

Κεφάλαιο 4^ο Εκπαίδευση των κωφών παιδιών

4.1 Μέθοδοι διδασκαλίας κωφού παιδιού.

Η εκπαίδευση κωφών παιδιών είναι ένας κλάδος που έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον πολλών ερευνητών όχι μόνο από το χώρο της εκπαίδευσης και της ψυχολογίας αλλά και από άλλους χώρους, όπως της ιατρικής, της γλωσσολογίας, της κοινωνιολογίας, τα αναλυτικά προγράμματα και τις προσεγγίσεις στην εκπαίδευση κωφών παιδιών. Ερωτήματα που έχουν σχέση με τη μέθοδο επικοινωνίας, το είδος του σχολείου και το περιεχόμενο του προγράμματος του απασχολούν τους εκπαιδευτικούς κωφών παιδιών τα τελευταία τριακόσια χρόνια. Η επικράτηση για περισσότερο από 200 χρόνια του παθολογικού μοντέλου εκπαίδευσης, συμφωνά με το όποιο η κώφωση είναι «ασθένεια», την οποία η εκπαιδευτική καλείται να θεραπεύει, δημιούργησε το υπόβαθρο για μια ξεχωριστή εκπαίδευση των κωφών. Η εκπαίδευση αυτή έδινε έμφαση στη θεραπεία της ομιλίας, με αποτέλεσμα να υποβαθμίζεται η γνωστική ανάπτυξη και η σχολική πρόοδος των μαθητών.

³¹Από την δεκαετία του 1960 άρχισε η αμφισβήτηση του παθολογικού μοντέλου εκπαίδευσης. Τα αποτελέσματα ερευνών τα οποία έδειχναν τη φτωχή σχολική και γλωσσική πρόοδο των κωφών μαθητών, αλλά και διάφορα αλλά γεγονότα, όπως, για παράδειγμα, οι διεκδικήσεις διαφόρων μειονοτικών ομάδων για πολιτικά δικαιώματα, καθώς και οι έρευνες στη γλωσσολογία της νοηματικής, ώθησαν τους εκπαιδευτικούς στην αναζήτηση νέων τρόπων επικοινωνίας και εκπαίδευσης. Παράλληλα, το κίνημα των Κωφών άρχισε να διεκδικεί έντονα τη αναγνώριση και χρήση της νοηματικής γλωσσάς στο σχολείο. Ειδικότερα, οι Κωφοί απαίτησαν και έτυχαν με το νόμο 2817/2000 περί ειδικής αγωγής να αναγνωρίσουν την Ελληνική Νοηματικής Γλωσσάς (ΕΝ) ως επίσημη γλωσσάς της κοινότητας τους και ως κύριο μέσο για την εκπαίδευση τους.

³¹ www.e-pek.gr

Συμφωνά με το ³²νόμο 2817/2000, οι εκπαιδευτικοί που δουλεύουν στα σχολεία κωφών παιδιών, ανεξάρτητα από τη μέθοδο επικοινωνίας που εφαρμόζουν στην τάξη, είναι υποχρεωμένοι να γνωρίζουν επαρκώς την Ελληνική Νοηματικής Γλωσσάς. Επίσης, στα Κέντρα Διάγνωσης Αξιολόγησης και Υποστήριξης (ΚΔΑΥ), που ιδρύονται με τον 2817/2000 σε όλους τους νομούς της χώρας, δημιουργείται θέση στην Αθηνά και Θεσσαλονίκη ειδικού στην ΕΝ. Οι αλλαγές που σημειώθηκαν τα τελευταία 40 χρόνια στο χώρο της ειδικής αγωγής διεθνώς επηρέασαν σημαντικά και το χώρο της εκπαίδευσης κωφών. Το κίνημα κατά της ξεχωριστής εκπαίδευσης και υπέρ της ενσωμάτωσης και ένταξης των κωφών στα σχολεία ακούονταν δημιούργησε τις προϋποθέσεις για εκπαιδευτικές αλλαγές τόσο στη Γενική όσο και στην Ειδική Αγωγή.

Η εκπαίδευση των κωφών παιδιών σε κοινά σχολεία ακούονταν αποτελεί επίσημη πολιτική σε παράδειγμα πολλές χώρες, καθώς και στην Ελλάδα. Η επίδραση της πολιτικής αυτής στην Ελλάδα φαίνεται στο νέο νόμο της Ειδικής Αγωγής. Συμφωνά με το νόμο αυτό (2817/2000), οι μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, συμπεριλαμβανόμενων των κωφών-βαρήκοων μαθητών, μπορούν να φοιτούν :

- Στη συνήθη σχολική τάξη με παράλληλη στήριξη από εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής, ο οποίος υπηρετεί στα ΚΔΑΥ ή στις σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής και ορίζεται από τα ΚΔΑΥ.
- Σε ειδικά οργανωμένα και κατάλληλα στελεχωμένα τμήματα ένταξης που λειτουργούν μέσα στα σχολεία της γενικής και τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Όπως βλέπουμε, ο νομός θέτει ως πρώτη επιλογή για κάθε μαθητή με ειδικές ανάγκες τη φοίτηση σε κοινή τάξη ή σε τμήματα ένταξης στο κοινό σχολείο. Μονό όταν συντρέχουν ειδικοί λόγοι και συνθήκες, συμφωνά με γνωμάτευση του οικείου ΚΑΔΗ, μπορούν οι μαθητές να φοιτούν σε ειδικά σχολεία και πλαίσια. Ακόμα και στα τμήματα ένταξης, ο μαθητής με ειδικές ανάγκες παραμένει σε αυτό για υποστήριξη μόνο μερικές ώρες την εβδομάδα (όχι περισσότερο από 10 ώρες). Τις υπόλοιπες ώρες είναι ενταγμένος στην τάξη του, μαζί με όλους τους άλλους συμμαθητές του. Αυτή η καινούρια τάση της Ειδικής Αγωγής δημιουργείται νέες προκλήσεις για τους εκπαιδευτικούς της γενικής εκπαίδευσης, οι οποίοι θα πρέπει να προετοιμαστούν κατάλληλα ώστε να αντεπεξέλθουν με επιτυχία στις νέες προκλήσεις και απαιτήσεις των καιρών.

Οι κωφοί-βαρήκοοι μαθητές παραδοσιακά εκπαιδεύονταν σε ειδικά σχολεία ή τάξεις. Τα τελευταία χρόνια, η τάση της ενσωμάτωσης ή της ένταξης και οι απαιτήσεις των γονέων για

³² www.ypepth.gr Νόμος 2817/2000 ΦΕΚ. 78

ισότιμη εκπαίδευση σε σχολεία μαζί με ακούοντα παιδιά είχε ως αποτέλεσμα να μειωθεί σταδιακά ο πληθυσμός των κωφών-βαρήκοων μαθητών στα ειδικά σχολεία και να αυξηθεί ο αριθμός των μαθητών αυτών σε σχολεία ακούονταν. Έτσι, ενώ μειώνεται συνεχώς ο αριθμός κωφών-βαρήκοων μαθητών στα σχολεία κωφών, αυξάνεται ταυτόχρονα και ο αριθμός των μαθητών με προβλήματα ακοής στα σχολεία ακούονταν.³³

Η μετατόπιση όμως αυτή του πληθυσμού απαιτεί αλλαγές για το σχολείο της γενικής εκπαίδευσης, οι οποίες μπορεί να αντιμετωπιστούν μονό με συστηματικό προγραμματισμό και σχεδιασμό κατάλληλης υποδομής, υλοποίησης προγραμμάτων, επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και παροχής στήριξης (λογοθεραπευτή, ειδικού δάσκαλο, διερμηνέα κτλ.) μέσα στην κοινή τάξη του σχολείου ακούονταν. Οι αλλαγές αυτές, δυστυχώς, δεν έχουν υλοποιηθεί σε ικανοποιητικό βαθμό στα σχολεία ακούονταν στη χώρας μας. Έτσι, πολλοί κωφοί και βαρήκοοι τοποθετούνται στα σχολεία αυτά χωρίς ειδικές παροχές και ειδικής στήριξη.

Οι ελλείψεις αυτές προβληματίζουν τους γονείς. Οι όποιοι θα πρέπει να επιλέξουν μεταξύ του ειδικού σχολείου κωφών και του σχολείου ακούονταν. Το σχολείο κωφών παρέχει ειδικής στήριξη και προγράμματα για κωφούς-βαρήκοους μαθητές, καθώς και ευκαιρίες για κοινωνικοποίηση μεταξύ τους.³⁴ Συμβάλλει, επίσης σημαντικά στην ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης και ψυχικής υγείας των παιδιών. Αντίθετα, το σχολείο ακούονταν παρέχει πιο απαιτητικό ακαδημαϊκό πρόγραμμα και ευκαιρίες για ένταξης των κωφών μαθητών με τους ακούοντας. Απαιτεί όμως συνεχή αγώνα από τους γονείς και να μην απομονώνονται. Η επιλογή του σχολικού πλαισίου, επομένως, είναι δύσκολη για τους γονείς και εξαρτάται από τις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες του κάθε παιδιού και της οικογενείας του. Αρκετοί κωφοί μαθητές, ανεξάρτητα από το είδος του σχολείου που αποφοιτούν (ειδικού ή γενικό), συνεχίζουν τις σπουδές τους σε ανώτερες σχολές και σε πανεπιστήμια.

Στην πορεία της εκπαίδευσης των κωφών παιδιών στην Ελλάδα χρησιμοποιήθηκαν διαφορετικές μέθοδοι επικοινωνίας και διδασκαλίας. Οι πιο γνωστές είναι ο προφορισμός, η ολική επικοινωνία και στα τελευταία χρόνια η δίγλωσση προσέγγιση.

Στον προφορισμό που κυριάρχησε μέχρι το 1980 περίπου, δινόταν έμφαση στην ανάπτυξη της ομιλούμενης γλώσσας, με την αξιοποίηση των υπολειμμάτων της ακοής, μέσω των τεχνολογικών βοηθημάτων και άλλων πρόσφορων χειρισμών και μαθημάτων, όπως η χειλεανάγνωση, η ορθοφωνία, η χρήση γραπτού λόγου κλπ.

³³ Κουρμπέτης Β. (2007) Προσεγγίζοντας την κώφωση Διαναπηρικός οδηγός επιμόρφωσης Αθήνα

³⁴ Κυπριωτάκη, Α.,(1989) Τα ειδικά παιδιά και η αγωγή τους, έκδ. 3η, Ηράκλειο

Η χαμηλή αποτελεσματικότητα της προφοριστικής προσέγγισης σε καθαρά γλωσσικό, γνωστικό αλλά και συναισθηματικό και κοινωνικό επίπεδο, δημιούργησε έντονες αμφισβητήσεις τόσο από τους εκπαιδευτικούς, όσο κυρίως από το χώρο των κωφών. Αυτοί οι προβληματισμοί οδήγησαν την προφοριστική προσέγγιση σε ριζική αναθεώρηση των μεθόδων της. Η ανανεωμένη εκδοχή της προφοριστικής προσέγγισης παράλληλα με την εξαντλητική αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, εστιάζει το ενδιαφέρον της σε θέματα που είχαν αναδειχθεί ως σημαντικά από άλλες εκπαιδευτικές φιλοσοφίες, όπως η σύνδεση μορφής και περιεχομένου κατά την γλωσσική διδασκαλία και η εφαρμογή περισσότερο επικοινωνιακών μεθόδων στην τάξη.

Η ολική επικοινωνία αποτέλεσε μια νέα τάση που εξαπλώθηκε κατά την δεκαετία του '80 στην Ελλάδα ως εναλλακτική του αδιεξόδου της παραδοσιακής προφοριστικής φιλοσοφίας. Το περιεχόμενο του όρου 'ολική επικοινωνία' είναι αρκετά ασαφές, καθώς προωθεί τη χρήση κάθε μέσου και μεθόδου στην εκπαίδευση των κωφών, αρκεί να επιτυγχάνεται η επικοινωνία. Η πολυσημία του όρου δημιούργησε μεθοδολογικές δυσχέρειες και αντιφάσεις, καθώς και προβλήματα ορισμού, με αποτέλεσμα να είναι δύσκολη και η εφαρμογή και η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της προσέγγισης αυτής στην εκπαίδευση των κωφών.

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες η εκπαιδευτική φιλοσοφία που κερδίζει έδαφος διεθνώς στην εκπαίδευση των κωφών είναι η δίγλωσση προσέγγιση. Παρόμοια και στην Ελλάδα η τάση αυτή φαίνεται να γίνεται αποδεκτή στην εκπαίδευση των κωφών τα τελευταία χρόνια.

Η δίγλωσση εκπαίδευση αποτελεί σύγχρονη εκπαιδευτική τάση. Στη δεκαετία του '60, με τη μεγάλη άνοδο του μεταναστευτικού ρεύματος, η χρήση της μητρικής γλώσσα από τα παιδιά των μεταναστών θεωρήθηκε εμπόδιο για την ολόπλευρη ανάπτυξή τους και γινόταν συστηματική προσπάθεια αφομοίωσης της μητρικής γλώσσας από την κυρίαρχη δεύτερη γλώσσα. Ωστόσο, ερευνητικά δεδομένα στα τέλη της δεκαετίας του '70 ανέτρεψαν την αντίληψη αυτή αναδεικνύοντας τα ευεργετικά αποτελέσματα της χρήσης και των δύο γλωσσών, όσον αφορά στη γλωσσική ανάπτυξη και τη γνωσιολογική πλαστικότητα των παιδιών.³⁵

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες οι αρχές της δίγλωσσης εκπαίδευσης έχουν ευρεία εφαρμογή και στα σχολεία των κωφών. Η τάση αυτή διαμορφώθηκε κατ' αρχήν με την αλματώδη εξέλιξη της έρευνας των νοηματικών γλωσσών, που κατέρριψε τους μύθους για την «κατωτερότητά» τους και ιδιαίτερα με την ανάπτυξη της κοινωνιογλωσσολογικής έρευνας και

³⁵ Λαμπροπούλου Β., (2005) Το κωφό παιδί και η εκπαίδευση του, Πάτρα

συνειδητοποίησης στις κοινότητες των Κωφών. Η δίγλωσση προσέγγιση αποπλέκει οριστικά το ζήτημα της εκπαίδευσης των κωφών από το ιατρικοπαθολογικό μοντέλο και το τοποθετεί σε γλωσσικά, πολιτισμικά και εκπαιδευτικά πλαίσια. Ήδη έχουν αναπτυχθεί αρκετά δίγλωσσα προγράμματα σε αρκετές χώρες, με πρωτοπόρους τις Σκανδιναβικές χώρες και τις ΗΠΑ. Οι μέχρι τώρα έρευνες για την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων αυτών είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικές.³⁶

Στη δίγλωσση εκπαίδευση των κωφών παιδιών, αναγνωρίζεται ως πρώτη γλώσσα η Νοηματική Γλώσσα (ΕΝΓ) και ως δεύτερη γλώσσα η Ελληνική, κυρίως η γραπτή. Ένα από τα σημαντικότερα αποτελέσματα των προγραμμάτων της δίγλωσσης εκπαίδευσης κωφών παιδιών είναι η ραγδαία βελτίωση του επιπέδου τους στο γραμματισμό. Οι πρώτοι κωφοί μαθητές των δίγλωσσων τάξεων στη Δανία και Σουηδία αποφοίτησαν έχοντας το ίδιο περίπου επίπεδο στην ανάγνωση και στα μαθηματικά με τους ακούοντες συνομηλίκους τους. Ειδικότερα, σύμφωνα με έρευνα, οι αναγνωστικές δεξιότητες δωδεκάχρονων κωφών παιδιών που εκπαιδεύονταν με δίγλωσσία στη Δανία είχαν βελτιωθεί σημαντικά, σε σύγκριση με το γενικότερο αναγνωστικό επίπεδο των κωφών παιδιών.³⁷

Ενώ στο παρελθόν μόλις το 10-15% των κωφών παιδιών διάβαζε και κατανοούσε γραπτά κείμενα, μετά την εφαρμογή του συγκεκριμένου δίγλωσσου προγράμματος, το 55% των παιδιών του δείγματος ήταν ικανό να διαβάζει στη δανέζικη γλώσσα σε επίπεδο αντίστοιχο της ηλικίας του (το 22% του δείγματος βρισκόταν σε μεταβατικό αναγνωστικό επίπεδο, δηλαδή δυσκολευόταν στη σημασία μεμονωμένων λέξεων, ιδιωματισμών και συγκεκριμένων γραμματικών δομών, και το υπόλοιπο 23% μπορούσε να κατανοεί λίγες γραπτές λέξεις και μέσω αυτών προσπαθούσε να καταλάβει το νόημα του κειμένου βασιζόμενο σε υποθέσεις).³⁸

Τα κωφά παιδιά που εντάσσονται στα δίγλωσσα προγράμματα εκπαίδευσης παρουσιάζουν όμοια -και σε κάποιες περιπτώσεις καλύτερη- επίδοση από ακούοντες αποφοίτους, αλλά και ψηλότερες επιδόσεις στην ανάγνωση και από τους κωφούς συνομηλίκους τους αλλά και από κωφούς ενήλικες της προηγούμενης γενιάς. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση έξι κωφών μαθητών, που συμμετείχαν στο πρόγραμμα "Saturday School" (Svartholm, 1994). Το πρόγραμμα αυτό καθοδηγούσε τους γονείς, πώς να μεγαλώσουν ένα κωφό παιδί χρησιμοποιώντας τη Νοηματική γλώσσα. Οι γονείς επί πλέον είχαν την ευκαιρία

³⁶ Paden C., Humphries T., (1988) Deaf in America: Voices from a culture., London

³⁷ Mahshie S. , (1995) Educating deaf children bilingually Washington

³⁸ Κουρμπέτης Β., (1998) Κώφωση και επικοινωνία, Αθήνα

να έρχονται σε επαφή με μια ομάδα κωφών γονέων, των οποίων τα παιδιά ήταν στην ίδια ηλικία με τα δικά τους. Αυτά τα έξι παιδιά διδάχτηκαν τη Σουηδική γλώσσα ως δεύτερη γλώσσα μέσω μεταφράσεων και οι επιδόσεις τους ήταν αρκετά ψηλές. Οι επιδόσεις αυτές συγκρίθηκαν με τις επιδόσεις στο ίδιο τεστ μιας ομάδας ενηλίκων κωφών, που παρακολουθούσαν εκπαιδευτικά τμήματα ενηλίκων σ' ολόκληρη τη Σουηδία: στην έρευνα αποδείχθηκε ότι από ένα δείγμα πενήντα ενηλίκων κωφών μόνο δύο ήταν σε θέση να απαντήσουν σ' όλες τις ερωτήσεις, πέντε έδωσαν αποδεκτές απαντήσεις σε γενικές γραμμές, ενώ η πλειοψηφία δεν κατέβαλε καμιά προσπάθεια αποδεικνύοντας ότι το τεστ ήταν πολύ δύσκολο γι αυτούς.³⁹

Επίσης τα κωφά άτομα της δεκαετίας του ογδόντα στη Σουηδία που είχαν πρόσβαση στην οπτική/νοηματική επικοινωνία, είχαν καλύτερη επίδοση σ' όλα τα τεστ που αξιολογούσαν την ικανότητα κατανόησης και χρήσης των γραπτών σουηδικών, από τους κωφούς συνομηλίκους τους της δεκαετίας του '60, που είχαν εκπαιδευτεί με την προφορική μέθοδο.

4.2 Δίγλωσση εκπαίδευση στο σχολείο

Όσον αφορά στην εκπαιδευτική πράξη, η Δίγλωσση Εκπαίδευση είναι δυνατόν να παρέχεται είτε στα σχολεία Κωφών, είτε στις τάξεις ένταξης, είτε στα σχολεία ακουόντων (εφόσον υπάρχει το κατάλληλο υποστηρικτικό πλαίσιο). Κάθε φορά λαμβάνουμε υπόψη το δικαίωμα της οικογένειας και του μαθητή να έχουν τη δυνατότητα επιλογής σχολείου. Στα σχολεία ακουόντων και στις τάξεις ένταξης είναι απαραίτητη η ύπαρξη και η υποστήριξη από διερμηνείς.

Το κωφό παιδί έχει a priori τις ίδιες ικανότητες με το ακούον παιδί. Έχει, επομένως το δικαίωμα της ποιοτικής εκπαίδευσης, όπως και το δικαίωμα να βιώνει τις ίδιες εμπειρίες μ' ένα ακούον παιδί. Η νοηματική γλώσσα εισάγεται από την αρχή του σχολικού προγράμματος ως

³⁹ Λαμπροπούλου Β. , (2004) Αναλυτικά προγράμματα σπουδών για μαθητές με προβλήματα ακοής για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση Αθήνα

γλώσσα στην οποία το κωφό παιδί έχει μεγαλύτερη αισθητηριακή προσβασιμότητα. Η διδασκαλία της γίνεται σε κλίμα αποδοχής και με κατάλληλους εκπαιδευτικούς, υλικά και μεθοδολογία. Αξιοποιείται η νοηματική πλήρως για τη γλωσσική, γνωστική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του μαθητή.⁴⁰

Επιπλέον η γνώση της νοηματικής και το γνωστικό, γλωσσικό και μεταγλωσσικό υπόβαθρο που εξασφαλίζεται με την καλλιέργειά της ως μητρικής γλώσσας λειτουργεί ενισχυτικά στην επιτυχή διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας. Η ελληνική διδάσκεται ως δεύτερη γλώσσα και η διδασκαλία της, επομένως, γίνεται σύμφωνα με τις αρχές της διδασκαλίας δεύτερης γλώσσας. Είναι αναγκαίο να γίνεται με μεθοδικό και εντατικό τρόπο, ώστε όλοι οι απόφοιτοι της βασικής εκπαίδευσης να κατέχουν επαρκώς την Ελληνική γλώσσα στη γραπτή της μορφή. Η νοηματική γλώσσα και η γραπτή Ελληνική πρέπει να χρησιμοποιούνται σ' όλη τη διάρκεια της εκπαίδευσης και πρέπει να αναμένονται υψηλά επίπεδα ικανότητας και επάρκειας και στις δύο γλώσσες.⁴¹

Πρέπει να ενθαρρύνεται η αλληλεπίδραση γραπτής και νοηματικής γλώσσας και η αμοιβαία ανατροφοδότησή τους, καθώς και η μεταφορά δεξιοτήτων μεταξύ των δύο γλωσσών διότι είναι γνωστό ότι έννοιες και γνωστικά σχήματα που αναπτύσσονται στην πρώτη γλώσσα εύκολα μεταφέρονται και στη δεύτερη γλώσσα.

Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση η νοηματική και η ομιλούμενη γλώσσα (προφορική ή γραπτή) πρέπει να διαχωρίζονται ανάλογα με τους εκπαιδευτικούς στόχους. Παραδείγματος χάριν στις πρώτες τάξεις είναι καλό να ορισθεί χωριστή «γωνιά» της ελληνικής και «γωνιά» της νοηματικής γλώσσας, όπου θα χρησιμοποιείται μόνο η μία ή η άλλη γλώσσα αντίστοιχα.

Αξίζει επίσης να σημειώσουμε, ότι κάθε φορά πρέπει να προσδιορίζεται με σαφήνεια η χρήση τεχνητών ή κωδικοποιημένων συστημάτων νοηματικής γλώσσας (πχ. Ελληνικά με νοήματα) που χρησιμοποιούνται σε ειδικές περιπτώσεις και να δίνονται οι σχετικές πληροφορίες στους μαθητές.

Μ' αυτούς τους τρόπους εξασφαλίζεται ένα πραγματικά δίγλωσσο αναλυτικό πρόγραμμα, με υψηλούς γλωσσικούς και γνωστικούς διδακτικούς στόχους και στις δύο γλώσσες. Για να γίνει, ωστόσο, πραγματικότητα η εξασφάλιση ενός δίγλωσσου σχολικού περιβάλλοντος, απαιτούνται και κάποιες άλλες βασικές προϋποθέσεις. Προτεραιότητες των

⁴⁰ Κουρμπέτης Β., (1999) Νόημα στην εκπαίδευση. Η ελληνική νοηματική γλώσσα και η διδασκαλία της στο σχολείο κωφών., Αθήνα

⁴¹ Gregory S., (1993) The language and culture of deaf people: Implicants for education. Beveridge

προγραμμάτων αυτών αποτελούν, εκτός από τη διδασκαλία της Ε.Ν.Γ, και η πληροφόρηση και συνειδητοποίηση των μαθητών σχετικά με τα θέματα που αφορούν τους κωφούς καθώς και η ανάπτυξη της ταυτότητας του κωφού στους μαθητές. Είναι απαραίτητο να αναγνωρίζεται και εκτιμάται η κουλτούρα και η γλώσσα της Κοινότητας των Κωφών, στην οποία εντάσσονται σταδιακά τα κωφά παιδιά. Η χρήση της κοινοτικής γλώσσας δίνει περηφάνια και αυτοπεποίθηση στα παιδιά για την κουλτούρα και την Κοινότητά τους. Η εκπαίδευση επίσης πρέπει να πραγματοποιείται σε συνεργασία με την Κοινότητα των Κωφών, για να προετοιμάζει ρεαλιστικά τους μαθητές για την πολιτισμική και κοινωνική ζωή τους.

Για να γίνουν όμως πραγματικές αλλαγές στα δίγλωσσα προγράμματα πρέπει να αλλάξει συνολικά η στάση του σχολικού περιβάλλοντος και να εκπαιδευτούν ή/και να προσληφθούν δίγλωσσοι, ενημερωμένοι, ευαισθητοποιημένοι και συνειδητοποιημένοι εκπαιδευτικοί. Το προσωπικό στα δίγλωσσα προγράμματα εκπαίδευσης θα πρέπει να είναι δίγλωσσο, συμπεριλαμβανομένου και του διευθυντή, να συμπλέει και να ανταποκρίνεται στις γλωσσικές, τις πολιτισμικές και τις εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών. Η συμμετοχή στα προγράμματα αυτά φυσικών χρηστών της νοηματικής γλώσσας, δηλαδή η πρόσληψη κωφών διδασκόντων με τα κατάλληλα ακαδημαϊκά προσόντα στα δίγλωσσα προγράμματα εκπαίδευσης κωφών παιδιών είναι απαραίτητη.

Το δίγλωσσο προσωπικό δεν πρέπει απλά να γνωρίζει τη νοηματική γλώσσα, αλλά πρέπει να έχει και τη βασική γλωσσολογική γνώση για τις δομές και τα χαρακτηριστικά της γλώσσας. Πρέπει επίσης να διαθέτει την απαραίτητη συνείδηση και ευαισθητοποίηση για τη λειτουργία και τη σημασία της νοηματικής, αλλά και της Ελληνικής και των γλωσσών γενικότερα.

Πρέπει ακόμη να είναι ευαισθητοποιημένος για τη σχέση ανάμεσα στην κουλτούρα των κωφών και τη νοηματική γλώσσα αλλά και σε θέματα που συνδέονται με την πολιτισμική και διαπολιτισμική λειτουργία των γλωσσών. Όσον αφορά στις ομάδες των κωφών και ακουόντων που συγκροτούν το προσωπικό, είναι απαραίτητο να καλλιεργείται η πολιτισμική ευαισθητοποίηση και να υποστηρίζεται η διαπολιτισμική συνείδηση: Παραδείγματος χάριν πρέπει να αναγνωρίζεται ο τρόπος με τον οποίο διαφορετικές κουλτούρες χρησιμοποιούν το άγγιγμα, το συγχρονισμό, τη γλώσσα του σώματος, την επαφή με το βλέμμα, το χώρο και την απόσταση. Είναι πολύ χρήσιμο τα μέλη της σχολικής κοινότητας να δημιουργούν τις συνθήκες της αλληλοαποδοχής: χάρη στην ομαλή συνεργασία των κωφών και των ακουόντων μελών της σχολικής κοινότητας, οι μαθητές και τα εμπλεκόμενα άτομα μπορούν να αναγνωρίσουν και τις δύο κουλτούρες μέσα από τις μαθησιακές εμπειρίες.

Οι εκπαιδευτικοί, κωφοί και ακούοντες, πρέπει να φροντίζουν για την παροχή ενός καλά σχεδιασμένου προγράμματος για τους μαθητές τους, συνεργαζόμενοι μεταξύ τους και μοιράζοντας ισότιμα ευθύνες και δραστηριότητες. Τέλος, πρέπει να παρέχεται επιμόρφωση εντός του σχολείου για να μπορέσει το προσωπικό να εργαστεί συνεργατικά σ' ένα δίγλωσσο πρόγραμμα εκπαίδευσης.

Ο τελικός στόχος των δίγλωσσων εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι ο σεβασμός και η αναγνώριση της κουλτούρας των κωφών και των ακουόντων και η ομαλή ένταξη των μαθητών τόσο στην κοινότητα των κωφών, όσο και στην ευρύτερη κοινωνία.

4.3. Η θέση της νοηματικής γλώσσας στην Ελλάδα

Η Ελληνική Νοηματική Γλώσσα θεωρείται γενικά ότι είναι παντομimική, εικονιστική, μια μορφή επικοινωνίας με νεύματα και όχι πλήρης γλώσσα. Πολλοί πιστεύουν ότι η Ελληνική Νοηματική Γλώσσα είναι ίδια με όλες τις νοηματικές γλώσσες του κόσμου. Αυτές οι απόψεις στηρίζουν το μύθο ότι η Ελληνική Νοηματική Γλώσσα έχει περιορισμένο βεληνεκές δυνατοτήτων. Ουσιαστικά πρόκειται για άγνοια της γλώσσας και είναι λυπηρό ότι οι επαγγελματίες έχουν παρόμοια άποψη για την Ελληνική Νοηματική Γλώσσα.

Η Ελληνική Νοηματική Γλώσσα είναι μία καταπιεσμένη γλώσσα, που στην Ελλάδα βρίσκεται σε πολύ χαμηλή θέση ως προς την αποδοχή της από τα μέλη της κοινότητας των ακουόντων. Μέχρι πριν από λίγα χρόνια οι μόνοι ακούοντες που γνώριζαν την Ελληνική Νοηματική Γλώσσα ήταν τα παιδιά των ενηλίκων κωφών και λίγοι επαγγελματίες που ασχολούνταν πολύ στενά με τους Κωφούς. Μετά τη θέσπιση της διδασκαλίας της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας και εφόσον επιτράπηκε η χρήση της στα σχολεία, η κατάσταση άλλαξε. Τώρα έχουμε καταλόγους υποψηφίων για μαθήματα νοηματικής γλώσσας, όπου αυτά προσφέρονται, ενώ η στάση απέναντι στην Ελληνική Νοηματική Γλώσσα αλλάζει και στον δημόσιο τομέα. Παρόλα αυτά, όσοι ασχολούνται επαγγελματικά με την κώφωση, αρνούνται, ακόμα, να μάθουν τη νοηματική γλώσσα. Αυτή τους η άρνηση έχει ως συνέπεια την αδυναμία τους να χρησιμοποιούν ή να κατανοούν την Ελληνική Νοηματική Γλώσσα, γεγονός που διαπιστώνεται άμεσα, όταν προσπαθούν να επικοινωνήσουν με κωφούς. Το πρόβλημα, όμως, είναι πως μόνο οι κωφοί αναγνωρίζουν την αδυναμία των επαγγελματιών να επικοινωνήσουν μαζί τους.⁴²

⁴² Kourbetis, V. (1987). *Deaf Children of Deaf Parents and Deaf Children of Hearing Parents in Greece: A Comparative Study*. Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή. Boston, MA: Boston University.

Επειδή η Ελληνική Νοηματική Γλώσσα έχει αποκλεισθεί από όλα τα επαγγέλματα, δεν έχει αναπτύξει το εκτενές λεξιλόγιο που χρειάζεται για να μεταφερθούν οι πληροφορίες από την Ελληνική στην Ελληνική Νοηματική Γλώσσα. Αρχικοποιημένα νοήματα (initialized signs) και λέξεις με δακτυλοσυλλαβισμό (fingerspelling) είναι σχεδόν ανύπαρκτα ή χρησιμοποιούνται πολύ λίγο. Ακριβής μεταφρασμένη νοηματική (Exact Signed Greek) επίσης δεν συναντάται στο εκπαιδευτικό περιβάλλον. Στην προσπάθειά τους να αποφύγουν την εκμάθηση της γλώσσας των κωφών, όσοι ασχολούνται επαγγελματικά με το εκπαιδευτικό σύστημα έχουν επινοήσει διάφορους τρόπους να κάνουν νοήματα. Επειδή πιστεύουν ότι η προφορική γλώσσα είναι η καλύτερη και επειδή δεν γνωρίζουν καλά τη νοηματική, όταν επικοινωνούν με κωφούς, ομιλούν ταυτόχρονα με τη χρήση της νοηματικής.

Πρόκειται για τη λεγόμενη αυτόχρονη επικοινωνία (simultaneous communication), η οποία έχει ως αποτέλεσμα να χρησιμοποιούνται τα νοήματα της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας αλλά ακολουθώντας τη σύνταξη της ομιλούμενης γλώσσας. Αυτό θεωρείται ευκολότερο από το να μάθει κάποιος να χρησιμοποιεί την Ελληνική Νοηματική Γλώσσα. Ουσιαστικά πρόκειται για την πρακτική που κυρίως χρησιμοποιείται στο εκπαιδευτικό περιβάλλον. Το κωφό παιδί δεν εκτίθεται στην Ελληνική Νοηματική Γλώσσα, αλλά σε μία σύνθετη μορφή ομιλούμενης γλώσσας και έναν αριθμό νοημάτων. Έτσι, το μέσο κωφό παιδί καταλήγει να μη γνωρίζει καλά ούτε την Ελληνική Νοηματική Γλώσσα ούτε την Ελληνική.⁴³

Στην Ελλάδα, τα τελευταία χρόνια, έχουν γίνει ορισμένες σημαντικές αλλαγές, οι οποίες μπορούν να συνοψισθούν ως ακολούθως:

1. Επίσημη αναγνώριση της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας από το κράτος (N2817/2000).
2. Οι επαγγελματίες που ασχολούνται με κωφούς μαθητές, όπως ορίζεται τώρα με νόμο (N2817/2000), απαιτείται να γνωρίζουν την Ελληνική Νοηματική Γλώσσα.
3. Ο νόμος επίσης ορίζει την Ελληνική Νοηματική Γλώσσα ως γλώσσα εργασίας όλων των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που εξυπηρετούν τα κωφά παιδιά.
4. Υπάρχει επέκταση στην έρευνα, ανάπτυξη των προγραμμάτων σπουδών και παραγωγή υλικού της νοηματικής γλώσσας (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2002).

⁴³ Kourbetis V., Hoffmeister R. (2002). Name Signs in Greek Sign Language. *American Annals of the Deaf*,

5. Πιλοτική διδασκαλία της Νοηματικής Ελληνικής Γλώσσας ως δεύτερης γλώσσας στα γενικά σχολεία.⁴⁴

Όμως αυτές οι θεσμικές αλλαγές δεν εναρμονίζονται πάντα με το ρυθμό αλλαγής των στάσεων για την εκπαίδευση των κωφών στην κοινωνία γενικότερα και στην εκπαιδευτική κοινότητα ειδικότερα.

4.4. Ειδική εκπαίδευση των κωφών

A. Ειδική Αγωγή

(Π.Δ. 465/81, Ν. 1566/85, Ν. 1771/88, Π.Δ.238/88, Ν. 1946/91)

Η ειδική αγωγή πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στα κωφά και βαρήκοα άτομα παρέχεται δωρεάν από τα ειδικά σχολεία κωφών, τις ειδικές τάξεις ή τα ειδικά τμήματα ή ομάδες που λειτουργούν μέσα στα κοινά σχολεία του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Επίσης ειδική αγωγή πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης παρέχεται από τα ειδικά σχολεία κωφών και Βαρήκοων παιδιών του Εθνικού Ιδρύματος Προστασίας Κωφαλάλων (ΕΙΠΚ) και των παραρτημάτων του στη Θεσσαλονίκη, την Πάτρα, τις Σέρρες και το Καστέλι Χανίων.

Το ΕΙΠΚ, που ιδρύθηκε με το νόμο 726/37, είναι ο πρώτος φορέας που ασχολήθηκε συστηματικά και αποκλειστικά με την ειδική αγωγή, την επαγγελματική εκπαίδευση και γενικά την προστασία των κωφών παιδιών στη χώρα μας. Από τα σχολεία του έχουν περάσει και αποφοιτήσει χιλιάδες κωφά άτομα, που έχουν ενταχθεί στο κοινωνικό σύνολο ως επιστήμονες ή επαγγελματίες με επιτυχία.⁴⁵

⁴⁴ Κουρμπέτης, Β. (2001). Η Διδασκαλία της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας ως Πρώτης Γλώσσας σε Κωφά Παιδιά και Ανάπτυξη Εκπαιδευτικού Υλικού. Αθήνα

⁴⁵ www.mitnet.gr

B. Ειδική διαδικασία εξέτασης κωφών μαθητών

(Π.Δ. 465/81 άρθρο 4 παρ. 7)

Μαθητές τυφλοί, κωφοί ή βαρήκοοι καθώς και όσοι πάσχουν από μόνιμη ή παροδική σωματική αναπηρία ή ειδική διαταραχή του λόγου (λογοασθένεια, δυσλεξία) αποδεικνυόμενα, όταν δεν είναι εμφανή, από Ειδικό Διαγνωστικό Κέντρο, εξετάζονται προφορικά ή γραπτά κατά περίπτωση, ανάλογα με τις δυνατότητές τους και αξιολογούνται με βάση ένα από τα δύο προβλεπόμενα είδη δοκιμασίας μόνο.

Φυσικά, σύμφωνα με το νόμο, αποκλειστικός φορέας για κάθε θέμα που αναφέρεται στην ειδική αγωγή και την επαγγελματική εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές ανάγκες γενικά είναι το Υπουργείο Εθν. Παιδείας και Θρησκευμάτων.⁴⁶

Γ. Καθ' υπέρβαση εγγραφή κωφών

(Ν. 1771/88 άρθρο 4 παρ. 1 περ. 6)

Η καθ' υπέρβαση εγγραφή τυφλών ή κωφαλάλων επιτρέπεται σε οποιοδήποτε τμήμα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, εκτός από τα τμήματα εκείνα στα οποία, λόγω της φύσης της επιστήμης, είναι δυσχερής γι' αυτούς η παρακολούθηση, σύμφωνα με αιτιολογημένη απόφαση του τμήματος, που εγκρίνεται από τη σύγκλητο και ανακοινώνεται πριν από την έναρξη του ακαδημαϊκού έτους με το οποίο γίνεται η επιλογή.

Δ. Εισαγωγή άνευ εξετάσεων σε Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι. ατόμων με ειδικές ανάγκες

(Ν. 1946/14.5.1991, άρθρο 46)

Το πρώτο εδάφιο της περίπτωσης ζ' της παρ. 1 του άρθρου 3 του Ν.1351/1983, όπως συμπληρώθηκε με το άρθρο 4 παρ. 1 του Ν.1771/1988, αντικαθίσταται ως εξής:

Τυφλοί – κωφάλαλοι – πάσχοντες από μεσογειακή αναιμία και δρεπανοκυτταρική ή μικροδρεπανοκυτταρική αναιμία, ως και πάσχοντες από συγγενή υδροκεφαλία με μόνιμη τεχνητή παροχέτευση του εγκεφαλογωτιαίου υγρού (shunt), συνοδευόμενα και από άλλες διαμαρτίες όπως αραχνοειδής κύστη με φαινόμενα επιληπτικής κρίσης. Η πάθηση όσων

⁴⁶ www.mitnet.gr

ανήκουν στις κατηγορίες αυτές πιστοποιείται από την πρωτοβάθμια υγειονομική επιτροπή του Νομού, μετά από δωρεάν βεβαίωση γιατρού μέλους διδακτικού επιστημονικού προσωπικού οποιουδήποτε ΑΕΙ αντίστοιχης ειδικότητας.”

E. Τηλεοπτική ενημέρωση κωφών ατόμων

(N. 2328/95, άρθρο 3)

- Οι τηλεοπτικοί σταθμοί υποχρεούνται να περιλαμβάνουν στο ημερήσιο πρόγραμμα τους ένα τουλάχιστον πεντάλεπτο δελτίο ειδήσεων στη νοηματική γλώσσα με ταυτόχρονη αναγραφή υποτίτλων για την ενημέρωση των κωφών ατόμων.

- Οι τηλεοπτικοί σταθμοί υποχρεούνται να περιλαμβάνουν στο πρόγραμμά τους, μία τουλάχιστον φορά το δεκαπενθήμερο, ενημερωτικό ή ψυχαγωγικό ή εκπαιδευτικό πρόγραμμα ημίωρης τουλάχιστον διάρκειας στη νοηματική γλώσσα με ταυτόχρονη αναγραφή υποτίτλων για τα κωφά άτομα.

- Οι διερμηνείς νοηματικής γλώσσας επιλέγονται από τους τηλεοπτικούς σταθμούς μετά από γνώμη της Ομοσπονδίας Κωφών Ελλάδος.

- Οι παραπάνω ελάχιστες υποχρεώσεις δεν εμποδίζουν τους τηλεοπτικούς σταθμούς και ιδίως την Ε.Ρ.Τ. Α.Ε. στην ανάληψη πρόσθετων πρωτοβουλιών προς εξυπηρέτηση των κωφών ατόμων.

- Οι τηλεοπτικοί σταθμοί υποχρεούνται να μεταδίδουν δωρεάν μηνύματα κοινωνικού περιεχομένου διάρκειας δύο πρώτων λεπτών της ώρας καθημερινά, ιδίως για θέματα υγείας, πρόνοιας και μέριμνας για τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Σε περίπτωση πληθώρας παρόμοιων μηνυμάτων, η επιλογή γίνεται με κλήρωση.

Κεφάλαιο 5^ο Επαγγελματική αποκατάσταση των ατόμων με αναπηρία

5.1. Τα δικαιώματα των κωφών στην Ελλάδα

I. Τα δικαιώματα και ίσες ευκαιρίες

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες θα πρέπει να έχουν τα εξής δικαιώματα:

- το δικαίωμα μιας φυσιολογικής ζωής, όπου να γίνεται σεβαστή η ανθρώπινη αξιοπρέπειά τους
- το δικαίωμα μιας κατάλληλης ιατρικής φροντίδας, με όσα βοηθήματα και ειδικές προσαρμογές χρειάζεται
- το δικαίωμα εκπαίδευσης, τεχνικής κατάρτισης και αποκατάστασης, βοήθειας, συμβουλευτικών υπηρεσιών, υπηρεσιών εύρεσης εργασίας και όποιων άλλων υπηρεσιών που θα τους δώσουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν τις δυνατότητές τους στο μέγιστο, ώστε να εξασφαλισθεί η ενσωμάτωσή τους στη ζωή της κοινότητας
- το δικαίωμα οικονομικής και κοινωνικής ασφάλειας και το δικαίωμα ενός ικανοποιητικού βιοτικού επιπέδου
- το δικαίωμα μιας παραγωγικής απασχόλησης και συμμετοχής σε συνδικαλιστικές οργανώσεις
- το δικαίωμα να λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες τους σε κάθε στάδιο του οικονομικού και κοινωνικού προγραμματισμού
- το δικαίωμα να ζουν με την οικογένειά τους και να συμμετέχουν σε όλες τις κοινωνικές, δημιουργικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες
- το δικαίωμα να συμμετέχουν στο νομικό και πολιτικό σύστημα
- το δικαίωμα προστασίας από κάθε είδους εκμετάλλευση, κακομεταχείριση ή ταπεινωτική αντιμετώπιση ⁴⁷

II. Η 159/82 Διεθνής σύμβαση εργασίας για την επαγγελματική αναπροσαρμογή και απασχόληση των Α.Μ.Ε.Α

Με το νόμο 1556/85 κυρώθηκε η ανωτέρω Διεθνής Σύμβαση Εργασίας, η οποία ισχύει πλέον ως νόμος του Κράτους, που αφορά την επαγγελματική αναπροσαρμογή και απασχόληση των Α.Μ.Ε.Α. όλων των κατηγοριών.

⁴⁷ www.mitnet.gr

Σύμφωνα με τη σύμβαση αυτή, η χώρα μας πρέπει:

- να θεωρεί ότι ο σκοπός της επαγγελματικής αναπροσαρμογής είναι να επιτρέψει στα Α.Μ.Ε.Α. να βρουν και να διατηρήσουν μια κατάλληλη απασχόληση, να εξελιχθούν επαγγελματικά και έτσι να διευκολύνει την ένταξη ή επανένταξή τους στην κοινωνία
- να εφαρμόζει τις διατάξεις της σύμβασης προσαρμοσμένες στις εθνικές συνθήκες και ανάγκες και την εθνική πρακτική
- να εφαρμόζει πολιτική στηριζόμενη στην αρχή της ισότητας των ευκαιριών για τα Α.Μ.Ε.Α.
- να παρέχει και να αξιοποιεί υπηρεσίες επαγγελματικού προσανατολισμού, επαγγελματικής κατάρτισης, τοποθέτησης, απασχόλησης και άλλες συναφείς υπηρεσίες που προορίζονται να επιτρέψουν στα Α.Μ.Ε.Α. να βρουν και να διατηρήσουν μια απασχόληση και να προοδεύσουν επαγγελματικά

III. Επαγγελματική προστασία των κωφών

(Ν.1648/86 άρθρο 1 παρ. 4 και Ν. 2224/94 άρθρο 22)

Αναγκαστικές τοποθετήσεις

Σύμφωνα με τις ανωτέρω διατάξεις, κωφά άτομα ηλικίας 15 - 65 ετών, με ποσοστό αναπηρίας τουλάχιστον 40%, εφόσον είναι εγγεγραμμένα στα μητρώα ανέργων αναπήρων του Ο.Α.Ε.Δ., μπορούν, σύμφωνα με τους όρους, τις προϋποθέσεις και τις διαδικασίες που ορίζονται στο νόμο αυτό (1648/86), να τοποθετηθούν αναγκαστικά ως υπάλληλοι ή εργατοτεχνίτες, ανάλογα με τα τυπικά τους προσόντα, σε Δημόσιες Υπηρεσίες, σε Ν.Π.Δ.Δ., σε Ν.Π.Ι.Δ., σε επιχειρήσεις και οργανισμούς του δημοσίου τομέα, σε τράπεζες και σε επιχειρήσεις ή εκμεταλλεύσεις ελληνικές ή ξένες που λειτουργούν στην Ελλάδα με οποιαδήποτε μορφή και απασχολούν προσωπικό πάνω από 50 άτομα.

III. Συντάξεις αναπηρίας σε κωφά και βαρήκοα άτομα ασφαλισμένα στο Ι.Κ.Α και στον Ο.Γ.Α.

(Ν. 1920/90, Π.Δ. 334/88)

Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 27 του ανωτέρω νόμου:

- Ασφαλισμένος στο Ι.Κ.Α. που έπαθε κώφωση (έκπτωση ακουστικής οξύτητας 96-100%) μετά την υπαγωγή του στην ασφάλιση του Ι.Κ.Α. δικαιούται σύνταξης αναπηρίας, υπό τον όρο ότι συντρέχουν και όλες οι άλλες αυστηρές προϋποθέσεις που προβλέπει ο νόμος.

- Ασφαλισμένοι στον Ο.Γ.Α. (Π.Δ. 334/88) δικαιούνται σύνταξης αναπηρίας εφόσον έπαθαν κώφωση σε ποσοστό τουλάχιστον 67% κατά την άσκηση του βιοποριστικού τους επαγγέλματος και είναι ηλικίας 21 - 65 ετών.

5.2Η διαρκής προσπάθεια προσαρμογής του ατόμου με κώφωση

Ο Κωφός από βρέφος ζει αντιμέτωπος με συνεχείς εκπλήξεις.⁴⁸ Ξαφνικά παρουσιάζονται ή εμφανίζονται πρόσωπα στο περιβάλλον του δωματίου, του σπιτιού, του δρόμου, του σχολείου, της δουλειάς. Όλη του η ζωή είναι γεμάτη ξαφνιάσματα. Η ακοή μας προειδοποιεί για την είσοδο ή έξοδο του γονιού, του επισκέπτη ή του συνεργάτη στον κοινό χώρο. Ψυχολογικά έτοιμος από το άκουσμα του βηματισμού ή το τρίξιμο του ανοίγματος της πόρτας, αυτός που ακούει είναι προετοιμασμένος για τη συνάντηση με το νέο πρόσωπο. Την πολυτέλεια αυτής της ετοιμότητας ο Κωφός δεν την έχει. Είναι ενδεχόμενο λοιπόν να αντιδράσει με λιγότερη ηρεμία από τον ακούοντα σε μια τέτοια αναπάντεχη παρουσία. Με υπερβολική έκφραση χαράς όταν είναι ευχάριστη, με εμφανή τα σημεία δυσαρέσκειας, όταν η συνάντηση είναι ανεπιθύμητη.

Η απότομη αύξηση των στροφών της μηχανής ενός αυτοκινήτου ή το στρίγκλισμα των φρένων του, δεν αποτελούν προειδοποιητικό σήμα για τον Κωφό. Δεν είναι επομένως σε θέση να ρυθμίσει έγκαιρα και ήρεμα την στάση ή την κίνησή του, όταν λείπει η οπτική επαφή. Ζει τους ρυθμούς της πόλης με το άγχος, μήπως του συμβεί ή μήπως ο ίδιος προκαλέσει ατύχημα. Το άγχος μεγαλώνει ιδιαίτερα από το αίσθημα απομόνωσης που προκαλεί το σκοτάδι. Μέσα στο σκοτάδι ελαχιστοποιείται σχεδόν μηδενίζεται, η δυνατότητα οπτικού ελέγχου του περιβάλλοντος.

Κατά την διεξαγωγή μιας συζήτησης είναι δυνατόν να παρατηρηθούν παρορμητικές αντιδράσεις του Κωφού. Οι ελλειπείς γνώσεις τους για διάφορες καταστάσεις και θέματα, ακόμη και για προσωπικά και οικογενειακά προβλήματα, τους οδηγεί σε απότομες και εριστικές αντιδράσεις, τους κάνουν να φαίνονται εγωιστές και καχύποπτοι.⁴⁹

Το αποτέλεσμα είναι να χαλαίει η ατμόσφαιρα της συζήτησης, ενώ τρίτα πρόσωπα να τους παρεξηγούν και να διαμορφώνουν άλλη εικόνα για την προσωπικότητά τους. Η

⁴⁸ Αλεξάνδρου, Κ., Το βαρήκοο παιδί, Αθήνα, χ.χ

⁴⁹ Κούκου, Μ., "Εμπειρίες από την ένταξή μου στην κοινωνία ως κωφού

ψυχολογική πίεση γίνεται εντονότερη όταν στην παρουσίαση του σκεπτικού ενός θέματος, θα πρέπει ο Κωφός να παραθέσει επιχειρήματα με ακριβή χειρισμό αφηρημένων εννοιών, ώστε να εκφραστούν διαδοχικές καταστάσεις και γεγονότα, που απαιτούν συνεχείς εναλλαγές τοπικών και χρονικών προσδιορισμών. Τότε εμφανίζονται αμείλικτα οι αδυναμίες του, στην έκφραση, στην αντίληψη του χώρου, του χρόνου, του προσανατολισμού και οι ατέλειες στην ανάπτυξη της σκέψης.⁵⁰ Έρχεται και η στιγμή που ο άνθρωπος περνάει στην εφηβεία, την ηλικία του οραματισμού, της αγωνίας της ανησυχίας και του άγχους. Η απαίτηση αυξημένων επικοινωνιακών επαφών με τους συνομήλικους του επιφυλάσσουν συνεχείς απογοητεύσεις, καθώς θυμίζουν στον νέο με κώφωση το πρόβλημά του.

Ο Κωφός έφηβος γνωρίζει την αδυναμία του και συσσωρεύει θυμό. Έτσι πολλές φορές τιμωρεί ο ίδιος τον εαυτό του, τον οδηγεί σε απομόνωση και σε συμπλεγματική συμπεριφορά. Η ανωριμότητα και η ευαισθησία στα πειράγματα και την πίεση γίνονται χαρακτηριστικά του.⁵¹ Φοβούμενος μια αναπάντεχη συνάντηση, τόσο συνηθισμένο φαινόμενο άλλωστε στην καθημερινή ζωή, αποφεύγει τόπους που θα μπορούσε να συμβεί κάτι τέτοιο. Ο φόβος αυτός μεγαλώνει, όταν υπάρχουν ήδη άσχημες εμπειρίες προηγούμενων συναντήσεων. Ανησυχεί για κάποια προσβλητική αντιμετώπιση από τρίτο πρόσωπο, που μπορεί και να μην είναι, αλλά να την εκλάβει ως τέτοια. Ανησυχεί και για τη δική του έκπληξη και αμηχανία λόγω της αδυναμίας του να δώσει ή να πάρει τις απαραίτητες πληροφορίες ή συστάσεις για κάποια πρόσωπα ή καταστάσεις. Από τα πράγματα λοιπόν οδηγείται στους δικούς του χώρους. Επιλογή απόλυτα φυσιολογική, αφού οι πολλοί δεν αντιδρούν θετικά στην ιδιαιτερότητά του. Αν επιπλέον δεν μπορεί να εμπιστευθεί ούτε τους λίγους του οικογενειακού του περιβάλλοντος, δεν του απομένει παρά το απόλυτο κλείσιμο στον εαυτό του ή η επικοινωνία μόνο με τους ομοίους του⁵²

Όλοι επιζητούμε να βρεθούμε στον ίδιο χώρο με τα πρόσωπα που μας καταλαβαίνουν. Ο μονόδρομος όμως αυτός περιορίζει τις προσωπικές επαφές. Χάνεται καθημερινά ένα πλήθος ανθρωπίνων σχέσεων και κοινωνικών εμπειριών, που θα πλούτιζαν τον συναισθηματικό του κόσμο. Θα τον έβγαζαν από την πολιτιστική και πνευματική του απομόνωση. Συγχρόνως, θα τον ενθάρρυναν να πάρει στα χέρια του τη ζωή, ανοίγοντας νέες προοπτικές και δυνατότητες στην κοινωνική του ένταξη. Δεν ευθύνονται όμως οι ίδιοι. Πόσο άραγε άβολα θα αισθάνονταν

⁵⁰ Καλατζή, Κ., (1973) Διαταραχές του λόγου στην παιδική ηλικία, έκδ. 2η, Αθήνα

⁵¹ Τσιάντη, Γ. - Μανωλόπουλου, Σ (1988) Σύγχρονα θέματα παιδοψυχιατρικής τόμος 2^{ος} Α' μέρος, Αθήνα

⁵² Κουτσομητοπούλου, Ε., Η ψυχολογία των παιδιών με προβλήματα ακοής

οι ακούοντες, αν βρίσκονταν σε ένα χώρο, όπου θα χρησιμοποιούνταν ως γλώσσα μόνο η νοηματική; Συχνάζουν λοιπόν στους δικούς τους χώρους, όχι γιατί είναι καλύτερα από τα σπίτια τους ή από τους χώρους των ακουόντων, αλλά γιατί εκεί βρίσκονται μέσα στην δική τους κουλτούρα, γιατί εκεί έχουν επικοινωνία.

Ο υπέρ προστατευτισμός στον οποίο συνηθίζουν από μικρή ηλικία μειώνει την αυτοεκτίμηση αλλά και την ανάληψη πρωτοβουλιών από μέρους τους. Η μειωμένη αυτοπεποίθησή τους οδηγεί υποσυνείδητα σε προσαρμογές. Οδηγεί σε εξάρτηση από τους γονείς, που ενώ στα πρώτα χρόνια της ζωής είναι σωστή και θεμιτή, όταν όμως με τη πάροδο των χρόνων δεν χαλαρώνει, τότε σε συνδυασμό με την χαμηλή κρίση, που παράγεται από την μειωμένη ικανότητα ανάλυσης και σύνθεσης των δεδομένων της σκέψης, μπορεί να έχει προεκτάσεις με ανεξέλεγκτα αποτελέσματα. Η μειωμένη γλωσσική και επικοινωνιακή ικανότητα σαφώς εμποδίζει την ατομική φυσιολογική ωρίμανση και την κοινωνική προσαρμογή, εφόσον υπάρχουν μειωμένες δυνατότητες σχηματισμού συλλογισμών και κρίσεων⁵³

Πιο συγκεκριμένα, η τάση των Κωφών να μην προχωρούν στην βαθύτερη αξιολόγηση κινήτρων και στόχων, ο περιορισμός του ενδιαφέροντός τους στην επιφανειακή κυρίως καλή παρουσία και λιγότερο στην ποιοτική αξία και τον εσωτερικό πλούτο του χαρακτήρα είναι αδυναμίες σοβαρές, που περιγράφουν μια αδύνατη κριτική σκέψη, όπως βεβαιώνουν δυστυχώς σχετικές έρευνες.⁵⁴ Όλες αυτές οι παράμετροι διαμορφώνουν ένα σκηνικό, που εγκυμονεί αυξημένους ίσους κινδύνους, ποικίλης εκμετάλλευσης του νέου ή της νέας με επικοινωνιακή ανεπάρκεια από επιτήδειους. Δεν είναι λίγες οι φορές που συναντούμε νέους που δηλώνουν Κωφοί και ζητούν χρήματα στα φανάρια ή σε ταβέρνες. Αυτοί είναι συνήθως Κωφοί αποκομμένοι ακόμα και από την ομάδα των Κωφών.

Οι διάφορες θεωρίες της Ψυχολογίας, κάθε μια από την δική της οπτική γωνία, υπερτονίζουν την σημασία που έχουν για την ανάπτυξη της προσωπικότητας, άλλοτε η βρεφική ηλικία, άλλοτε η παιδική, αλλά και ολόκληρη τη ζωή του ανθρώπου. Οι κοινωνικοί παράγοντες, η δομική ιδιαιτερότητα και οι εμπειρίες του καθενός, αθροιστικά από κάθε φάση της ζωής, θα στοιχειοθετήσουν συγκεκριμένη ψυχολογική συμπεριφορά και θα δημιουργήσουν την προσωπικότητα και το χαρακτήρα του ανθρώπου. Μέσα λοιπόν σε ένα περιβάλλον χωρίς επικοινωνία, με εμπειρίες απόρριψης, με συγκρούσεις, πρέπει να χτιστεί η προσωπικότητα του Κωφού. Η αισθητηριακή ατέλεια αρνητικά ενισχυμένη από τις τραυματικές εμπειρίες του

⁵³ Kirk, S., (1973) Η εκπαίδευση των αποκλινόντων παιδιών

⁵⁴ Τσουρέκη, Φ., (1988) Αναπτυξιακή Ψυχολογία, Αθήνα

παραπάνω περιβάλλοντος δημιουργεί ένα άτομο υπερκινητικό και ασυγκράτητο. Τα εγωκεντρικά στοιχεία του χαρακτήρα του και η ανωριμότητα της κρίσης τον κάνουν εριστικό, ισχυρογνώμονα. Η μειωμένη αυτοπεποίθηση και η εξάρτηση γεννούν αισθήματα κατωτερότητας και ανασφάλειας⁵⁵ Συγχρόνως οι τάσεις απομόνωσής του τον απειλούν με συναισθηματική αστάθεια.

Φαίνεται λοιπόν οι Κωφοί να συμπεριφέρονται σαν άτομα με ψυχιατρικές διαταραχές ή υπολειπόμενης νοημοσύνης. Δεν είναι όμως αυτή η αλήθεια. Η άσχημη εικόνα, που βγαίνει από τους ίδιους προς τα έξω, είναι απόρροια ως ένα βαθμό της κοινωνικής τους αποβολής. Οι ευαισθησίες και οι συμπεριφορές που παρουσιάζουν έχουν ρίζα στην απομόνωσή τους, που οφείλεται στο εμπόδιο της έλλειψης του προφορικού λόγου⁵⁶ Η ανεπάρκεια της πλουσιότερης σε όγκο πληροφοριών λειτουργίας, του λόγου, αναντίρρητα προκαλεί μεγάλες απώλειες εγκεφαλικών εγγραφών.

Ενώ οι Κωφοί ζουν σε ένα κόσμο γεμάτο ηχητικά μηνύματα, δεν είναι σε θέση να προβούν στην αποκωδικοποίηση αυτών. Ζουν λοιπόν και κινούνται ανάμεσα σε ακατανόητους ήχους. Πολλές φορές όμως το ίδιο πράγμα γίνεται κατανοητό και με διαφορετικούς τρόπους ή προσεγγίσεις. Προσπαθούν λοιπόν οι Κωφοί, με άλλον τρόπο, τον οπτικό, να αντιληφθούν αυτά που συμβαίνουν γύρω τους, για να μπορέσουν και οι ίδιοι να συμμετάσχουν. Δεν το πετυχαίνουν όμως χωρίς κόστος. Η διαφοροποίηση της συμπεριφοράς και γενικά της προσωπικότητάς τους είναι το τίμημα που πληρώνουν σ' αυτή τους την προσπάθεια.⁵⁷ Εξαπατημένοι σε πολλές περιπτώσεις, προσπαθούν να μοιάσουν στους ακούοντες, αφού αυτό τους εμφύσησαν ως φυσιολογικό από την μικρή τους ηλικία. Το αποτέλεσμα όμως είναι να οδηγούνται στην άρνηση του ίδιου του εαυτού τους. Αντίθετα, η προσπάθεια για αναπλήρωση της αισθητηριακής τους ατέλειας θα ήταν αυτή που θα τους προσέφερε την ανακάλυψη της προσωπικότητάς τους. Το δίλημμα είναι πολύ σκληρότερο για τους βαρήκοους, γιατί αυτοί βρίσκονται στο μεταίχμιο του κόσμου των ακούντων και των Κωφών. Σε ποιον πραγματικά ανήκουν; Η απόφαση όμως δεν μπορεί παρά να είναι μόνο δική τους.

⁵⁵ Ζαφειράτου - Κουλιούπα, Ε., (1994) Γνωριμία με την κώφωση, εκδ. Έλλην, Αθήνα

⁵⁶ Καραμούζη, Ε., "Η διαδικασία της διαφοροδιάγνωσης ανάμεσα στη βαρηκοΐα - κώφωση, εξελικτική δυσφασία, νοητική υστέρηση, αυτισμό και συγγενείς διαταραχές

⁵⁷ Χίτογλου - Αντωνιάδου, Μ., Παιδοψυχιατρική εκτίμηση - αντιμετώπιση διαταραχών ακοής, ομιλίας και επικοινωνίας, Σημειώσεις Ιατρικού τμήματος Α.Π.Θ.

Όταν θα μάθουν οι Κωφοί και οι ακούοντες, να συνεργάζονται, τότε τα πράγματα θα είναι διαφορετικά. Αλλά αυτό προϋποθέτει ένα πρώτο βήμα από την μεριά των ακουόντων. Να αποδεχτούν τους Κωφούς, να αφήσουν ελεύθερη την έκφρασή τους, τη γλώσσα τους. Πραγματικά τότε δεν θα έχουμε διαγνώσεις που θα μιλούν για ψυχικά αποκλίνοντες ανθρώπους, με χαμηλή αυτοεκτίμηση και αμυντική συμπεριφορά. Αλλά θα μιλούμε για υγιείς ελεύθερους ανθρώπους, που θεωρούν τους εαυτούς τους αυτόνομες υπάρξεις, αλλά διακρίνονται από περιορισμούς στην έκφραση, από ηχητικά ερεθίσματα παραμορφωμένα απ' τα υψηλής ισχύος ακουστικά, από μη αναγνωρισμένη γλώσσα και σε κάποιες μάλιστα περιπτώσεις απαγορευμένη. Θα μιλούμε για ανθρώπους που πολεμούν να κατακτήσουν την ταυτότητά τους⁵⁸

5.3 Προκαταλήψεις και θετικές στάσεις

Οι Κωφοί είναι μια κοινωνική ομάδα πολύ παρεξηγημένη. Δεν είναι πολύς καιρός που ο νομοθέτης τους αντιμετώπιζε ως ανίκανους για δικαιοπραξία. Συνήθως παραμένουν στην μικρή κλειστή τους κοινωνία. Οι δυνατότητες επικοινωνίας με το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο είναι ελαχιστοποιημένες και όταν υπάρχουν πολύ επιφανειακές.

Αιώνες τώρα οι άνθρωποι με κάποια αδυναμία, διανύουν την δικιά τους ιδιαίτερη πορεία μέσα στην κοινωνία. Μια αγωνιώδης προσπάθεια αποδοχής και ένταξης στον κόσμο των "κανονικών". Ένας αγώνας που ακόμα συνεχίζεται και έχει τις δικές του ξεχωριστές παραμέτρους, που παράγονται από την φύση της κάθε αναπηρίας. Η διαφορά βέβαια είναι δικαίωμα, που όμως πρέπει να κατακτηθεί. Η προσπάθεια για την εξασφάλιση καλύτερων συνθηκών για τους ανθρώπους με ειδικές ανάγκες, από το πρώτο ξεκίνημά της έπρεπε να ανατρέψει ένα ιδιαίτερα αρνητικό κλίμα, να πείσει την κοινωνία ότι η διαφορετικότητα που παρουσιάζουν οι κάθε είδους ανάπηροι δεν τους διαφοροποιεί από το ανθρώπινο είδος. Έπρεπε να απαλειφθούν προκαταλήψεις αιώνων, ώστε να γίνει αποδεκτός ο κάθε ανάπηρος άνθρωπος στην κοινωνία των "υγιών".

Προκαταλήψεις που έχουν απλώσει βαθιές ρίζες μέσα στην κοινωνία. Από τα αρχαία χρόνια. Οι ανεξήγητες και ανεξέλεγκτες αυτές ιδιάζουσες καταστάσεις, που χαρακτήριζαν τους αναπήρους και τις ιδιαιτερότητές τους, αποδίδονταν συνήθως σε δαιμονικές δυνάμεις⁵⁹ Ακόμη και η παρουσία του ανθρώπου με ειδικές ανάγκες ή της μη κοινωνικά αποδεκτής συμπεριφοράς του ήταν αρκετή, ώστε να προκαλέσει το φόβο.

⁵⁸ Phoenix, S., "Family therapy with deaf patients

⁵⁹ Ζαφειράτου - Κουλιούμπα, Ε., (1994) Γνωριμία με την κώφωση, Αθήνα

Ο άνθρωπος με ειδικές ανάγκες, αφού και ήταν προκλητικός και άχρηστος, έπρεπε να εξαφανιστεί. Είναι γνωστή η τακτική του Καιάδα. Στην αρχαία Σπάρτη, τα ανάπηρα βρέφη γκρεμίζονταν από τις πλαγιές του Ταΰγετου, ενώ στην Ρώμη τα έπνιγαν στους υπονόμους τους Τίβερη. Αλλά και εκεί, όπου δεν συνέβαιναν αυτές οι αγριότητες, η θέση των αναπήρων δεν ήταν ζηλευτή. Ο Πλάτωνας αναφέρει πως το ανάπηρο παιδί πρέπει να το κρύψουν μακριά από κάθε μάτι (Πλάτωνας, Πολιτεία 5). Δεν εξαιρούνταν από μια τέτοια αντιμετώπιση, ούτε όταν ανήκαν στην ανώτερη ιεραρχία της κοινωνίας. Ο Ηρόδοτος αναφέρει πως για τον Κωφό του γιο ο βασιλιάς Κροίσος λέει ότι δεν τον υπολογίζει ως παιδί του, ούτε βέβαια ως διάδοχο ικανό να αναλάβει τις ευθύνες του θρόνου (Ηρόδοτος, Ιστορία). Το ιουδαϊκό Ταλμούδ κατέτασσε τους Κωφούς μεταξύ των τρελών και των παιδιών. Υπάρχουν και θετικές στάσεις. Στην ελληνική αρχαιότητα συναντούμε την έννοια της φιλανθρωπίας. Όχι σαν μια απλή αφηρημένη φιλοσοφική θέση, αλλά ως θρησκευτικό ιδεώδες με προοπτική συγκεκριμένης αποστολής και πρακτική αξία, για τον αδύναμο άνθρωπο⁶⁰

Στη Βίβλο πάλι αναφέρεται με ευαισθησία και συμπάθεια, αλλά και με φανερά επιτακτική διάθεση, πως "δεν θα κοροϊδέψεις το κωφό" (Λευ. 19,14). Τέτοιες ενθαρρυντικές καταγραφές παρατηρούνται και σε άλλους πολιτισμούς. Αναφέρονται όμως κυρίως στην φροντίδα ανάπηρων συγγενών και απέχουν από την πραγματικότητα, που ήταν οδυνηρά σκληρή για τα αδύναμα άτομα. Είναι χαρακτηριστικές κάποιες εκφράσεις που αναφέρονται στην κώφωση και περιγράφουν την ισχυρή ψυχολογική πίεση, στην σκιά της οποίας ζει ο Κωφός. Είναι "ο κατατρεγμένος" που "αδυνατεί να εξωτερικεύσει τις ιδέες του", που "δεν μπορεί να υπερασπιστεί τον εαυτό του", "ούτε μπορεί να αντιδράσει στην αδικία".

Οι στάσεις και συμπεριφορές που προτείνονται στην Καινή Διαθήκη αρχίζουν να διαφοροποιούν το παλιό σκηνικό. Το "αγαπάτε αλλήλους" αλλά και η πρακτική του Χριστού να συμπεριφέρεται και να συνομιλεί με σεβασμό και ισοτιμία στο πρόσωπο του ανάπηρου, δεν αφήνει περιθώρια να αμφισβητηθεί η νέα κατάσταση αποδοχής που γεννιέται.⁶¹ Καταλυτικό ρόλο στην μεταστροφή του κλίματος, ήταν η θέση του Χριστού που διαχώρισε την αναπηρία από την αμαρτία. Συγκεκριμένα στην ερώτηση για την αιτία της αναπηρίας, η απόκριση του ήταν ότι, "πως ούτε αυτός αμάρτησε ούτε οι γονείς του..." (Ιωάννης, 9,3).

Σιγά-σιγά το ενδιαφέρον πλαταίνει. Τώρα περνάει μέσα από προστατευτικές νομοθετικές ρυθμίσεις και από τη δημιουργία χώρων και φορέων για κάθε είδους αναπηρία. Στους Κανόνες των Αποστόλων βρίσκουμε αναφορά, η οποία επισείει την ποινή του

⁶⁰ Κωσταντέλου, Δ., (1986) Βυζαντινή φιλανθρωπία και κοινωνική πρόνοια, Αθήνα

⁶¹ Anstotz, C., (1994) Βασικές αρχές της παιδαγωγικής για τα νοητικά καθυστερημένα άτομα

αφορισμού στον κληρικό ή τον λαϊκό, που θα χλευάσει ανάπηρο (Κανόνας ΝΖ'). Ενώ στο Ρωμαϊκό Δίκαιο θεωρούνταν "μαινόμενοι" (furiosi), με τον Ιουστινιάνειο Κώδικα αρχίζει να διαφαίνεται ένας θετικός σκεπτικισμός για την περίπτωση των Κωφών. Διαφοροποιούνται οι χαρακτηρισμοί, γίνεται προσπάθεια διαχωρισμού με βάση τον βαθμό της αναπηρίας και γενικά τους αναγνωρίζονται για πρώτη φορά ατομικά δικαιώματα.⁶² Δυστυχώς υπάρχουν και περίοδοι ντροπής και μάλιστα στην περιοχή του λεγόμενου χριστιανικού κόσμου της Ευρώπης. Την περίοδο του μεσαίωνα ψάχνοντας για μάγισσες έχουν γίνει εγκλήματα κατά διαφόρων αναπήρων. Στον αιώνα μας, ο ναζισμός με ειδική νομοθετική ρύθμιση όριζε την διαδικασία θανάτωσης, για την οποία ήταν αρκετή η διάγνωση κώφωσης από δύο ψυχιάτρους. Η συνέχεια παίζονταν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης.

Παράγεται όμως σε λίγο η Διακήρυξη δικαιωμάτων του παιδιού από τον Ο.Η.Ε το 1959. Η διακήρυξη αυτή ενισχύει σημαντικά τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Όλο το φάσμα των απόψεων γύρω από το θέμα της κώφωσης και τους Κωφούς μπορεί κανείς να το συναντήσει στα σχόλια του ημερήσιου τύπου, των διαφόρων εγχειριδίων και των λογοτεχνικών κειμένων. Θα δει κανείς την ανθρώπινη εκμετάλλευση, την έκπληξη για το τί μπορεί να επιτευχθεί μετά από αγωγή, αλλά και την αποστροφή και την σκληρότητα που υπαγορεύονται από τις διάφορες προκαταλήψεις. Προκαταλήψεις ανυπόστατες και άδικες, που προκλητικά θέλουν τους Κωφούς ως ανθρώπους με διανοητική καθυστέρηση, ανίκανους να ζήσουν μόνοι τους, με σεξουαλική παρέκκλιση, με τάσεις για αντικοινωνική συμπεριφορά, επιθετικότητα και απουσία αναστολών. Βέβαια όλα αυτά είναι συμπεράσματα μέσα από δημοσιεύματα και δεν έχουν την βαρύτητα επιστημονικής έρευνας, έχουν όμως και αυτά την δική τους αξία.⁶³ Οι παλιότερες εκδόσεις παρουσίαζαν μια πραγματικά καταθλιπτική εικόνα για τους Κωφούς. Ευτυχώς όμως η στάση αυτή αμβλύνεται και αρχίζει σιγά - σιγά να αλλάζει

Στα νεότερα κείμενα, εκτός από την άγνοια και τη σκληρότητα της κοινωνίας, ο μελετητής θα διακρίνει και τους συγγραφείς που προσπαθούν να κατανοήσουν, αλλά και να εμπνεύσουν σεβασμό για τα άτομα αυτά, καθιστώντας γνωστό τον θαυμάσιο ψυχικό τους κόσμο. Η όποια συμπάθεια δεν φαίνεται να προέρχεται από οίκτο, αλλά αντανακλά γνώση του προβλήματος της κώφωσης, των εκπαιδευτικών τάσεων και των ψυχολογικών και κοινωνικών αναγκών που συνεπάγονται. Μέσα από τα κείμενα αυτά δεν λείπουν και προτάσεις κατανόησης, συμπαράστασης και ειδικής αγωγής. Για παράδειγμα να μπορέσουν μέσα στα

⁶² Λαζανά, Β., (1984) Το πρόβλημα των κωφαλάλων, Αθήνα

⁶³ Στασινού, Δ., (1991) Η ειδική εκπαίδευση στην Ελλάδα, Αθήνα

διάφορα εκπαιδευτικά εγχειρίδια στοιχεία, που θα βοηθούν στην κατανόηση της κώφωσης και θα στρέψουν τους αναγνώστες σε στάσεις αποδοχής.⁶⁴

Στον χώρο του πανεπιστημίου ήδη εντοπίζεται έντονο το πρόβλημα της φοίτησης των Κωφών φοιτητών. Τα τελευταία δεκαπέντε περίπου χρόνια εισάγονται στα ελληνικά πανεπιστήμια πολλοί φοιτητές άτομα με ειδικές ανάγκες, ανάμεσα σ' αυτούς και αυτοί με τα προβλήματα ακοής (Νόμος 1351/83). Οι φοιτητές όμως αυτοί, για να μπορέσουν ανεμπόδιστα και με επιτυχία να παρακολουθήσουν τις πανεπιστημιακές παραδόσεις, χρειάζονται διερμηνείς.⁶⁵ Η δημιουργία κατάλληλων προϋποθέσεων στον πανεπιστημιακό χώρο σίγουρα αποτελεί πρωτοβουλία, που θα συμπαρασύρει το κράτος στην άσκηση μιας ανάλογης γενικής πολιτικής, για να πάψει επιτέλους να θεωρείται ύποπτος ο Κωφός, η οικογένειά του, ίσως καμιά φορά και οι σύλλογοί τους, και να πάψει η κοινωνία να εθελοτυφλεί μπροστά στην κώφωση. Γνωρίζοντας το πρόβλημα, θα το αποδεχτεί και θα απελευθερωθεί από τις προκαταλήψεις που την δηλητηρίαζαν.

Κεφάλαιο 6^ο Κουλτούρα και κοινότητα των κωφών

6.1 Οικονομική και επαγγελματική αποκατάσταση των κωφών.

Εμείς οι κωφοί, συμφωνά με έρευνες, εργαζόμαστε. Το ποσοστό ανεργίας μεταξύ των κωφών είναι μεγάλο επειδή η αγορά ζητά πολλά προσόντα στα οποία έχουμε ελλείψεις εμείς, έτσι δουλεύουμε σε διαφορετικά επαγγέλματα. Οι περισσότεροι δουλεύουν σε εργοστάσια, σε διαφορές υπηρεσίες και επιχειρήσεις. Πολύ μικρότερο ποσοστό έχουν ειδικευμένες επαγγελματικές και τεχνικές καριέρες. Εμείς οι κωφοί είμαστε συνήθως καλοί στην εργασία μας. Κατά κανόνα προτιμούμε να δουλεύουμε εκεί που είναι και άλλοι κωφοί. Επίσης, η τάση είναι να παραμένουμε στην ίδια θέση χρόνια και δεν εξελισσόμαστε στον ίδιο βαθμό με τους ακούοντες, λόγω ελλιπούς εκπαίδευσης και πείρας. Η οικονομική κατάσταση των κωφών είναι συνήθως κατώτερη από το μέσο όρο του γενικού πληθυσμού.⁶⁶

⁶⁴ Hegethorn, B., "On the history of mental health and deafness

⁶⁵ Καλατζή, Κ., (1973) Διαταραχές του λόγου στην παιδική ηλικία, Αθήνα

⁶⁶ www.enet.gr

6.2 Ο θεσμός του γάμου στην κοινότητα των κωφών.

Συνήθως, οι κωφοί παντρεύονται μεταξύ τους. Αυτό παρατηρείται περισσότερο σε αυτούς που έχασαν την ακοή τους σε μικρή ηλικία. Συμφωνά με στοιχεία από έρευνες που έχουν γίνει στις ΗΠΑ, το 95% των κωφών έχουν παντρευτεί με άλλους κωφούς. Το υπόλοιπο 5% των κωφών που έχουν παντρευτεί ακούοντες είναι συνήθως ή βαρήκοοι ή άτομα που έχασαν την ακοή τους σε μεγάλη ηλικία. Ο γάμος των κωφών μεταξύ τους δείχνει υγιή προσαρμογή στην κώφωση.⁶⁷

Αυτοί οι γάμοι είναι επιτυχημένοι και σταθεροί. Αυτό δείχνει ότι οι κωφοί αισθάνονται καλύτερα και είναι ικανοποιημένοι κοινωνικά στις σχέσεις τους με άτομα που χρησιμοποιούν τον ίδιο τρόπο επικοινωνίας και έχουν κοινές εμπειρίες και βιώματα. Οι κωφοί γονείς συνήθως αποκτούν ακούοντα παιδιά και είναι επιτυχημένοι ως γονείς. Τα παιδιά τους σε μεγάλο ποσοστό σπουδάζουν και ακολουθούν επαγγέλματα καριέρας, ενώ πολλά εργάζονται σε τομείς εκπαίδευσης, ψυχολογίας, γλωσσολογίας και αποκατάστασης κωφών.

6.3.Οργανώσεις και δραστηριότητες της κοινότητας των κωφών

Στην κοινότητα των κωφών έχει αναπτυχτεί ένα δίκτυο από σωματεία και οργανώσεις. Τα σωματεία είναι ένα μέρος για τους κωφούς όπου δεν υπάρχει επίδραση από τον κόσμο των ακούονταν και οι πιέσεις από αυτόν είναι ελάχιστες. Οργανώνουμε δραστηριότητες και διεκδικούμε τα δικαιώματά μας. Μέσα από τέτοιου είδους δραστηριότητες πραγματοποιείται η αλληλεπίδραση και η κοινωνικοποίηση ανάμεσα στους κωφούς.

Στα σωματεία συναντούμε φίλους, χρησιμοποιούμε την ΕΝΓ και βιώνουμε σε μεγάλο βαθμό την κουλτούρα μας. Γενικότερα, περνούμε το χρόνο μας με ανθρώπους που έχουν παρόμοια ενδιαφέροντα και χαρακτηριστικά. Το να είσαι μέλος της κοινότητας των κωφών και να συμμετέχεις στα σωματεία μας σημαίνει μοίρασμα εμπειριών, στάσης και γλωσσάς.

Εμείς έχουμε διαφορές οργανώσεις, ωθητικές, πολιτιστικές, πολιτικές κ.α. Μερικές από αυτές λειτουργούν σε τοπικό επίπεδο, ενώ μερικές άλλες σε εθνικό. Ακόμα, υπάρχουν διεθνείς οργανώσεις κωφών, όπως η Παγκόσμια Ομοσπονδία Κωφών (WFD) και η Παγκόσμια Αθλητική Ομοσπονδία Κωφών (CISS), που αποτελούνται από οργανώσεις κωφών-μελών διαφόρων χωρών. Επίσης, υπάρχουν και περιφερειακές οργανώσεις Κωφών, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση Κωφών (EUD)-μέλος της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας Κωφών, που

⁶⁷ Λαμπροπούλου Β., (2001) Το κωφό παιδί και η εκπαίδευσή του. Πολιτισμικά, εκπαιδευτικά και γλωσσικά θέματα

αποτελείται από τις Οργανώσεις Κωφών στις χώρες της ΕΕ, η Ευρωδολάρια Κωφών (EUDY) κ.α.

Με τις οργανώσεις αυτές, οι κωφοί από διαφορεές χώρες έρχονται σε επαφή μεταξύ τους, ανταλλάσσουν εμπειρίες και απόψεις γύρω από τα θέματα που τους αφορούν, συναντούν φίλους, διοργανώνουν κοινές δραστηριότητες και χαράζουν την πολιτική τους για επίτευξη των στόχων. Στην Ελλάδα οι κωφοί εκπροσωπούνται σε εθνικό επίπεδο από την Ομοσπονδία Κωφών Ελλάδος (ΟΜΚΕ). Στόχος της ΟΜΚΕ είναι να βελτιωθεί η θέση των κωφών στην ελληνική κοινωνία μέσα από τη σωστή εκπαίδευση, κατάρτιση, την επαγγελματική αποκατάσταση και την πολιτική εκπροσώπηση τους στα κέντρα λήψης αποφάσεων, κύρια αυτών που αφορούν τους κωφούς.

⁶⁸Για την υλοποίηση των στόχων της, η ΟΜΚΕ διοργανώνει διαφορές εκδηλώσεις, παραστάσεις, κινητοποιήσεις, διαμαρτυρίες, συνέδρια και συναντήσεις με κρατικούς φορείς. Επίσης, η ΟΜΚΕ συμμετέχει στις διεθνείς και ευρωπαϊκές συναντήσεις των κωφών. Μια από τις αξιόλογες πολιτιστικές οργανώσεις της ελληνικής κοινότητας των κωφών είναι το Εθνικό Θέατρο Κωφών , που αποτελείται από κωφούς ερασιτέχνες ηθοποιούς. Το Εθνικό Θέατρο Κωφών δίνει συχνά παραστάσεις στην κοινότητα των κωφών αλλά και μεγαλύτερες τις οποίες παρακολουθούν εκτός από τα μέλη της κοινότητας και ακούοντας. Ακόμα, έχει δώσει παραστάσεις στο εξωτερικό σε φεστιβάλ που έχουν διοργανώσει κωφοί και διάφοροι άλλοι φορείς.

Οι Κωφοί έχουν διάφορες οργανώσεις: αθλητικές, πολιτιστικές, πολιτικές κ.ά. Μερικές από τις οργανώσεις αυτές λειτουργούν σε τοπικό επίπεδο και άλλες σε εθνικό. Ακόμα υπάρχουν και διεθνείς οργανώσεις κωφών όπως η Παγκόσμια Ομοσπονδία Κωφών και η Αθλητική Ομοσπονδία Κωφών, που αποτελούνται από μέλη – Εθνικές Οργανώσεις Κωφών από διάφορες χώρες του κόσμου. Επίσης, όπως η Ευρωπαϊκή Γραμματεία της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας Κωφών, η Ευρωνεολαία Κωφών κ.ά. Μέσα από όλες αυτές τις Οργανώσεις, οι Κωφοί έρχονται σε επαφή μεταξύ τους, ανταλλάσσουν εμπειρίες και απόψεις γύρω από θέματα που τους αφορούν, συναντούν φίλους, οργανώνουν κοινές δραστηριότητες και χαράζουν την πολιτική τους για την επίτευξη των στόχων τους.

Στην Ελλάδα οι Κωφοί εκπροσωπούνται σε εθνικό επίπεδο από την Ομοσπονδία Κωφών Ελλάδος (ΟΜ.Κ.Ε.) που έχει την έδρα της στην Αθήνα και αποτελείται από μέλη – οργανώσεις Κωφών από πολλές πόλεις της Ελλάδας.⁶⁹ Στόχος της ΟΜ.Κ.Ε είναι να βελτιωθεί

⁶⁸ www.omke.gr

⁶⁹ www.omke.gr

η θέση των Κωφών στην Ελληνική κοινωνία μέσα από την σωστή εκπαίδευση, κατάρτιση, ειδίκευση και επαγγελματική αποκατάστασή τους. Ακόμα η ΟΜ.Κ.Ε. φροντίζει για την πολιτιστική ανάπτυξη της κοινότητας των Κωφών, την διάδοση της Νοηματικής Γλώσσας, την παροχή διερμηνέων Νοηματικής στις διάφορες κρατικές υπηρεσίες, τη βελτίωση των επικοινωνιακών τους αναγκών, τη δημιουργία κρατικής υπηρεσίας για την προσθήκη υπότιτλων σε διάφορα ελληνικά και ξένα φιλμ στον κινηματογράφο και την τηλεόραση, όπως και την παροχή διερμηνέων στην τηλεόραση. Για την υλοποίηση των στόχων της, η ΟΜ.Κ.Ε. διοργανώνει πολλές εκδηλώσεις, παραστάσεις, κινητοποιήσεις, διαμαρτυρίες, Συνέδρια και συναντήσεις με κρατικούς φορείς. Ακόμα, εκδίδει το περιοδικό «Το Βήμα των Κωφών» για τους Κωφούς και ακούοντες και περιλαμβάνει τα νέα της Κοινότητας των Κωφών, νέα που αφορούν τους Κωφούς γενικά και πολλά άλλα ενημερωτικά θέματα.

Επίσης, υπάρχουν και τα Αθλητικά Σωματεία Κωφών, που είναι μέλη της Ελληνικής Ομοσπονδίας Αθλητισμού Κωφών (Ε.Ο.Α.Κ.). Η Ε.Ο.Α.Κ. οργανώνει συναντήσεις και Πρωταθλήματα σε διάφορα αθλήματα τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε περιφερειακό (Βαλκανικοί Αγώνες, Ευρωπαϊκοί Αγώνες Κωφών, Διεθνείς Συναντήσεις). Οι τοπικές οργανώσεις Κωφών έχουν χώρους, που συγκεντρώνονται οι Κωφοί και οι φίλοι τους. Στις τοπικές αυτές λέσχες διοργανώνονται χοροί, πάρτυ, γιορτές, θεατρικές παραστάσεις, διαλέξεις και άλλες δραστηριότητες που ψυχαγωγούν τους Κωφούς και τους φέρνουν πιο κοντά μεταξύ τους. Έτσι, διατηρείται ζωντανή η κουλτούρα των Κωφών μέσα στην κοινότητά τους.

Μία από τις πιο αξιόλογες πολιτιστικές οργανώσεις των κωφών είναι το Θέατρο Κωφών Ελλάδος, που αποτελείται από Κωφούς ηθοποιούς και ιδρύθηκε το 1984 με την σημαντική συμβολή της σκηνοθέτη Νέλλης Καρρά και τον θεατρικό συγγραφέα και σύζυγο της Στρατή Καρρά. Το Θέατρο Κωφών Ελλάδος δίνει συχνά παραστάσεις στην Κοινότητα των Κωφών αλλά και μεγαλύτερες για Κωφούς και ακούοντες. Επίσης, έχει δώσει παραστάσεις στο εξωτερικό σε διάφορα φεστιβάλ που έχουν διοργανώσει κωφοί και άλλοι φορείς Στην Πάτρα έχουν την έδρα τους δύο πολύ σημαντικοί φορείς των Κωφών: το Σωματείο Κωφών – Βαρήκοων Νοτιοδυτικής Ελλάδος, που έχει πλούσια δράση στις πολιτιστικές, επιστημονικές και κοινωνικές εκδηλώσεις της πόλης μας από την ίδρυσή του το έτος 1974, και ο Αθλητικός Σύλλογος Κωφών – Βαρήκοων Νοτιοδυτικής Ελλάδος, που συμμετέχει τόσο σε Πανελλήνια όσο και σε Διεθνή Πρωταθλήματα. Υπάρχουν αθλητικά τμήματα: ποδοσφαίρου, μπάσκετ, στίβου, τένις, πιγκ-πογκ, εκμάθησης ελληνικών παραδοσιακών χορών, χαντ-μπολ.

1. Έρευνα

1.1 Εισαγωγή

Η επιστημονική έρευνα έχει ως βασικό σκοπό να δώσει απαντήσεις σε σημαντικά ερωτήματα χρησιμοποιώντας επιστημονικές μεθόδους. Η έρευνα στις κοινωνικές επιστήμες στηρίζεται πάνω σε τρία βασικά ερωτήματα: το «τι» (αντικείμενο της έρευνας), το «γιατί» (σκοπιμότητα διεξαγωγής έρευνας), και το «πώς» (μεθοδολογία έρευνας). Προσπαθεί στο πλαίσιο αυτό να αναπαραστήσει μια κοινωνική πραγματικότητα μέσω της εφαρμογής συστηματικών μεθόδων συλλογής και ανάλυσης εμπειρικών δεδομένων.

Το αντικείμενο της έρευνας συνίσταται στον καθορισμό και τη διατύπωση ενός ερευνητικού προβλήματος και συνακόλουθα στην οριοθέτηση και στη διασαφήνιση των όρων του. Η στοιχειοθέτηση του πρακτικού σκοπού για τον οποίο γίνεται η έρευνα, η θεμελίωση δηλαδή της σκοπιμότητας για την οποία διεξάγεται η ερευνητική προσπάθεια, αποτελεί επίσης ουσιώδη φάση της ερευνητικής διαδικασίας. Επιπρόσθετα, η εγκυρότητα της ερευνητικής διαδικασίας και κατά συνέπεια το πεδίο γενίκευσης και εφαρμογής των αποτελεσμάτων της διασφαλίζεται μόνο όταν η μεθοδολογία της πραγματώνεται μέσω τεχνικών και εργαλείων τα οποία είναι αποδεκτά από την επιστημονική κοινότητα που αποτελεί έναν από τους κύριους αποδέκτες αυτών των αποτελεσμάτων.

Οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις της ερευνητικής διαδικασίας στις κοινωνικές επιστήμες προσλαμβάνουν ποσοτικό ή ποιοτικό χαρακτήρα ανάλογα με το είδος των ερευνητικών δεδομένων. Πολλές φορές χρησιμοποιείται ο συνδυασμός των δύο αυτών μεθοδολογικών προσεγγίσεων αφού οι ποσοτικές μέθοδοι αποτελούν μέσο για τον έλεγχο συγκεκριμένων υποθέσεων που συνάγονται από συγκεκριμένο προϋπάρχον θεωρητικό πλαίσιο, ενώ οι ποιοτικές μέθοδοι, λόγω και της ευέλικτης δομής τους, ευνοούν την ανάπτυξη νέων θεωρητικών παραδοχών.

1.2 Αναφορά σε συναφείς έρευνες

Οι δύο παρόμοιες πτυχιακές που βρήκαμε και συμπτωματικά κατατέθηκαν στο ΤΕΙ Ηρακλείου είναι οι εξής:

1. *Τα Τυπικά και Άτυπα δίκτυα Φροντίδας της Κοινότητας απέναντι στα Παιδιά με Απόλεια Ακοής και τις Οικογένειες τους: Η Ικανοποίηση των Κυπρίων Ακουόντων Γονέων.* (Ηράκλειο 2006-2007)
2. *Εκπαίδευση και επαγγελματική αποκατάσταση των Κωφών στην Αθήνα.* (Ηράκλειο 2003)

Όσο αναφορά την πρώτη πτυχιακή δεν μπορούμε να συγκρίνουμε τα δεδομένα που αποκτήθηκαν από την έρευνα τους καθώς, αν και η έρευνα τους έχει να κάνει με την κοινότητα των κωφών δεν σκόπευσαν να ερευνήσουν και να αναλύσουν το θέμα της επαγγελματικής αποκατάστασης. Η πτυχιακή αυτή έλαβε χώρα στην Κύπρο και έγινε έρευνα για τους τοπικούς και άτυπους φορείς φροντίδας των κωφών παιδιών και των οικογενειών τους.

Η δεύτερη πτυχιακή που η έρευνα της έλαβε χώρα σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη φαινομενικά, λόγω τίτλου, είναι πανομοιότυπη με την δικιά μας, θεωρούμε όμως ότι απέχει αρκετά από το θέμα που εμείς επικεντρωθήκαμε. Η έρευνα έγινε με δείγμα τους τελειόφοιτους σχολείων και έχει επικεντρωθεί στην διερεύνηση της ποιότητας της εκπαίδευσης των κωφών σε επίπεδο λειτουργίας του ως θεσμού, όπως επίσης και σε ποιο βαθμό συνεισφέρει στην ομαλή ενσωμάτωση τους στο κοινωνικό σύνολο. Συνοπτικά θα λέγαμε ότι δίνει έμφαση στην κατάρτιση που λαμβάνουν μέσα από την εκπαίδευση και κατ' επέκταση στην επαγγελματική αποκατάσταση των κωφών.

Για τους λόγους που προαναφέραμε λοιπόν, δεν μπορούμε να συγκρίνουμε τα αποτελέσματα της δικιάς μας πτυχιακής με τα αποτελέσματα των 2 προαναφερόμενων πτυχιακών.

1.3 Σκοπός της έρευνας

Η διαρκής αύξηση για ανάγκη αγοράς εργασίας γεννά γενικά προβλήματα σε όλους τους ανθρώπους, πόσο μάλλον στους κωφούς. Αν και κάποιοι έχουν τύχει καλής αντιμετώπισης και δεκτικότητας, κάποιοι άλλοι αντιμετώπισαν δυσκολίες οι οποίες οφείλονταν στο ότι η έλλειψη δεκτικότητας των σχολείων δεν τους έδωσε την ευκαιρία για επαρκή μόρφωση. Ακόμη όμως και για άτομα που έχουν αποφοιτήσει διάφορες σχολές κατά την

προσπάθεια τους για εύρεση εργασίας τους ανακοινώθηκε ότι ο τομέας τον οποίο έχουν σπουδάσει, δεν είναι κατάλληλος γι' αυτούς και δεν μπορούν να ασκήσουν το επάγγελμα.

Μέσα από την έρευνα μας λοιπόν θα παρουσιαστούν εμπειρίες κωφών ανθρώπων οι οποίοι έχουν βιώσει την δεκτικότητα ή την άγνοια της κοινωνίας. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι αν και η κώφωση είναι μορφή αναπηρίας, οι κωφοί μπορούν να αντεπεξέλθουν στις διάφορες κοινωνικές διεργασίες και να εργαστούν σε επαγγέλματα εξίσου παραγωγικά με αυτά των ακουόντων.

Παρόλα αυτά αν και οι κωφοί δέχονται την βοήθεια της οικογένειας τους ως επί το πλείστον, καθώς και την σημαντική βοήθεια του ΟΑΕΔ όσο αναφορά την εύρεση εργασίας εκείνοι εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν σε διάφορα στάδια της ζωής τους προβλήματα.

Ο σκοπός λοιπόν της μελέτης μας είναι να καταγράψουμε και να αναλύσουμε τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι κωφοί στην επαγγελματική τους αποκατάσταση και στις κοινωνικές τους συναναστροφές, τους τρόπους με τους οποίους τα επιλύουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν, πώς αισθάνονται οι ίδιοι την κώφωση τους σε όλα το φάσμα της κοινωνικής τους ζωής και κατά πόσο το κράτος και άλλοι φορείς τους έχουν συμπαρασταθεί σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους.

Η έρευνα διεξήχθη τον χειμώνα του 2010 στο Βόλο με την βοήθεια του συλλόγου Κωφών και Βαρήκων ΑΡΓΩ. Η επιλογή του συγκεκριμένου συλλόγου έγινε έπειτα από αναζήτηση και επικοινωνία με τους συλλόγους κωφών του Βόλου και καταλήξαμε στον συγκεκριμένο σαφώς επειδή είχαν την θέληση να μας βοηθήσουν αλλά και επειδή και εκείνοι είχαν την ανάγκη να συναναστραφούν και να επικοινωνήσουν μαζί μας, να μοιραστούν τις εμπειρίες τους και τους προβληματισμούς τους γύρω από την κώφωση και τα προβλήματα που τους παρουσιάστηκαν.

1.4. Είδος έρευνας

Η έρευνα μπορεί να λάβει αρκετούς χαρακτηρισμούς ανάλογα με το κριτήριο που θέτουμε κάθε φορά. Με την έρευνα, αυξάνεται η ποσότητα και βελτιώνεται η ποιότητα των πληροφοριών που έχει στη διάθεσή του ο αποφασίζων την έρευνα. Οι περισσότερες και καλύτερες πληροφορίες αποτελούν τις βασικές εισροές που κατάλληλα επεξεργαζόμενες, διευκολύνουν στη λήψη ορθότερων αποφάσεων, που συνήθως χαρακτηρίζονται από χαμηλό βαθμό αβεβαιότητας και κινδύνου. Η πλήρης εξάλειψη της αβεβαιότητας και του κινδύνου είναι ανέφικτη.

Έτσι με το κριτήριο τον αριθμό των ατόμων χαρακτηρίζεται ομαδική, ποσοτική με κριτήριο τη μορφή των δεδομένων, και επιτόπια με κριτήριο τον τόπο διεξαγωγής.

1.5.Περιγραφή του πεδίου της εμπειρικής έρευνας

Ο σύλλογος Κωφών και Βαρήκων ΑΡΓΩ βρίσκεται στο κέντρο του Βόλου ιδρύθηκε τον Απρίλιο του 2005 από την κα. Βλαχάκη και συστεγάζεται με το Α'ΚΑΠΗ Βόλου, καθώς τους έχουν παραχωρήσει δωρεάν τον επάνω όροφο του κτιρίου. Μέχρι στιγμής έχει 52 μέλη τα οποία πληρώνουν 13ευρό συνδρομή το χρόνο στο σύλλογο Δεν υπάρχουν προϋποθέσεις εγγραφής παρόλα αυτά όλα τα μέλη που μέχρι στιγμής είναι εγγεγραμμένα στο σύλλογο ΑΡΓΩ είναι κωφά ή βαρήκοα. Όριο ηλικίας δεν υπάρχει αλλά μέχρι στιγμής οι ηλικίες κυμαίνονται από 18-65 χρόνων και 2 από τα μέλη ζούν στην Θεσσαλονίκη καθώς προσφάτως βρήκαν εργασία εκεί ενώ τα υπόλοιπα είναι κάτοικοι Βόλου. Ο σύλλογος βρίσκεται σε κεντρική οδό του Βόλου, είναι ανοιχτός κάθε Δευτέρα και Τετάρτη 6.30 με 8.30 καθώς τα μαγαζιά είναι κλειστά και μπορούν πιο εύκολα να βρίσκουν να σταθμεύσουν τα αυτοκίνητα τους.

Ο σύλλογος κωφών ΑΡΓΩ διοργανώνει αρκετές δραστηριότητες για τα μέλη του όπως εκδρομές σε διάφορες πόλεις της Ελλάδος, καθώς και κάθε Σάββατο συναντιούνται για να πιούν καφέ είτε να συνφάγουν σε κάποια ταβέρνα. Μία φορά τον χρόνο φέρνουν από την Αθήνα διερμηνέα που γνωρίζει τα εκκλησιαστικά τροπάρια στην νοηματική και πηγαίνουν σε μια εκκλησία να παρακολουθήσουν την θρησκευτική τελετή. Αυτό γίνεται μια φορά τον χρόνο διότι όπως μας είπε ο πρόεδρος του συλλόγου «σε όλη την Ελλάδα υπάρχει μόνο ένας διερμηνέας που γνωρίζει τις ψαλμωδίες και συνεργάζεται με όλους τους συλλόγους κωφών Ελλάδος».

Σημαντική οικονομική στήριξη παρέχεται στον σύλλογο και από τον Δήμο Βόλου καθώς κάθε φορά οι αιτήσεις του συλλόγου στον Δήμο γίνονται αποδεκτές. Οι αιτήσεις αυτές αφορούν συνήθως την οικονομική επιδότηση για τις εκδρομές που διοργανώνει ο σύλλογος 1 με 2 φορές τον χρόνο. Ενίσχυση και συμμετοχή σε διάφορες δραστηριότητες όπως η χριστουγεννιάτικη κοπή πίτας έχουν και από πολιτικούς διάφορων πολιτικών παρατάξεων καθώς επίσης και από το Α'ΚΑΠΗ με το οποίο συστεγάζονται.

Τα μέλη του συλλόγου φαίνεται να διατηρούν πολύ δεμένες σχέσεις μεταξύ τους θα μπορούσαμε να τους χαρακτηρίσουμε σαν μια μεγάλη οικογένεια της οποίας τα μέλη ενδιαφέρονται σε σημαντικό βαθμό ο ένας για την ζωή του άλλου και συμμετέχουν όχι μόνο στις θετικές στιγμές αλλά και όποτε κάποιο μέλος χρειάζεται είτε ψυχολογική είτε χρηματική είτε οποιαδήποτε άλλου είδους βοήθεια σπεύδουν να συμπαρασταθούν ανάλογα. Η φιλική και

ευχάριστη ατμόσφαιρα ήταν διάχυτη στο χώρο που συναντηθήκαμε. Αντάλλαξαν αστεία και πειράγματα και γελούσαν, αντάλλαξαν θετικά σχόλια και όλοι γνώριζαν αρκετά πράγματα ο ένας για την ζωή του άλλου. «Είναι πολύ σημαντικό για εμάς» μας ανέφεραν, «να διατηρούμαι το χιούμορ μας και στενούς δεσμούς γιατί έτσι δεν χάνουμε το κέφι μας για ζωή και είναι πολύ σημαντικό να ξέρεις ότι στη ζωή σου έχεις πολύ σημαντικούς φίλους».

Ήταν όλοι τους τόσο αισιόδοξοι και καλοπροαίρετοι και είχαν τόση διάθεση να συζητήσουν μαζί μας. Μας έβγαλαν και δικό μας «νοηματικό» είναι κάτι αντίστοιχο με τα «παρατσούκλια» που χρησιμοποιούμε στην γλώσσα των ακουόντων.

Στην γλώσσα των κωφών το «νοηματικό» είναι το δεύτερο όνομα, είναι το σύμβολο το οποίο χρησιμοποιούν για να απευθυνθούν ή να μιλήσουν για κάποιον και αποτελεί μια κίνηση η ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα του σώματος ή του χαρακτήρα. Με το νοηματικό αποφεύγουν να συλλαβίσουν το όνομα του καθένα, αντίθετα το διατυπώνουν με μια κίνηση που είναι ξεχωριστή για κάθε άτομο. Η κοινότητα και ο «κόσμος» των κωφών μπορεί να είναι πολύ διαφορετικός από αυτόν των ακουόντων όμως πιστεύουμε πως αν πραγματικά κάποιος θέλει να εισέλθει σε αυτόν είναι καλοδεχούμενος αρκεί να δείξει θέληση, σεβασμό και ευγένεια. Έτσι πρέπει να γίνονται άλλωστε και όλες οι κοινωνικές συναναστροφές πόσο μάλλον αυτές που έχουν να κάνουν με κάποιες ευάλωτες κοινωνικές ομάδες όπως η κοινότητα των κωφών.

Οι μέρες που περάσαμε με τα άτομα του συλλόγου ήταν πολύ ενδιαφέρουσες καθώς γνωρίσαμε κομμάτι της κουλτούρας τους και του τρόπου με τον οποίο αντιλαμβάνονται την κώφωση αλλά και την ζωή τους στον «κόσμο» των ακουόντων. «Είναι πολλοί αυτοί που δεν μας καταλαβαίνουν όταν προσπαθούμε να επικοινωνήσουμε, αλλά στο τέλος πάντα υπάρχει ένας τρόπος να γίνουμε κατανοητοί σε κάποιον ακούοντα» μας είπαν. «Για παράδειγμα όταν βγαίνουμε για καφέ και προσπαθούμε να τους πούμε τι καφέ θέλουμε να πιούμε άλλοι καταλαβαίνουν με τις κινήσεις που κάνουμε και άλλοι που δυσκολεύονται τους γράφουμε τι θέλουμε» μας είπε ο πρόεδρος του συλλόγου. «Στην δουλειά μου έχω κάνει φίλους ακούοντες και μπορούμε να επικοινωνήσουμε, τους μαθαίνω κινήσεις νοηματικής και εκείνοι προσπαθούν να μάθουν. Υπάρχουν βέβαια και κάποιοι που δεν θέλουν να με πλησιάσουν και απαξιούν να μου μιλήσουν αλλά εμένα δεν με ενοχλεί ιδιαίτερα αυτό.» μας είπε ένα από τα μέλη.

2. Μεθοδολογία

2.1. Ερευνητική στρατηγική

Η μεθοδολογική προσέγγιση είναι αναγνωριστική –διερευνητική, καθώς η έμφαση δίνεται στην παρατήρηση, περιγραφή και καταγραφή των γεγονότων, όπως αυτά συμβαίνουν στο φυσικό τους περιβάλλον και στην αναζήτηση πιθανών γενικών τάσεων και σχέσεων μεταξύ των παραγόντων που διαμορφώνουν το υπό μελέτη φαινόμενο.

Η έρευνα αυτή δεν στοχεύει στην εξαγωγή γενικευμένων συμπερασμάτων. Ως μελέτη περίπτωσης ενός συλλόγου κωφών, επιχειρεί να δια φωτίσει πώς το υπό μελέτη φαινόμενο παρουσιάζεται στη συγκεκριμένη ομάδα. Αποσκοπεί στη σκιαγράφηση της ζωής και της καθημερινότητας των κωφών μέσα από τη ροή του λόγου των μελών του συλλόγου κωφών Βόλου ΑΡΓΩ , αναγνωρίζοντας την σχετικότητα της πληρότητας και της αντικειμενικότητας του εγχειρήματος.

Ως μελέτη περίπτωσης, η αξία της έγκειται, αφ' ενός στο ότι μπορεί να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε τα προβλήματα των κωφών στην εύρεση εργασίας αλλά και να ανακαλύψουμε τις εμπειρίες τους και πώς αντιμετωπίζουν τα προβλήματα που επέρχονται στην ζωή τους εξαιτίας της κώφωσης τους.

2.2 Τεχνικές συλλογής στοιχείων

A. Ως μέσο έρευνας επιλέξαμε ένα συνδιασμό ημι-δομημένης και ομαδικής συνέντευξης. Δηλαδή οι ερωτήσεις ήταν καθορισμένες, αλλά σαν συνεντευκτές ήμασταν πιο ελεύθεροι να ερευνήσουμε συστηματικά και εκτεταμένα πέραν των απαντήσεων. Πληροφορίες σχετικά με την ηλικία, το φύλο, την εργασία, την διαμονή κλπ. , μπορούν να τεθούν με έναν τυποποιημένο τρόπο. Ποιοτικές πληροφορίες σχετικά με το θέμα τέθηκαν στη συνέχεια και να καταγράφηκαν καθώς ζητήθηκαν τόσο αποσαφηνίσεις όσο και περαιτέρω επεξεργασία των απαντήσεων που δόθηκαν. Σύμφωνα με τον May (1993): «Οι ημι-δομημένες συνεντεύξεις συγκροτούνται από έναν θεματικό οδηγό και ερευνούν σε βάθος και επιδιώκουν να επεκταθούν στα ζητήματα και τα θέματα που αναδύονται κατά την διάρκεια της. Γι' αυτό τον λόγο, αυτού του είδους οι συνεντεύξεις, θεωρούνται ότι επιτρέπουν στους ανθρώπους να απαντούν

περισσότερο με τους δικούς τους όρους παρά με τους όρους που μια τυποποιημένη συνέντευξη επιτρέπει. Και επιπλέον, εξ αιτίας του ότι έχει μια δομή, επιτρέπει περισσότερη σύγκριση απαντήσεων σε σχέση με αυτή που επιτρέπει η εστιασμένη συνέντευξη.»

Επίσης η τεχνική της ομαδικής συνέντευξης αποτέλεσε ένα πολύτιμο εργαλείο έρευνας, που μας επέτρεψε να εστιάσουμε πάνω σε κανόνες και τη δυναμική της ομάδας γύρω από τα θέματα που επιθυμούσαμε να ερευνήσουμε. Σύμφωνα με ένα κείμενο (των Stewart & Shamdasani 1990 "Focus Group: theory and practice" London:Sage) σχετικό με το θέμα αυτό, «Η σύγχρονη αντίληψη για συνέντευξη με ομάδα, θεωρεί σε γενικές γραμμές ότι η ομάδα θα πρέπει να περιλαμβάνει 8-12 άτομα που συζητούν ένα συγκεκριμένο θέμα με τις οδηγίες ενός διαμεσολαβητή που προωθεί την αλληλεπίδραση και φροντίζει ώστε η συζήτηση να παραμένει στο συγκεκριμένο θέμα ενδιαφέροντος. ... μια τυπική συνάντηση ομάδας διαρκεί 1,30 με 2,30 ώρες.»

Μια ισορροπία λοιπόν πρέπει να διατηρηθεί μεταξύ του να μην είναι η ομάδα πολύ μικρή που να μην επιτρέπει μελέτη της αλληλεπίδρασης, ή πολύ μεγάλη ώστε να εμποδίζει τα μέλη να συμμετέχουν στην συζήτηση.

Έτσι λοιπόν και εμείς σαν συνεντευκτές επιλέξαμε τυχαία τα 8 από τα μέλη του συλλόγου κωφών ΑΡΓΩ και ξεκινήσαμε την συνέντευξη μας η οποία κράτησε 2.30 ώρες.

B. Το περιεχόμενο της συνέντευξης

Ο βασικός άξονας στον οποίο βασίστηκε η οργάνωση της συνέντευξης είναι η επαγγελματική αποκατάσταση των κωφών και οι κύριοι άξονες πάνω στους οποίους κινηθήκαμε είναι οι εξής:

- Εμπειρίες από την εκπαίδευση των κωφών.
- Εμπειρίες από την ένταξη τους στην αγορά εργασίας.
- Το ευρύτερο περιβάλλον των κωφών (οικογενειακό-κοινωνικό).

Εκτενέστερες ερωτήσεις τέθηκαν για τον κάθε άξονα και η φυσικά η διεξαγωγή των ερωτήσεων και οι απαντήσεις δόθηκαν με την βοήθεια διερμηνέα στην νοηματική γλώσσα.

2.3. Χαρακτηριστικά του δείγματος

A. Κριτήρια επιλογής του δείγματος.

Πραγματοποιήθηκε συνέντευξη σε 8 κωφά άτομα όπως εξ αρχής είχε σχεδιαστεί στο σύλλογο κωφών ΑΡΓΩ Βόλου. Κατόπιν συνάντησης μας με τον πρόεδρο του συλλόγου, τα άτομα που επιλεχθήκαν να συμμετάσχουν στην έρευνα μας δήλωσαν ότι επιθυμούν να συνεργαστούν μαζί μας και το τελικό δείγμα που καταλήξαμε να λάβει μέρος ήταν αρχικά όλα τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου της ΑΡΓΩ και έπειτα τα μέλη που έχουν άμεση επαφή με τον σύλλογο και βρίσκονται εκεί όποτε ο σύλλογος είναι ανοιχτός. Δώσαμε μεγάλη βαρύτητα στις ηλικίες των επιλεχθέντων ατόμων καθώς θέλαμε τα άτομα που θα συμμετάσχουν να έχουν μεγάλη πείρα στον εργασιακό τομέα και να γνωρίζουν καλύτερα το πώς είναι τα πράγματα στην ελληνική κοινωνία. Η αρχική μας εκτίμηση δεν διαψεύστηκε καθώς στην πορεία της έρευνας μας φάνηκε, όντως, ότι τα άτομα που επιλέξαμε ήταν τα κατάλληλα καθώς είχαν πολλές εμπειρίες και προσωπικές ιστορίες να μοιραστούν μαζί μας για τον εργασιακό τομέα και το πόσο δύσκολο είναι ή όχι τα κωφά άτομα να λάβουν κάποια εκπαίδευση και να εργαστούν έπειτα με βάση αυτή.

B. Παρουσίαση του δείγματος

Οι συνεντεύξεις έχουν κωδικό από 1-7. Τα ονόματα στην παρουσίαση των ατομικών στοιχείων που ακολουθούν έχουν αλλάξει για να εξασφαλιστεί η ανωνυμία των ατόμων που έδωσαν συνέντευξη.

1. *Θωμάς*. Ο πρόεδρος του συλλόγου, είναι 52 χρόνων, έχει πάει μέχρι 6^η τάξη του ειδικού δημοτικού σχολείου κωφών και δεν έχει σπουδάσει. Από το 1999 και μέχρι τώρα δουλεύει στο νοσοκομείο σε διάφορες ειδικότητες. Στην αρχή είχε ξεκινήσει σαν κηπουρός, έπειτα τον βάλανε να εργάζεται στον τομέα της καθαριότητας του νοσοκομείου, όπου και μάζευε τα σκουπίδια, έπειτα δούλεψε σαν οικοδόμος επίσης εντός του νοσοκομείου και τα τελευταία χρόνια δουλεύει στην αποθήκη με τα φάρμακα, όπου είναι υπεύθυνος για το υγειονομικό υλικό του νοσοκομείου. Ο Θωμάς είναι πολύ ευχάριστος άνθρωπος και θέλει να μιλάει ακατάπαυστα μονοπωλώντας το ενδιαφέρον όλων. Έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον και ήταν καλοπροαίρετος εξ αρχής να μας βοηθήσει στην έρευνα μας, θα έλεγα πως είναι η ψυχή της παρέας στον σύλλογο, δεν είναι τυχαίο άλλωστε που είναι ο πρόεδρος στο σύλλογο ΑΡΓΩ.
2. *Ο Λευτέρης*. Είναι 39 χρόνων και εργάζεται στην ΔΕΗ από το 2004. Είναι πολύ χαριτωμένος άνθρωπος και χαμογελάει καθ' όλη τη διάρκεια της συνέντευξης. Ήταν ο άνθρωπος που θέλησε να μας πει ποιο θα ήταν κατάλληλο «νοηματικό» όνομα για την καθεμιά μας. Ο Λευτέρης δεν έχει σπουδάσει και τελείωσε μέχρι την 6^η τάξη δημοτικού του ειδικού σχολείου για κωφούς. Έχει μετακομίσει σε αρκετές πόλεις για να βρεί δουλειά ξεκινώντας από

την Αθήνα όπου δούλεψε ως υδραυλικός αλλά η δουλειά αυτή δεν του άρεσε ιδιαίτερα γι' αυτό και έφυγε για την Θεσσαλονίκη όπου μπορεί τελικά να μην βρήκε δουλειά αλλά γνώρισε πολύ καλούς ανθρώπους, «έκανα σπουδαίους φίλους στην Θεσσαλονίκη και με βοήθησαν πολύ στο να βρω σπίτι και να γνωρίσω την πόλη» μας είπε. Εκεί πήγε σχολείο μέχρι την 3^η γυμνασίου μέσω της βοήθειας του ΟΑΕΔ και έβγαλε κάρτα ανεργίας. Για 2 χρόνια έμεινε άνεργος και μετά δούλεψε σαν υδραυλικός για λίγο και έπειτα δούλεψε με εξάμηνες συμβάσεις κάθε καλοκαίρι στον Δήμο Πανοράματος. Έπειτα από κάποια χρόνια πήγε στην Λάρισα από όπου πέρασε από την επιτροπή της Πρόνοιας και του πρότειναν είτε να επιστρέψει στην Αθήνα να εργαστεί στην Εθνική τράπεζα είτε να δουλέψει στην ΔΕΗ. Εκείνος θεώρησε καλύτερη επιλογή την εργασία στην ΔΕΗ και έτσι μέχρι και σήμερα 6 χρόνια τώρα είναι πολύ ευχαριστημένος από την δουλειά του αλλά και από τις σχέσεις του με τους συναδέλφους του. Διόλου απίθανο κατά την γνώμη μας καθώς είναι πολύ κοινωνικός, ευγενικός και συνεργάσιμος άνθρωπος.

3. *Η Βέρα.* Είναι 41 χρονών είναι βαρήκοη, τελείωσε το δημοτικό και το γυμνάσιο και το 1992 πήρε το πτυχίο της ως νηπιαγωγός. Δεν άσκησε βέβαια το επάγγελμα το οποίο σπούδασε καθώς αντιμετώπισε δυσκολίες όσο αναφορά την ομιλία της. Μετά όμως από δύο χρόνια με την βοήθεια του ΟΑΕΔ έπιασε δουλειά ως ταμιά στην τράπεζα Ελλάδος. Οι συνθήκες εργασίας δεν είναι πολύ ευχάριστες για εκείνη καθώς δεν έχει καλές σχέσεις με τους συναδέλφους της. «Με ζηλεύουν γιατί είμαι πολύ όμορφη και καλή στη δουλειά μου» μας απάντησε όταν την ρωτήσαμε που πιστεύει ότι οφείλονται οι αρνητικές συναναστροφές της με τους συναδέλφους της.
4. *Ο Γιάννης.* Είναι 48 χρονών και είναι παντρεμένος. Πήγε στο ειδικό σχολείο κωφών μέχρι την 6^η δημοτικού. Έπειτα από κάποια χρόνια πήγε στην Αθήνα όπου και σπούδασε ωρολογοποιία για 2 χρόνια και έπειτα επέστρεψε στην Ελασσόνα, στο χωριό του. Οι γονείς του γκρίνιαζαν για να βρει δουλειά και εκείνος αγχωνόταν και στενοχωριόταν πολύ με την συμπεριφορά των γονιών του. Τελικά πήγε να ζήσει με την θεία του στο Βόλο και ζήτησε την βοήθεια του ΟΑΕΔ για να δουλέψει ως ωρολογοποιός. Η επιτροπή όμως του είπε ότι έχει μεγάλο πρόβλημα ομιλίας και αν και έχει πτυχίο δεν θα μπορέσει να ασκήσει αυτό το επάγγελμα. «Πως θα επικοινωνείς με τους πελάτες;» με ρώτησαν. «Στην αρχή απογοητεύτηκα αλλά μου είπαν ότι ίσως μπορέσουν να μου βρουν αλλού δουλειά». Τελικά οι δυο δουλειές που του πρότειναν ήταν ο ΟΤΕ ή η ΕΒΟΛ και διάλεξε την ΕΒΟΛ εργοστάσιο με γαλακτοκομικά προϊόντα όπου και εργάζεται 23 χρόνια τώρα

5. *Ο Κώστας.* Είναι ο γραμματέας του συλλόγου είναι βαρήκοος και μπορεί να επικοινωνήσει πολύ καλά στην ελληνική γλώσσα, δεν χρειάστηκε η βοήθεια της διερμηνέα. Είναι 39 χρονών και έχει τελειώσει μηχανολόγος μηχανικός στο πειραματικό Λύκειο Βόλου καθώς επίσης και έχει τελειώσει στο ΤΕΙ Πειραιά ηλεκτρονικός υπολογιστών. Η εύρεση εργασίας για εκείνον ήταν πιο εύκολη καθώς μπορεί να μιλήσει, να ακούσει και να συνεννοηθεί στην ελληνική γλώσσα και γνωρίζει λίγο την νοηματική γλώσσα. Για 2 χρόνια εργάστηκε ως αναπληρωματικός καθηγητής σε διάφορα σχολεία και εφόσον πέρασε τις εξετάσεις του ΑΣΕΠ βρήκε δουλειά ως καθηγητής υπολογιστών στο ΕΠΑΛ Αγριάς όπου και δουλεύει 10χρόνια τώρα.
6. *Ο Χρήστος.* Είναι ο νεαρότερος του δείγματος μας, είναι 29χρόνων. Σχολείο πήγε μέχρι την 6^η δημοτικού και κατόπιν σε ειδικό γυμνάσιο ακουόντων. Μετά μέσω των προγραμμάτων του ΟΑΕΔ πήρε ειδικότητα ως ελαιοχρωματιστής αλλά βρήκε δουλειά μετά από 2χρόνια ως ελαιοχρωματιστής και βοηθός σε μετακομίσεις σπιτιών, στο Δήμο Βόλου με 6μηνη σύμβαση. Αφού έληξε η σύμβαση του εργάστηκε σε μια εταιρία με χημικά καθαριστικά αλλά ήταν πολύ δύσκολη δουλειά και επιβλαβής για τον οργανισμό λόγω αναθυμιάσεων και γι' αυτό παραιτήθηκε. Μετά από 2χρόνια ξεκίνησε να εργάζεται σε μια βιομηχανία που φτιάχνει τυρόπιτες και εκεί δουλεύει 6χρόνια τώρα. Είναι πολύ ευχαριστημένος από τον εργοδότη του και τις συναδελφικές του σχέσεις και μάλιστα ανέπτυξε και σχέση με μια κοπέλα που δουλεύουν μαζί.
7. *Ο Βασίλης.* Είναι 30χρονών και εργάζεται ως ψαράς για αρκετά χρόνια με τον πατέρα του. Έχουν δικό τους καΐκι, ψαρεύουν και πουλάν τα ψάρια που πιάνουν στην ψαραγορά του Βόλου. Ο πατέρας του είναι ακούων και αυτό είναι πολύ βοηθητικό για εκείνον. Πριν γίνει όμως ψαράς τελείωσε το δημοτικό και το γυμνάσιο και μέσω του ΟΑΕΔ πήρε την ειδικότητα του ελαιοχρωματιστή. Πιο πολύ του αρέσει να ψαρεύει καθώς από μικρό ο πατέρας του τον έπαιρνε στο καΐκι και πήγαιναν για ψάρεμα μαζί, γι αυτό και αποφάσισε να συνεργαστεί με τον πατέρα του και να κάνει το χόμπι που είχε από μικρός επάγγελμα. Είναι πολύ ευχαριστημένος με την δουλειά του γιατί αγαπάει το ψάρεμα και είναι μια δουλειά που τις περισσότερες φορές τους αποφέρει αρκετά χρήματα.

2.4. Αντιδράσεις κατά τη διάρκεια της συνέντευξης

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στον σύλλογο ΑΡΓΩ στο χώρο που μαζεύονται τα μέλη και συζητάνε για τα διάφορα θέματα του συλλόγου, σε ένα ωραίο και άνετο καθιστικό με ζεστά χρώματα και η ατμόσφαιρα ήταν πολύ φιλική. Μας καλωσόρισαν εγκάρδια και ο πρόεδρος μας είπε « Θα σας βοηθήσουμε όσο μπορούμε, σας ευχαριστούμε που ήρθατε, ρωτήστε μας ότι θέλετε και εμείς θα σας απαντήσουμε. Είμαστε μια κοινότητα που θέλουμε να συναναστρεφόμεστε με άλλους ανθρώπους παρόλο που είμαστε κωφοί μπορούμε να επικοινωνούμε με νοήματα και είμαστε πρόθυμοι να σας μιλήσουμε και να έρχεστε όποτε θέλετε» Από την αρχή λοιπόν της συνάντησης μας νιώσαμε ότι είχαμε την εμπιστοσύνη τους και την προθυμία τους να μας βοηθήσουν. Ήταν τόσο ευγενικοί μαζί μας και επικοινωνιακοί που η συνέντευξη κύλησε τόσο γρήγορα οι πληροφορίες από αποσπάστηκαν χωρίς να κάνουμε πολλές ερωτήσεις καθώς είχαν πιάσει κατευθείαν το νόημα της έρευνας μας.

Δεν είχαν κανένα ενδοιασμό στο να απαντήσουν στις ερωτήσεις μας και αντέδρασαν θετικά όταν τους ενημερώσαμε ότι οι συνομιλίες μας θα μαγνητοφωνηθούν. Ήταν ιδιαίτερα αναλυτικοί στις απαντήσεις τους και δεν δίστασαν να μας εξομολογηθούν και από μία προσωπική του ιστορία με βάση κυρίως την παιδική τους ηλικία και πώς αντιμετώπισαν εκείνοι ή η οικογένεια τους την κώφωση τους.

Κυρίαρχες προσωπικότητες στην συζήτηση ήταν ο πρόεδρος και ο Λευτέρης οι οποίοι ήταν εκείνοι που έσπευδαν να απαντήσουν στις ερωτήσεις μας και αν δεν τους διακόπταμε για να δώσουμε το λόγο και σε άλλα άτομα της ομάδας εκείνοι θα συνέχιζαν να μιλάνε. Ήταν λεξ και εκείνοι οι 2 είχαν ζήσει τόσες πολλές εμπειρίες στην ζωή τους και θέλανε τόσο να τις ακούσουμε και να τις μεταφέρουμε να τις μάθουν και άλλοι άνθρωποι.

Σε γενικές γραμμές μείναμε πολύ ευχαριστημένες από τις συνεντεύξεις μας μαζί τους, ο χρόνος κύλησε πολύ γρήγορα και μείναμε στον σύλλογο παραπάνω ώρα απ' ότι συνήθως μένουν στον σύλλογο, αλλά κανένας δεν παραπονέθηκε για την ώρα, μείνανε μαζί μας μέχρι να κάνουμε και την τελευταία μας ερώτηση και κλείσαμε την συνάντηση μας, λέγοντας μας ότι είμαστε ευπρόσδεκτες να πηγαίνομε στο σύλλογο ΑΡΓΩ όποτε θέλουμε.

3. Περιορισμοί – δυσκολίες

- Είναι δύσκολο, να μεταφερθεί ο προφορικός λόγος σε γραπτό και να αποδώσει το νόημα της επικοινωνίας. Τα μηνύματα που έστειλαν οι συνομιλητές στην επικοινωνία με τους συνεντευκτές, δεν είναι μονοσήμαντα και ακόμα πράγματα που δεν λέγονται μιλούν πολύ περισσότερο από τον εκφερόμενο λόγο.

- Είχαν τόσο μεγάλη διάθεση να εκφράσουν τις απόψεις τους και πολλές φορές μιλούσαν όλοι μαζί στα ερωτήματα ώστε αναγκαζόμασταν να τους διακόψουμε και να τους επισημαίνουν συχνά ότι πρέπει να μιλάνε ένας-ένας για να γίνεται και η μετάφραση πιο εύκολα για την διερμηνέα μας.
- Ένα από τα άτομα που επιλέξαμε δεν γνώριζε καλά την νοηματική αλλά δεν μπορούσε και να επικοινωνήσει στην ελληνική γλώσσα και η επικοινωνία μας μαζί του μας δυσκόλεψε λίγο και οι πληροφορίες που του αποσπάσαμε ήταν λίγες συγκριτικά με τις πληροφορίες των υπολοίπων. Παρόλα αυτά εκτιμήσαμε την διάθεση που είχε να μας βοηθήσει στην έρευνα μας.
- Η κουλτούρα των κωφών διαφέρει πολύ από αυτή των ακουόντων και χρειάζεται να είσαι αρκετά προσεκτικός στην συμπεριφορά σου ώστε να μην τους προσβάλεις ιδίως όταν δεν γνωρίζεις πολλά για την κοινότητα τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι μας έδωσαν δικό μας «νοηματικό» όνομα για να μας απευθύνουν το λόγο και να μιλήσουν για εμάς όταν χρειάστηκε.
- Και τέλος σημαντική δυσκολία η οποία ξεπεράστηκε εύκολα ευτυχώς είναι η διαφορετική γλώσσα επικοινωνίας. Με την βοήθεια της διερμηνέα μας οι συνεντεύξεις ήρθαν εις πέρας και η επικοινωνία ανάμεσα σε δυο διαφορετικές κουλτούρες γεφυρώθηκε, σαφώς κυρίως της μεταφράστριας μας αλλά και λόγω της επιθυμίας που είχαν και οι συνεντευξιαζόμενοι και εμείς ως συνεντευκτές να επικοινωνήσουμε.

4. Αποτελέσματα

Παρουσίαση και ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων

Τα στοιχεία της έρευνας παρουσιάζονται κατηγοριοποιημένα με βάση τους άξονες, πάνω στους οποίους κινήθηκε η συνέντευξη.

Από τη θεωρητική προσέγγιση και τη σύντομη περιγραφή του ερευνούμενου πληθυσμού, που προηγήθηκε, σκιαγραφείται το πλαίσιο μέσα στο οποίο ο κωφός εκπαιδεύεται, εντάσσεται στην αγορά εργασίας, και τις αλληλεπιδράσεις του κοινωνικού και οικογενειακού περιβάλλοντος του.

Ένα σύστημα συγκροτημένο κοινωνικά, το οποίο αποτελείται από δομημένες προδιαθέσεις και εθισμούς που αποκτήθηκαν μέσα από συγκεκριμένες πρακτικές στο πλαίσιο

συγκεκριμένων συνθηκών ύπαρξης και που σχεδόν ασυνείδητα, αυθόρμητα, ως αυτονόητες αξίες, δομούν το παρόν και ταυτόχρονα προσαρμόζονται σ' αυτό.

❖ **Ο κωφός και η εκπαίδευση του**

Όλα τα άτομα του δείγματος μας έχουν φοιτήσει μέχρι την 6η τάξη του ειδικού δημοτικού σχολείου ακουόντων και του ειδικού γυμνασίου ακουόντων. Μόνο ένας δεν πήγε γυμνάσιο.(κωδ1.) «Ξεκίνησα να δουλεύω στο νοσοκομείο Βόλου από το 1992 αν και δεν έχω σπουδάσει τίποτα όλα αυτά τα χρόνια συνεχίσω να εργάζομαι εκεί σε διάφορες ειδικότητες.»

Τα τρία από τα άτομα του δείγματος έχουν σπουδάσει σε κάποιο δημόσιο εκπαιδευτικό ίδρυμα και διαθέτουν πτυχίο κάποιας ειδικότητας. «Μου αρέσουν πολύ τα παιδιά γι' αυτό και αποφάσισα να σπουδάσω νηπιαγωγός.(Κωδ.3.) Ο Γιάννης σπούδασε και εκείνος (κωδ.4) «Σπούδασα ωρολογοποιία στην Αθήνα αλλά όταν προσπάθησα να βρώ δουλειά πέρασα από την επιτροπή του ΟΑΕΔ μου είπαν ότι έχω μεγάλο πρόβλημα ομιλίας και δεν θα μπορώ να συνεννοούμαι με τους πελάτες άρα πρέπει να κοιτάξουμε για άλλο είδος εργασίας.»

Ο Κώστας (κωδ.5) τελείωσε μέχρι και το Πειραματικό Λύκειο Βόλου και σπούδασε στο ΤΕΙ Πειραιά ηλεκτρονικός υπολογιστών. «Όταν ήμουν μικρός αντιμετώπισα πρόβλημα στο δημοτικό γιατί δεν άκουγα και με έδιωξαν από το σχολείο ακουόντων γιατί δεν μπορούσα να επικοινωνήσω, έπειτα έκανα αίτηση για το ειδικό σχολείο αλλά οι θέσεις ήταν καλυμμένες και δεν μπορούσαν να με δεχτούν. Ο πατέρας μου τότε αποφάσισε να φέρει δάσκαλο στο σπίτι»

«Όταν ήμουν μικρός ο δάσκαλος με πίεζε πολύ να μιλήσω, να μπορώ να διαβάσω και εγώ πιεζόμουν πολύ, μου φαινόταν τόσο δύσκολο πέρασαν 3 χρόνια για να μπορέσω να συλλαβίσω λέξεις και να καταφέρω να διαβάζω σιγά –σιγά. Στο σχολείο απαγορευόταν η νοηματική και μόνος μου μετά από χρόνια αφού μετακόμισα στην Θεσσαλονίκη κατάφερα να μάθω την νοηματική.» (κωδ.2)

«Δεν υπάρχουν βιβλία νοηματικής στα σχολεία και οι δάσκαλοι δεν μπορούν να επικοινωνήσουν εύκολα, με ζόριζαν να μιλήσω, να διαβάσω κείμενα. Ήμουν πολύ στεναχωρημένος. Στην Γερμανία μου έχουν πει ότι υπάρχουν βιβλία νοηματικής ενώ στην Αγγλία όταν πήγα μέχρι και στην 3η γυμνασίου υπάρχουν τα κατάλληλα βιβλία και οι καθηγητές σε βοηθάνε περισσότερο γιατί ξέρουν και εκείνοι νοηματική γλώσσα. Τελείωσα μόνο το δημοτικό γιατί δεν μπορούσα την πίεση των δασκάλων να μάθω να μιλάω.»(κωδ.1)

«Αρρώστησα και έγινα κωφός όταν ήμουν πολύ μικρός, στο χωριό μου, εκεί στο σχολείο προσπαθούσαν να μου μάθουν να μιλάω και εγώ πάλευα να καταλάβω τι μου συμβαίνει. Προσπαθούσα 2χρόνια με την βοήθεια των δασκάλων να μάθω να γράφω, να μάθω λέξεις. Προσπαθούσα πολύ και τελικά βελτιώθηκα και ένιωθα ότι μπορώ να επικοινωνώ στην 3η δημοτικού.» (κωδ. 4)

Όλα τα άτομα του δείγματος εκτός από ένα (κωδ1.) έχουν δηλώσει ότι τα προγράμματα του ΟΑΕΔ ήταν άκρως βοηθητικά για την εκπαίδευση τους, ώστε να αποκτήσουν κάποια ειδικότητα. «Μέσω του προγράμματος του ΟΑΕΔ σπούδασα ελαιοχρωματιστής για 2χρόνια» (κωδ. 6) «Πριν αποφασίσω να γίνω επαγγελματίας ψαράς μέσω της βοήθειας του πατέρα μου σπούδασα ελαιοχρωματιστής μέσω των προγραμμάτων του ΟΑΕΔ» (κωδ.7)

Το σχολείο όπως φαίνεται από την έρευνα μας δεν βοήθησε ιδιαίτερα στην μόρφωση και στην επαγγελματική αποκατάσταση των ατόμων με κώφωση. Ακόμα και αν τα σχολεία στα οποία φοίτησαν τα άτομα ήταν ειδικά σχολεία, δεν υπήρχαν οι κατάλληλες υποδομές και μόρφωση των δασκάλων για να βοηθήσουν ουσιαστικά τους κωφούς. Δεν υπήρχαν βιβλία νοηματικής στα σχολεία και οι δάσκαλοι δεν γνώριζαν την νοηματική γλώσσα. Έτσι η μόνη παιδαγωγική μέθοδος που χρησιμοποιούσαν ήταν η πίεση που ασκούσαν στα παιδιά να μάθουν να μιλάνε και να γράφουν και δεν είχαν άλλες κατάλληλες εκπαιδευτικές τεχνικές για τα κωφά παιδιά. Η δίγλωσση εκπαίδευση δεν είχε ευδοκιμήσει εκείνα τα χρόνια στα ειδικά σχολεία και έτσι τα άτομα του δείγματος μας έπρεπε να μάθουν σαν πρώτη γλώσσα την ελληνική πράγμα που ήταν πολύ δύσκολο για εκείνα και την νοηματική την έμαθαν σαν έφηβοι πια, με προσωπική προσπάθεια και με την στήριξη των γονιών τους.

⁷⁰Ερευνητικά δεδομένα στα τέλη της δεκαετίας του '70 έφεραν την ανατροπή αναδεικνύοντας τα ευεργετικά αποτελέσματα της χρήσης και των δύο γλωσσών, όσον αφορά στη γλωσσική ανάπτυξη και τη γνωσιολογική πλαστικότητα των παιδιών. Ένα από τα σημαντικότερα αποτελέσματα των προγραμμάτων της δίγλωσσης εκπαίδευσης κωφών παιδιών είναι η ραγδαία βελτίωση του επιπέδου τους στο γραμματισμό. Οι πρώτοι κωφοί μαθητές των δίγλωσσων τάξεων στη Δανία και Σουηδία αποφοίτησαν έχοντας το ίδιο περίπου επίπεδο στην ανάγνωση και στα μαθηματικά με τους ακούοντες συνομηλίκους τους.⁷¹ Ειδικότερα, σύμφωνα με έρευνα, οι αναγνωστικές δεξιότητες δωδεκάχρονων κωφών παιδιών που εκπαιδεύονταν με διγλωσσία στη Δανία είχαν βελτιωθεί σημαντικά, σε σύγκριση με το γενικότερο αναγνωστικό επίπεδο των κωφών παιδιών.

⁷⁰ Λαμπροπούλου Β., (2005) Το κωφό παιδί και η εκπαίδευση του, Πάτρα

⁷¹ Mahshie S. , (1995) Educating deaf children bilingually Washington

Τα παιδιά κατέβαλλαν μεγάλες προσπάθειες να μάθουν να μιλάνε και να γράφουν πράγμα που ήταν πολύ δύσκολο κι πιεστικό εξαιτίας της κώφωσης τους και αποθαρρυντικό για την ευαίσθητη ηλικία τους. «Το 62% των ερωτώμενων ξεκίνησαν να φοιτούν σε σχολείο κωφών σε ηλικία κατάλληλη ώστε να πάνε στο δημοτικό (4, 5 και 6 ετών), 29% ξεκίνησε σε σχολείο ακουόντων αλλάζοντας μετά περιβάλλον, περνώντας στο σχολείο των κωφών (7, 8, 11 και 14 ετών). Ειδικά για αυτήν την κατηγορία συμπεραίνουμε ότι είτε προέρχονται από οικογένειες που δεν θέλησαν να αποδεχθούν το πρόβλημα του παιδιού τους, φαινόμενο σύνηθες, και το ανάγκασαν να ενταχθεί σε μια διαδικασία εκπαιδευτική που δεν το διευκόλυνε. Είτε οι γονείς των μαθητών αυτών πίστευαν ότι το παιδί τους θα είχε περισσότερες ωφέλειες σε ένα γενικό σχολείο και θα μπορούσε να ενσωματωθεί με τα υπόλοιπα «ακούοντα» παιδιά (ενσωμάτωση). Το 9% των ερωτώμενων φοίτησε πρώτη φορά σε σχολείο κωφών σε μεγάλη ηλικία (14, 17, 25 και 34 ετών), φοιτώντας τις λυκειακές τάξεις σε σχολείο κωφών.»⁷² Σαν ενήλικες έπειτα καταβάλλοντας προσωπική προσπάθεια και με την βοήθεια του ΟΑΕΔ κατάφεραν να αποκτήσουν κάποια ειδικότητα και να εισχωρήσουν στην αγορά εργασίας δουλεύοντας, παρόλα αυτά, σε άλλους τομείς πέρα από αυτούς που είχαν εκπαιδευτεί.

❖ **Ο κωφός και η ένταξη του στην αγορά εργασίας**

Όπως ισχυριστήκαν τα άτομα του δείγματος μας, οι εμπειρίες που έχουν από την επαφή τους με την αγορά εργασίας, σε γενικές γραμμές, είναι πολύ καλές εάν εξαιρέσεις ότι μέχρι να μονιμοποιηθούν κάπου τα τελευταία χρόνια εργάστηκαν σε διάφορες επιχειρήσεις και ειδικότητες. Κάποιες από αυτές δεν ήταν της αρεσκείας τους.

Εξαίρεση αποτελεί ένα άτομο του δείγματος μας (κωδ.1) «Από το 1999 μέχρι και σήμερα εργάζομαι στο νοσοκομείο του Βόλου. Αν και έχω αλλάξει ειδικότητες όλα αυτά τα χρόνια εξακολουθώ να εργάζομαι στο νοσοκομείο, απλά έχω απασχοληθεί σε διαφορετικούς τομείς εργασίας όλα αυτά τα χρόνια .» Παράδειγμα αποτελεί και η Βέρα (κωδ.3) « Από το 1994 μέχρι και σήμερα εργάζομαι στην τράπεζα Ελλάδος ως ταμίας» Αν και έχει πάρει πτυχίο νηπιαγωγού η Βέρα αντιμετώπισε δυσκολία να εργαστεί σε κάποιο σχολείο καθώς έχει μεγάλο πρόβλημα ομιλίας και κάθε προσπάθεια της να εργαστεί ως νηπιαγωγός απορρίφθηκε.

«Μέσω του ΟΑΕΔ πήρα την ειδικότητα του ελαιοχρωματιστή αλλά αποφάσισα να γίνω επαγγελματίας ψαράς και να συνεργαστώ με τον πατέρα μου γιατί είναι κάτι που μου αρέσει

⁷² Καμπουράκος Κ. Εκπαίδευση και επαγγελματική αποκατάσταση των Κωφών στην Αθήνα, ΤΕΙ Ηρακλείου 2003

πολύ και δεν με δυσκολεύει καθόλου» (κωδ. 7) Δεν έχει δουλέψει σε κάποια άλλη ειδικότητα και δεν έχει ιδιαίτερη εμπειρία από την αγορά εργασίας καθώς ακολούθησε το επάγγελμα του πατέρα του και με την βοήθεια του ξεκίνησε και συνεχίζει να δουλεύει στο καΐκι του πατέρα του.

Εξαίρεση του δείγματος μας αποτελεί ο (κωδ.5) «Δεν δυσκολεύτηκα να βρω δουλειά, καθώς μπορώ να μιλάω την ελληνική γλώσσα γι' αυτό και σπούδασα σε ΤΕΙ ηλεκτρολόγος υπολογιστών, έδωσα εξετάσεις ΑΣΕΠ και εργάζομαι ως καθηγητής στο ΕΠΑΛ Αγριάς 10 χρόνια τώρα. Πριν από την πρόσληψη μου στο ΕΠΑΛ εργάστηκα ως αναπληρωματικός καθηγητής σε διάφορα σχολεία της Θεσσαλίας.»

Τα υπόλοιπα άτομα του δείγματος μας εργάστηκαν σε διάφορες δουλειές μέσω της βοήθειας πάντα, του ΟΑΕΔ και αν στην αρχή ήταν απογοητευμένοι και έμεναν για μεγάλα διαστήματα χωρίς δουλειά πάντα κάποια θέση εργασίας έβρισκαν μέχρι την στιγμή της μονιμοποίησής τους, σε κάποια επιχείρηση είτε στον ιδιωτικό, είτε στον δημόσιο τομέα.

«Πέρασαν πολλά χρόνια για να εργαστώ και απογοητεύτηκα πολύ όταν η επιτροπή του ΟΑΕΔ απέρριψε την επιθυμία μου να εργαστώ ως ωρολογοποιός, παρόλο που ήταν η ειδικότητα που είχα σπουδάσει, λόγω του προβλήματος ομιλίας μου. Τελικά μου βρήκαν 2 δουλειές να επιλέξω ποια επιθυμώ και 23 χρόνια τώρα εργάζομαι στην βιομηχανία γάλακτος ΕΒΟΛ. Όπου και είμαι πολύ ευχαριστημένος και από τους συναδέλφους μου και από τον εργοδότη μου.» (κωδ.4)

Ο Λευτέρης στάθηκε αρκετά άτυχος στον εργασιακό τομέα καθώς χρειάστηκε να μετακομίσει σε διάφορες πόλεις (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Λάρισα, Βόλος) για να βρει δουλειά « Ξεκίνησα να δουλεύω ως υδραυλικός στην Αθήνα αλλά δεν μου άρεσε γι' αυτό μετακόμισα στην Θεσσαλονίκη. Εκεί εργάστηκα στο Δήμο Πανοράματος με 6μηνες συμβάσεις για κάποιο διάστημα και τελικά πήγα στην Λάρισα για να περάσω από την επιτροπή της Πρόνοιας να με βοηθήσουν να βρω μια μόνιμη δουλειά. Μου πρότειναν να επιστρέψω στην Αθήνα και να δουλέψω στην Εθνική τράπεζα, είτε να επιστρέψω στο Βόλο και να εργαστώ στην ΔΕΗ. Επέλεξα την ΔΕΗ και τώρα εργάζομαι εκεί για 6 χρόνια.» (κωδ.2)

Με τους συναδέλφους τους, ως επί το πλείστον, δεν αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα, έχουν φιλικές σχέσεις και προσπαθούν να κατανοήσει ο ένας τη γλώσσα ομιλίας του άλλου. « Οι συνάδελφοί μου είναι ακούντες αλλά προσπαθούν να έρθουν σε επαφή μαζί μου και τους καταλαβαίνω, έχουν διάθεση να τους μάθω διάφορα νοήματα τις γλώσσας μου» (κωδ.2) « Στην δουλειά μου μερικοί συνάδελφοί είναι καλοί μαζί μου αλλά υπάρχουν και κάποιοι που είναι επιφυλακτικοί ή αδιάφοροι, εξαρτάται από τα πιστεύω τους» (κωδ. 4)

Υπάρχουν βέβαια και περιπτώσεις που στις συναδερφικές σχέσεις υπάρχουν έντονες δυσκολίες συνύπαρξης και αρνητικής προκατάληψης και αντιμετώπισης, αρχικά για λόγους κώφωσης στην προκειμένη περίπτωση, αλλά και για λόγους αντιζηλίας φαινόμενο που το συναντούμε συχνά ακόμα και ανάμεσα σε ακούοντες συναδέλφους.

«Οι συνάδερφοι μου δεν θέλουν να επικοινωνούν μαζί μου γιατί με ζηλεύουν που είμαι όμορφη και κάνω καλά την δουλειά μου. Πιστεύουν ότι επειδή είμαι κωφή μπορούν να με πολεμήσουν πιο εύκολα αλλά εγώ δεν τους δίνω σημασία, κάνω την δουλειά μου όπως πρέπει και δεν έχω επαφή με κανένα τους.» (κωδ.3)

Υπάρχουν και περιπτώσεις που μέσα από την εργασία τους σε ένα εργασιακό περιβάλλον εκτός από τις φιλίες και τις αντιζηλίες που δημιουργούνται ανάμεσα σε ακούοντες και κωφούς αναπτύσσονται και ερωτικές σχέσεις.

«Τον τελευταίο 1 χρόνο ανέπτυξα ερωτική σχέση με μια κοπέλα από την δουλειά μου η οποία αν και δεν είναι κωφή έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον για μένα σαν προσωπικότητα και προσπάθησε αρκετά να επικοινωνήσει μαζί μου. Στην αρχή ήταν πολύ δύσκολο και για τους δυο μας λόγω του προβλήματος ομιλίας που έχω, αλλά όσο περνούσε ο καιρός βρίσκαμε και περισσότερους τρόπους να επικοινωνήσουμε και να μπορέσουμε να λειτουργήσουμε σαν φυσιολογικό ζευγάρι.» (κωδ.6)

Οι εργοδότες άλλοτε αντιμετωπίζουν τους κωφούς με καχυποψία και προκατάληψη και δεν δέχονται καν να εργαστούν στην επιχείρησή τους και άλλοτε τους προσλαμβάνουν δοκιμαστικά και αν φανούν άξιοι καταφέρουν να κερδίσουν μια μόνιμη θέση εργασίας ή άλλοτε τους προσλαμβάνουν με 6μηνες συμβάσεις. Για να νομιμοποιηθούν σε κάποια εργασία πρέπει οι κωφοί να απευθυνθούν στον ΟΑΕΔ ή στην Πρόνοια και εκείνοι να φροντίσουν να έρθουν σε επαφή με τις διαθέσιμες επιχειρήσεις που θα προσλάβουν άτομα με αναπηρία. «Μέχρι να βρούμε δουλειά το κράτος μας παρέχει ένα μικρό επίδομα το οποίο όταν ξεκινήσουμε να δουλεύουμε σταματάνε να μας το παρέχουν.» (κωδ.2)

«Αν έχεις πτυχίο μπορούν να σου βρουν δουλειά πιο εύκολα ακόμη και αν δεν είναι στην ειδικότητα σου. Αλλά εάν δεν έχεις κανένα χαρτί στα χέρια σου πρέπει να βοηθήσεις μόνος σου τον εαυτό σου με το να ψάξεις μόνος σου εργασία ή να απευθυνθείς στον ΟΑΕΔ.»(κωδ.1)

«Υπάρχουν εργοδότες που πιστεύουν ότι είναι επικίνδυνο να μας προσλάβουν στην δουλειά τους γιατί είμαστε κωφοί. Αυτό δεν το κατάλαβα ποτέ, δεν έχουμε άλλες μορφές αναπηρίας απλά δεν ακούμε και έχουμε αναπτύξει την δική μας διάλεκτο επικοινωνίας.» (κωδ.6)

«Αν και μπορώ να μιλήσω την ελληνική γλώσσα και ακούω τους συνομιλητές μου θέλω να μου μιλάνε αργά και καθαρά για να μπορώ να κατανοήσω τι μου λένε. Στο σχολείο που δουλεύω τα παιδιά και οι συνάδερφοι μου ξέρουν πλέον ότι για να κατανοήσω αυτά που μου λένε, δεν πρέπει να μου μιλάνε γρήγορα. Δεν αντιμετωπίζω πρόβλημα με κανέναν από τους συναδέλφους μου και με τα παιδιά εξελιχθήκαν σε πολύ φιλικές οι σχέσεις μας.» (κωδ.5)

Ο πρόεδρος του συλλόγου ΑΡΓΩ μας εξέφρασε την άποψη του για το πόσο το κράτος βοηθάει τους κωφούς ή μεροληπτεί εναντίον τους. «Θα θέλαμε οι ακούοντες να επικοινωνούν μαζί μας κι να μην μας αποξενώνουν λόγο της δυσκολίας μας να μιλήσουμε την γλώσσα τους και το κράτος να καταλαβαίνει τις ανάγκες μας και να μας βοηθάει. Στην Ελλάδα νομίζω είμαστε πίσω όσο αναφορά τις κρατικές παροχές στα άτομα με αναπηρία. Όταν είχα πάει στην Αγγλία όλοι με βοήθησαν όταν είδαν ότι έχω αναπηρία, εδώ το κράτος δεν βοηθάει ουσιαστικά ενώ στο εξωτερικό το κράτος φτιάχνει νόμους άμεσα για να βοηθήσει τους ανάπηρους και ιδίως εάν ζητηθεί από διάφορα σωματεία ατόμων με διάφορες μορφές αναπηρίας. Στο εξωτερικό ένιωθα ότι έχω ισότητα με τους ακούοντες και δεν ζούσα σαν περιθωριοποιημένος και στιγματισμένος λόγω της κώφωσης μου.» (κωδ.1)

Αντίθετα ένα άλλο μέλος που συμμετείχε στην έρευνα μας είπε ότι ναι μεν το κράτος δεν βοηθάει ιδιαίτερα στην επαγγελματική τους αποκατάσταση αλλά παρόλα αυτά, ο ίδιος αναγνωρίζει ότι υπάρχει γενικό πρόβλημα εύρεσης εργασίας πανελλαδικά αλλά και πιο συγκεκριμένα στην πόλη του Βόλου όπου διαμένουν τα άτομα του δείγματος μας..

«Βλέπω ότι όντως υπάρχει οικονομική κρίση στην αγορά εργασίας και πολύς κόσμος έχει χάσει την δουλειά του και ψάχνει απεγνωσμένα για κάποια άλλη δουλειά για να ζήσει. Οπότε πιστεύω ότι δεν είναι μόνο δύσκολο για μας που είμαστε κωφοί να εργαστούμε αλλά για όλους τους συμπολίτες μας. Κόπιασα πολύ για να βρω δουλειά και έφυγα από την πόλη μου για να τα καταφέρω, αλλά πιστεύω ότι είχα ίση μεταχείριση με τους ακούοντες, γιατί κρίνω ότι όλοι μας πλέον μέσα στα πλαίσια αυτής της οικονομικής κρίσης δυσκολευόμαστε να εργαστούμε.» (κωδ. 2)

❖ **Το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον του κωφού.**

Τα 2 από τα μέλη του συλλόγου που συμμετείχαν στο δείγμα μας εξέφρασαν ένα μεγάλο ευχαριστώ στους γονείς τους και την βαθειά τους ευγνωμοσύνη για την βοήθεια και την στήριξη που τους προσέφεραν οι γονείς τους όλα αυτά τα χρόνια.«Στον πατέρα μου χρωστάω που σήμερα μπορώ να μιλάω και να δουλεύω ως δάσκαλος σε σχολείο γιατί ήταν

εκείνος που σκέφτηκε να μου φέρει δάσκαλο στο σπίτι να με διδάξει όταν τα σχολεία με είχαν διώξει και δεν με δεχόντουσαν λόγω κώφωσης.» (κωδ. 5)

« Ο πατέρας μου με στήριξε και με πήρε να δουλέψω μαζί του ως ψαράς και να μην ταλαιπωρούμε να ψάχνω άλλες δουλειές. Άλλωστε από μικρό με έπαιρνε μαζί του όταν ψάρευε και από τότε άρχισα να αγαπάω την θάλασσα και αυτή την δουλειά. Το ότι εκείνος άκουγε με βοήθησε και με βοηθάει σε πολλά στάδια της ζωής μου. Πόσο μάλλον στον επαγγελματικό τομέα που είναι και απ τους πιο δύσκολους.» (κωδ.7)

Γενικά όλοι εκτός από 1 άτομο (κωδ. 4), ανέφεραν ότι η οικογενειακή στήριξη που είχαν ιδίως, στα παιδικά τους χρόνια, από τους γονείς ήταν σημαντική και τους βοήθησε να αναπτυχθούν και να προσπαθήσουν να αποδεχτούν την κώφωση τους και να προσπαθήσουν να καλυτερεύσουν την ζωή τους. Μάλιστα κάποιοι από τους γονείς προσπάθησαν να βοηθήσουν το παιδί τους και μέσω της τεχνολογίας υποκινώντας τον να φορέσει ακουστικό. Το παιδί βέβαια, μπορεί να αντιμετωπίσει τον κοινωνικό εξοστρακισμό από τις δύο κοινότητες, αν οι γονείς δεν σκεφτούν τα μακροπρόθεσμα αποτελέσματα και το αντίκτυπο του κοχλιακού εμφυτεύματος ή του ακουστικού στην ζωή του παιδιού.

Παρόλα αυτά «δεν αντιμετωπίζουν όλα τα μέλη της κοινότητας των κωφών τα κοχλιακά εμφυτεύματα ως μια περιττή διαδικασία⁷³, αλλά οι γονείς με ακοή δυσκολεύονται να πάρουν μια απόφαση σχετικά με το κωφό παιδί τους καθώς μπορεί εκείνο να θέλει μπορεί να θέλει γνωρίσει την κοινότητα των κωφών και μετά να αποφασίσει αν θέλει να βοηθηθεί η ακοή του τοποθετώντας ένα κοχλιακό εμφύτευμα και δεσμευτεί με αυτό για την υπόλοιπη ζωή του.»

«Όταν ήμουν μικρός οι γονείς μου επέμεναν να φορέσω ακουστικό γιατί πίστευαν ότι θα είναι πολύ βοηθητικό για μένα και θα μπορώ να ακούω. Το δοκίμασα αλλά δεν αισθανόμουν άνετα και άκουγα ένα μόνιμο βούισμα που ήταν πολύ ενοχλητικό. Έτσι αποφάσισα ότι δεν θέλω να το χρησιμοποιώ και πρέπει να αποδεχτώ την κώφωσή μου.» (κωδ. 7)

«Οι γονείς μου με πίεζαν πολύ να πάω στην Αθήνα να σπουδάσω και όταν τελείωσα τις σπουδές μου και γύρισα στο πατρικό μου σπίτι εκείνοι άρχισαν και γκρίνιαζαν ότι πρέπει να βρω δουλειά σύντομα και ότι δεν προσπαθώ αρκετά. Έτσι αποφάσισα να πάω να μείνω με την θεία μου στον Βόλο και εκείνη με βοήθησε πολύ να βρω δουλειά. Πήγαμε μαζί στον ΟΑΕΔ και με βοήθησε να συνεννοηθώ με την επιτροπή ώστε να βρω εργασία.» (κωδ.4) «Οι γονείς των ατόμων με αναπηρίες αναμένουν ότι τα παιδιά τους δεν θα γίνουν εύκολα αποδεκτά από τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας και έτσι προσπαθούν να παρέχουν ευκαιρίες στα παιδιά τους

⁷³ www.wisegeek.com/what-is-the-controversy-around-cochlear-implants.com

για να έχουν όσο το δυνατό περισσότερες αλληλεπιδράσεις με τους υπόλοιπους ανθρώπους γύρω τους»⁷⁴

Όσο αναφορά την βοήθεια που πιθανόν έχουν δεχτεί από κάποιους φορείς, το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος, πλειν ενός απάντησαν ότι χάρη στη βοήθεια του ΟΑΕΔ κατάφεραν να βρουν δουλειά αφού όμως είχαν σπουδάσει κάτι πρώτα και είχαν κάρτα ανεργίας για κάποιο διάστημα. Από εκεί και πέρα ήταν στο χέρι του καθένα να ψάξει για εργασία. Το σωματείο των κωφών στο οποίο ανήκουν δεν παρέχει ενεργή βοήθεια πλην της ψυχολογικής υποστήριξης και τις διάφορες ομαδικές δραστηριότητες που αναπτύσσει στο πλαίσιο της διασκέδασης. Η Ομοσπονδία κωφών Ελλάδος προσπαθεί να κρατάει τα μέλη της ενωμένα σε όλες τις πόλεις της Ελλάδος και διοργανώνει συχνά συναντήσεις, σεμινάρια, συνεδρίες ενημερωτικού και εκπαιδευτικού και ψυχαγωγικού περιεχομένου. Μέσω της ιστοσελίδας που υπάρχει στο διαδίκτυο υπάρχει μόνιμη ενημέρωση ακόμη και για νομοθεσίες και προκηρύξεις που αφορούν την κοινότητα των κωφών.

Σύμφωνα με τις ανάλογες διατάξεις⁷⁵, κωφά άτομα ηλικίας 15 - 65 ετών, με ποσοστό αναπηρίας τουλάχιστο 40 %, εφόσον είναι εγγεγραμμένα στα μητρώα ανέργων αναπήρων του ΟΑΕΔ, μπορούν, σύμφωνα με τους όρους, τις προϋποθέσεις και τις διαδικασίες που ορίζονται στο νόμο αυτό (1648/86), να τοποθετηθούν αναγκαστικά ως υπάλληλοι ή εργατοτεχνίτες, ανάλογα με τα τυπικά τους προσόντα, σε Δημόσιες Υπηρεσίες, σε ΝΠΔΔ, σε ΝΠΙΔ, σε επιχειρήσεις και οργανισμούς του δημοσίου τομέα, σε τράπεζες και σε επιχειρήσεις ή εκμεταλλεύσεις ελληνικές ή ξένες που λειτουργούν στην Ελλάδα με οποιαδήποτε μορφή και απασχολούν προσωπικό πάνω από 50 άτομα.

Με τον καιρό όλα τα μέλη του δείγματος συνήθισαν την κώφωση τους και την αποδέχτηκαν σαν κομμάτι της προσωπικότητάς τους. Σε κάποιους από αυτούς είναι ακόμη κάποιες φορές βάρος ιδίως όταν αντιμετωπίζουν προβλήματα στις καθημερινές τους συναναστροφές. «Όταν πηγαίνω για καφέ οι σερβιτόροι δυσκολεύονται να καταλάβουν τι θέλω να πω και πρέπει να τους το δείξω στον κατάλογο ή να τους το γράψω.» (κωδ.4)

Αντίθετα κάποιοι άλλοι θεωρούν την κώφωση τους δώρο Θεού και το έχουν αποδεχτεί συνειδητά. Πολλοί κωφοί αντιμετωπίζουν πολύ καλά με κώφωση τους, μέσω εκμάθησης της νοηματικής γλώσσας, της ανάγνωσης χειλιών και προσαρμόζοντας το χώρο της εργασίας τους

⁷⁴ Δημητρίου Μ., Σπύρου Ε., Χρήστου Κ., Τα Τυπικά και Άτυπα δίκτυα Φροντίδας της Κοινότητας απέναντι στα Παιδιά με Απώλεια Ακοής και τις Οικογένειες τους: Η Ικανοποίηση των Κυπρίων Ακουόντων Γονέων. ΤΕΙ Ηράκλειου 2006-2007

⁷⁵ www.mitnet.gr Επαγγελματική αποκατάσταση των κωφών Ν1648/86 άρθρο 1 παρ. 4 και Ν 2224/94 άρθρο 22

και το περιβάλλον του σπιτιού τους πολύ οικείο και πρακτικό ώστε να μην δυσκολεύονται εξαιτίας της απώλεια της ακοής τους.⁷⁶ «Όταν ήμουν μικρός είχα ένα ξάδερφο που ήταν για μένα τέλειος σε όλα του. Ήταν όμορφος, έξυπνος, δημοφιλής, τον θαύμαζα πολύ. Μέχρι που αρρώστησε έπαθε λευχαιμία και μετά από καιρό πέθανε. Τότε συνειδητοποίησα ότι υπάρχουν άνθρωποι με χειρότερα προβλήματα από εμένα. Από τότε και έπειτα θεωρώ ότι η κώφωση μου είναι κάτι που μπορεί να μου έχει φέρει εμπόδια σε κάποιους τομείς της ζωής μου, αλλά παρόλα αυτά δεν με εμποδίζει να ζήσω την ζωή μου. Θεωρώ την κώφωση μου πλέον ευλογία γιατί απ την στιγμή που δεν ακούω καλά μπορώ να είμαι και ήρεμος, ανεπηρέαστος από διάφορα γεγονότα της ζωής.» (κωδ. 5)

5. Συζήτηση

Από τα αποτελέσματα της έρευνας για την επαγγελματική αποκατάσταση των κωφών, μπορούν να γίνουν κάποιες παρατηρήσεις, ως διαπιστώσεις περισσότερο, παρά ως συμπεράσματα. Πιο συγκεκριμένα

✓ Για τον κωφό και την εκπαίδευση του.

Από τους 7 συνεντευξιζόμενους όλοι έχουν τελειώσει το ειδικό δημοτικό και το ειδικό γυμνάσιο εκτός από έναν που έχει φοιτήσει μόνο μέχρι ην βη δημοτικού σε ειδικό σχολείο. Ένας από τους επτά πήγε σε πειραματικό λύκειο και τελείωσε μηχανολόγος μηχανικός, ενώ μετά συνέχισε τις σπουδές του στο ΤΕΙ Πειραιά όπου και απέκτησε την ειδικότητα του ηλεκτρονικού υπολογιστών. Η μοναδική κοπέλα που έλαβε μέρος στην έρευνα μας αποφοίτησε ως νηπιαγωγός ενώ τα 4 υπόλοιπα μέλη δήλωσαν ότι μέσω των προγραμμάτων του ΟΑΕΔ απέκτησαν κάποια ειδικότητα, ασχέτως αν δεν εργάστηκαν ποτέ στον τομέα της ειδικότητας τους.

Όλοι μας ανέφεραν ότι αντιμετώπιζαν δυσκολίες κατά τα χρόνια της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης τους, καθώς ο δάσκαλος που είχαν τους πίεζε να μάθουν να μιλάνε και να γράφουν και δεν είχε τις κατάλληλες γνώσεις για διγλωσση εκπαίδευση, καθώς δεν γνώριζε ούτε την νοηματική γλώσσα ούτε είχε γνώσεις γύρω από την κώφωση ή την βαρηκοΐα. Όπως

⁷⁶ Δρ. Γκέλης Δ. (2005) Ακοολογία Έλεγχος ακουστικής ικανότητας και αντιμετώπισή της απώλειάς της

βλέπουμε λοιπόν η τεχνική που χρησιμοποιούσαν οι εκπαιδευτές ήταν ο προφορισμός⁷⁷ αυτός που κυριάρχησε στον οποίο δινόταν έμφαση στην ανάπτυξη της ομιλούμενης γλώσσας, με την αξιοποίηση των υπολειμμάτων της ακοής, μέσω των τεχνολογικών βοηθημάτων και άλλων πρόσφορων χειρισμών και μαθημάτων, όπως η χειλεανάγνωση, η ορθοφωνία, η χρήση γραπτού λόγου κλπ.

Η χαμηλή αποτελεσματικότητα της προφοριστικής προσέγγισης σε καθαρά γλωσσικό, γνωστικό αλλά και συναισθηματικό και κοινωνικό επίπεδο, δημιούργησε έντονες αμφισβητήσεις τόσο από τους εκπαιδευτικούς, όσο κυρίως από το χώρο των κωφών.

Συμπερασματικά λοιπόν, η εκπαίδευση των ατόμων του δείγματος ήταν πολύ δύσκολη λόγω της κώφωσης τους, αρχικά, αλλά και λόγω της ανεπαρκούς γνώσης των εκπαιδευτικών τότε, στην κώφωση, τις διάφορες τεχνικές διδασκαλίας σε παιδιά με κώφωση όπως η δίγλωσση εκπαίδευση, αλλά και έλλειψη της γνώσης της γλώσσας των κωφών. Για να γίνει, ωστόσο, πραγματικότητα η εξασφάλιση ενός δίγλωσσου σχολικού περιβάλλοντος, απαιτούνται και κάποιες άλλες βασικές προϋποθέσεις. Προτεραιότητες των προγραμμάτων αυτών αποτελούν, εκτός από τη διδασκαλία της Ε.Ν.Γ, και η πληροφόρηση και συνειδητοποίηση των μαθητών σχετικά με τα θέματα που αφορούν τους κωφούς καθώς και η ανάπτυξη της ταυτότητας του κωφού στους μαθητές. Είναι απαραίτητο να αναγνωρίζεται και εκτιμάται η κουλτούρα και η γλώσσα της Κοινότητας των Κωφών, στην οποία εντάσσονται σταδιακά τα κωφά παιδιά. Η χρήση της κοινοτικής γλώσσας δίνει περηφάνια και αυτοπεποίθηση στα παιδιά για την κουλτούρα και την Κοινότητά τους⁷⁸. Η εκπαίδευση επίσης πρέπει να πραγματοποιείται σε συνεργασία με την Κοινότητα των Κωφών, για να προετοιμάζει ρεαλιστικά τους μαθητές για την πολιτισμική και κοινωνική ζωή τους.

Για να γίνουν όμως πραγματικές αλλαγές στα δίγλωσσα προγράμματα πρέπει να αλλάξει συνολικά η στάση του σχολικού περιβάλλοντος και να εκπαιδευτούν και να προσληφθούν δίγλωσσοι, ενημερωμένοι, ευαισθητοποιημένοι και συνειδητοποιημένοι εκπαιδευτικοί. Το προσωπικό στα δίγλωσσα προγράμματα εκπαίδευσης θα πρέπει να είναι δίγλωσσο, συμπεριλαμβανομένου και του διευθυντή, να συμπλέει και να ανταποκρίνεται στις γλωσσικές, τις πολιτισμικές και τις εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών⁷⁹. Παρόλα αυτά ακόμη και αν τα σχολεία που φοίτησαν τα παιδιά λεγόταν ειδικά, οι μέθοδοι που

⁷⁷ Λαμπροπούλου Β., (2005) Το κωφό παιδί και η εκπαίδευση του, Πάτρα

⁷⁸ Κυπριωτάκη, Α., (1989) Τα ειδικά παιδιά και η αγωγή τους

⁷⁹ Κουρμπέτης Β., (1999) Νόημα στην εκπαίδευση. Η ελληνική νοηματική γλώσσα και η διδασκαλία της στο σχολείο κωφών., Αθήνα

χρησιμοποιούσαν δεν ήταν κατάλληλοι ώστε να εκπαιδεύσουν κωφούς και βαρήκοους με τις κατάλληλες μεθόδους.

Όσο αναφορά την τριτοβάθμια εκπαίδευση, σπούδασαν εκείνοι οι οποίοι είχαν πρόβλημα βαρηκοΐας και μπορούσαν να αντεπεξέλθουν στο πρόγραμμα εκπαίδευσης του ΤΕΙ, ενώ αυτοί που είχαν πρόβλημα κώφωσης, είτε βοηθήθηκαν μέσω των προγραμμάτων του ΟΑΕΔ και πήραν κάποια ειδικότητα, είτε βρήκαν κάποια δουλειά κατόπιν συζήτησης με την επιτροπή του ΟΑΕΔ ή της Πρόνοιας.

✓ Για τον κωφό και την ένταξη του στην αγορά εργασίας

Το ένα από τα μέλη του δείγματος μας ισχυρίστηκε ότι ήταν πολύ εύκολο για εκείνον να βρει δουλειά και μάλιστα στον τομέα που σπούδασε. Δεν κόπιασε ιδιαίτερα να βρει δουλειά ως καθηγητής, ως αναπληρωματικός μεν, στην αρχή αλλά πολύ γρήγορα ήλθε και η νομιμοποίηση του ως καθηγητής. Εξαίρεση αποτελεί άλλος ένας από τους υπόλοιπους 6 ο οποίος δεν σπούδασε καθόλου αλλά στάθηκε τυχερός και δουλεύει από το 1999 μέχρι σήμερα στην ίδια δουλειά χωρίς να εργαστεί πουθενά αλλού τα προηγούμενα χρόνια της ζωής του.

Τα υπόλοιπα 5 άτομα του δείγματος μας, δούλεψαν σε αρκετές δουλειές μέχρι να μονιμοποιηθούν σε κάποια επιχείρηση και χρειάστηκε ακόμη και να μετακομίζουν συχνά σε άλλες πόλεις προς αναζήτηση ενός καλύτερου επαγγελματικού περιβάλλοντος και μιας δουλειάς της αρέσκειας τους.

Δεν αντιμετώπισαν ιδιαίτερες δυσκολίες με τους εργοδότες τους που να τους στιγματίσουν αν και κάποιοι στην αρχή αμφέβαλλαν, ήταν διστακτικοί και καχύποπτοι, στην πορεία της συνεργασίας τους δεν αντιμετώπισαν προβλήματα. Φιλικές επίσης, σχέσεις ανέπτυξαν και με τους ακούοντες συναδέλφους τους οι οποίοι ως επί το πλείστον έδειξαν ενδιαφέρον και καλή διάθεση να επικοινωνήσουν μαζί τους. Βέβαια πάντα υπάρχουν και οι εξαιρέσεις όπου στον εργασιακό χώρο οι συνάδερφοι αναπτύσσουν αντιζηλίες και κάποια εχθρότητα προς τα άτομα με κώφωση, όπως μας εξομολογήθηκε ένα από τα άτομα του δείγματος μας.

Αιώνες τώρα οι άνθρωποι με κάποια αδυναμία, διανύουν την δικιά τους ιδιαίτερη πορεία μέσα στην κοινωνία. Μια αγωνιώδης προσπάθεια αποδοχής και ένταξης στον κόσμο των "κανονικών". Ένας αγώνας που ακόμα συνεχίζεται και έχει τις δικές του ξεχωριστές παραμέτρους, που παράγονται από την φύση της κάθε αναπηρίας. Η διαφορά βέβαια είναι

δικαίωμα, που όμως πρέπει να κατακτηθεί. Η προσπάθεια για την εξασφάλιση καλύτερων συνθηκών για τους ανθρώπους με ειδικές ανάγκες, από το πρώτο ξεκίνημά της έπρεπε να ανατρέψει ένα ιδιαίτερα αρνητικό κλίμα, να πείσει την κοινωνία ότι η διαφορετικότητα που παρουσιάζουν οι κάθε είδους ανάπηροι δεν τους διαφοροποιεί από το ανθρώπινο είδος. Έπρεπε να απαλειφθούν προκαταλήψεις αιώνων, ώστε να γίνει αποδεκτός ο κάθε ανάπηρος άνθρωπος στην κοινωνία των "υγιών".⁸⁰

Τα άτομα του δείγματος μας αγωνίστηκαν για να εισέλθουν στην αγορά εργασίας και σίγουρα αντιμετώπισαν πολλά εμπόδια λόγω του διαφορετικού κώδικα επικοινωνίας τους, αλλά έχουν αποκτήσει αισιοδοξία και σιγουριά για τον εαυτό τους. Και αν και γνώρισαν ανθρώπους που τους απαξίωσαν εκείνοι στάθηκαν στο ύψος τους και με το πέρασμα του καιρού κατάφεραν να αποδείξουν τις ικανότητες τους και να αποκτήσουν ακόμη και φίλους ή ερωτικούς συντρόφους ακούντες.

✓ Για το οικονομικό και οικογενειακό περιβάλλον των κωφών.

Σημαντική ήταν η βοήθεια των γονιών τους ιδίως στα πρώτα χρόνια της ζωής τους καθώς τους αντιμετώπισαν με πολύ αγάπη, συμπαράσταση και παραδοχή και τους βοήθησαν να αναπτύξουν μια συγκροτημένη προσωπικότητα ανεξάρτητα από το πρόβλημα της κώφωσης τους.

Επίσης το κράτος που είναι ο βασικότερος φορέας τυπικής φροντίδας θα μπορούσε να παρέχει περισσότερη υποστήριξη προς την οικογένεια και το παιδί με απώλεια ακοής. Μέσα από συγκεκριμένη νομοθεσία που θα διασφαλίζει τα δικαιώματα της οικογένειας και του παιδιού με απώλεια ακοής και με οικογενειο- κεντροθετημένες παρεμβάσεις από τις υπηρεσίες, η Κοινωνική Υποστήριξη από το Κράτος θα ήταν πιο ικανοποιητική⁸¹.

Οι δάσκαλοι επίσης αν και δεν είχαν τις κατάλληλες γνώσεις και δεν χρησιμοποίησαν τις ανάλογες, με την κώφωση, εκπαιδευτικές τεχνικές, προσπάθησαν να τους βοηθήσουν να μάθουν να γράφουν και να διαβάζουν.

⁸⁰ Ζαφειράτου - Κουλιούμπα, Ε., (1994) Γνωριμία με την κώφωση, Αθήνα

⁸¹ Δημητρίου Μ., Σπύρου Ε., Χρήστου Κ., Τα Τυπικά και Άτυπα δίκτυα Φροντίδας της Κοινότητας απέναντι στα Παιδιά με Απώλεια Ακοής και τις Οικογένειες τους: Η Ικανοποίηση των Κυπρίων Ακούοντων Γονέων. ΤΕΙ Ηράκλειου 2006-2007

⁸¹ www.mitnet.gr

Στην ένταξη τους στην αγορά εργασίας τους βοήθησε πολύ ο ΟΑΕΔ που μέσω των προγραμμάτων και των διασυνδέσεων με διάφορες επιχειρήσεις κατάφερε να τους βρει διάφορες επιλογές στον τομέα της εργασίας. Σύμφωνα και με τις διατάξεις του κράτους, κωφά άτομα ηλικίας 15 - 65 ετών, με ποσοστό αναπηρίας τουλάχιστον 40%, εφόσον είναι εγγεγραμμένα στα μητρώα ανέργων αναπήρων του Ο.Α.Ε.Δ., μπορούν, σύμφωνα με τους όρους, τις προϋποθέσεις και τις διαδικασίες που ορίζονται στο νόμο αυτό (1648/86), να τοποθετηθούν αναγκαστικά ως υπάλληλοι ή εργατοτεχνίτες, ανάλογα με τα τυπικά τους προσόντα, σε Δημόσιες Υπηρεσίες, σε Ν.Π.Δ.Δ., σε Ν.Π.Ι.Δ., σε επιχειρήσεις και οργανισμούς του δημοσίου τομέα, σε τράπεζες και σε επιχειρήσεις ή εκμεταλλεύσεις ελληνικές ή ξένες που λειτουργούν στην Ελλάδα με οποιαδήποτε μορφή και απασχολούν προσωπικό πάνω από 50 άτομα.⁸²

Όσο αναφορά τις προσωπικές τους συναναστροφές και τον κοινωνικό τους περίγυρο, μέσω του συλλόγου στον οποίο έχουν εγγραφεί, απέκτησαν φίλιες και συμμετέχουν σε ομαδικές δραστηριότητες ψυχαγωγικού χαρακτήρα. Επίσης και στο εργασιακό τους περιβάλλον ανέπτυξαν φιλίες με ακούοντες.

Έχουν καταφέρει να φτάσουν σε ένα σημείο της ζωής τους που έχουν αποδεχτεί απόλυτα την κώφωση τους και δεν εμποδίζονται οι καθημερινές τους συναλλαγές.

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα και με την έρευνα του Καμπουράκου Κ.: «το 65% έμαθαν την νοηματική μέσα από την επαφή με φίλους και συμμαθητές, 21% από τους δάσκαλους και τους καθηγητές τους και 5% από την οικογένεια. 3% απάντησε πως έμαθε με διαφορετικό τρόπο (δεν διευκρίνισε) και 3% δήλωσε πως δεν γνωρίζει τη Νοηματική γλώσσα. Πιο συγκεκριμένα παρατηρούμε ότι το 70% έμαθε την νοηματική γλώσσα μέσα από τους μηχανισμούς κοινωνικοποίησης (οικογένεια, φίλοι, συμμαθητές) και 21% από τους εκπαιδευτικούς. Αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία διότι διαπιστώνουμε ότι η γλώσσα αυτή δεν αποτελεί ένα ξένο σώμα γι' αυτούς αλλά είναι ότι η μητρική γλώσσα για εμάς.»⁸³

Συνήθισαν την μορφή αναπηρίας τους, έμαθαν την νοηματική με δική τους προσπάθεια και κατάφεραν εντάχθηκαν στον χώρο της εργασίας και της κοινωνίας ενεργά ανεξάρτητα ότι αποτελούν μια κοινωνική ομάδα με την δική της κουλτούρα και γλώσσα επικοινωνίας.

⁸³ Καμπουράκος Κ. Εκπαίδευση και επαγγελματική αποκατάσταση των Κωφών στην Αθήνα, ΤΕΙ Ηρακλείου 2003

6. Συνοπτικά συμπεράσματα

Βλέπουμε ότι ο πολιτισμός ως μηχανισμός επιβίωσης των ανθρώπων βοηθά στην προσαρμογή μας στο αντίστοιχο περιβάλλον που ζούμε. Ως περιβάλλον ορίζονται όλες οι καταστάσεις ή το σύνολο των περιστάσεων που καλείται να αντιμετωπίσει ο άνθρωπος. Ο Κωφός ζώντας σε ένα περιβάλλον χωρίς ήχους και κυρίως χωρίς τους ήχους της ομιλίας έχει προσαρμοστεί στο περιβάλλον αυτό και χρησιμοποιεί μια άλλη γλώσσα. Μια γλώσσα οπτική δηλαδή που δεν βασίζεται σε ήχους. Η ανάγκη των Κωφών για μια γλώσσα προσαρμοσμένη στις δικές τους οπτικές ανάγκες είναι αυτή που τους καθιστά πολιτισμική ομάδα και όχι η απώλεια της ακοής τους.

Η δια βίου εκπαίδευση πρέπει να συνεχιστεί διότι υπάρχουν πολλοί Κωφοί οι οποίοι δεν έχουν ολοκληρώσει την εκπαίδευση τους σε ειδικά σχολεία. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την έλλειψη δεξιοτήτων που θα τους έδιναν την ικανότητα να εργαστούν⁸⁴. Τα ίδια τα άτομα του δείγματός μας, μας ενημέρωσαν ότι αν δεν έχουν κάποιο πτυχίο στα χέρια τους ακόμη και ο ΟΑΕΔ δεν μπορεί να τους βοηθήσει άμεσα να εργαστούν.

Σε μικρή ηλικία είχαν αντιμετωπίσει μεγάλες δυσκολίες στο σχολείο γιατί οι δάσκαλοι δεν ήξεραν νοηματική και πίεζαν τα παιδιά να μάθουν να μιλάνε και να γράφουν, πράγμα που τους φαινόταν πολύ δύσκολο λόγω της κώφωσης.

Οι γονείς τους παρ' όλες τις δυσκολίες που έπρεπε να αντιμετωπίσουν λόγο ότι στην αρχή κυρίως δεν είχαν γνώσεις για την κώφωση και πώς μπορούν να χειριστούν σωστά και να φανούν βοηθητικοί με τα παιδιά τους, στάθηκαν άξιοι αγωνιστές και σύμμαχοι των παιδιών τους σε όλες τους τις δυσκολίες να ενταχθούν σε ένα κόσμο ακουόντων.

Σαν ενήλικες έπειτα οι κωφοί κόπιασαν πολύ να αποκτήσουν ένα πτυχίο που θα βοηθούσε στην επαγγελματική τους αποκατάσταση. Η υπηρεσία του ΟΑΕΔ και τα προγράμματα του φανήκαν πολύ βοηθητικά στην απόκτηση κάποιας ειδικότητας και στην εύρεση εργασίας τους. Και παμψηφεί τα άτομα του δείγματος βρήκαν δουλειά μέσω της βοήθειας του ΟΑΕΔ.

Στον τομέα της εργασίας οι εργοδότες τους ήταν σωστοί στις υποχρεώσεις τους απέναντι τους, αφού βέβαια πρώτιστος, οι κωφοί απέδειξαν ότι παρά το πρόβλημα της ομιλίας τους είναι ικανοί να ανταπεξέλθουν στα καθήκοντα τους εν ώρα εργασίας. Οι συναδελφικές τους σχέσεις καλυτέρευαν έπειτα από κάποιο διάστημα της συνεργασίας τους και βρήκαν

⁸⁴ Καμπουράκος Κ. Εκπαίδευση και επαγγελματική αποκατάσταση των Κωφών στην Αθήνα, ΤΕΙ Ηρακλείου 2003

τρόπους επικοινωνίας. Σίγουρα υπήρχαν και άτομα τα οποία δεν ήθελαν να έχουν επαφές μαζί τους απαξιώνοντας τους λόγω της κώφωσης τους, συμπεριφορά όμως, που δεν έδειξε να ενοχλεί και να δυσκολεύει την ένταξη τους στην εκάστοτε επιχείρηση που εργάστηκαν.

Το κράτος δεν μεριμνά ιδιαίτερα για την καλυτέρευση της ζωής τους πράγμα το οποίο είναι απαράδεκτο ιδίως όταν συγκρίνουμε τις αμέτρητες παροχές και νόμους που θεσπίζονται κάθε χρόνο σε χώρες του εξωτερικού όπως η Αγγλία, η Γερμανία και οι Σκανδιναβικές χώρες. Το ελληνικό κράτος παρέχει επιδόματα στους κωφούς μόνο εάν εκείνοι δεν εργάζονται και διατηρούνται κατόπιν εύρεσης δουλειάς μόνο εάν υπάρχουν και ψυχικές νόσοι παράλληλα με την κώφωση.

Η κώφωση έχει γίνει αποδεκτό κομμάτι του εαυτού τους, έχουν συνηθίσει το πρόβλημα ομιλίας τους και με το πέρασμα του χρόνου εναρμονιστήκαν στην ξεχωριστή κοινότητα των κωφών, γνωρίζοντας πλέον την νοηματική γλώσσα, τα έθιμα και την κουλτούρα της. Απέκτησαν γνωριμίες και φιλίες με άλλους κωφούς, μέσω της ένταξής τους σε συλλόγους κωφών σε διάφορες πόλεις και του Βόλου που πλέον διαμένουν και συνεχίζουν την κοινωνικοποίηση τους σε όλους τους τομείς της ζωής τους.

Σημαντικό επίσης είναι ότι ανέπτυξαν φιλικές σχέσεις και με ακούοντες πράγμα που βοήθησε στο μην απομονωθούν στην ιδιαίτερη κοινότητα των κωφών αλλά να αναπτύξουν τις κοινωνικές στους συναναστροφές και να καλυτερέψουν τις εργασιακές τους σχέσεις.

Ακόμα και αν πέρασαν από διάφορες δουλειές που δεν ήταν ευχάριστες γι' αυτούς κατάφεραν στο τέλος μέσω του ΟΑΕΔ να αποκτήσουν μια δουλειά που να τους καλύπτει οικονομικά αλλά και να τους είναι ευχάριστη ώστε να παραμείνουν πολλά χρόνια σε αυτή. Μέσω της εργασίας τους απέκτησαν αισιοδοξία και αυτοπεποίθηση και αν και η οικονομική κρίση που πλέον κάνει τον εργασιακό τομέα να φαίνεται αβέβαιος και απροσέγγιστος, εκείνοι πιστεύουν ότι εάν είσαι ικανός άνθρωπος πάντα θα βρίσκεις μια δίοδο που θα σε οδηγήσει στην επαγγελματική και οικονομική σου αποκατάσταση.

Επίλογος

Στο χώρο της ειδικής αγωγής και επαγγελματικής αποκατάστασης ιδιαίτερα όταν ασχολούμαστε με Κωφούς, η θεωρία δεν μπορεί να εφαρμοστεί με τον ίδιο τρόπο σε όλα τα σχολικά και επαγγελματικά πλαίσια, κυρίως λόγω της ιδιαιτερότητας των Κωφών. Είναι μια μικρή και αυτοτελής κοινότητα μέσα στην ευρύτητα της κοινωνίας μας. Έχουν τον δικό τους τρόπο επικοινωνίας και έκφρασης και ένα διαφοροποιημένο τρόπο αντίληψης των τεκταινόμενων γύρω τους. Έχουν επίσης και δική τους άποψη και τρόπο σκέψης. Ότι εμείς οι ακούοντες θεωρούμε ότι είναι σωστό για αυτούς δεν είναι απαραίτητο ότι συμφωνεί με την δική τους άποψη. Οι επαγγελματίες που θα συνεργαστούν με τους κωφούς θα πρέπει να ξέρουν ότι οι κωφοί όντας μια ξεχωριστή κοινότητα χρειάζονται ένα πιο λεπτό χειρισμό ως προς την επικοινωνία αλλά και στις απαιτήσεις που θα έχουν στον εργασιακό τομέα.

Τελειώνοντας την πτυχιακή μας θεωρούμε ότι έχουμε φέρει εις πέρας όλους τους στόχους που θέσαμε αρχικά ξεκινώντας την. Διερευνήσαμε ιδιαίτερα την είσοδο των κωφών στην αγορά εργασίας και πώς και από ποιους λάβανε στήριξη σε όλα τα βήματα της ζωής τους μέχρι και την μέρα που εισήχθησαν για εργασία σε κάποια επιχείρηση.

Τελειώνοντας αυτή την πτυχιακή και αυτό που μας βοήθησε ο σύλλογος κωφών ΑΡΓΩ να καταλάβουμε είναι πως *αν και τίποτα δεν είναι εύκολο σ' αυτή την ζωή, αν αποδεχτείς οποιοδήποτε πρόβλημα έχεις και το θεωρήσεις αντί για αναποδιά, ευλογία, θα ζήσεις ήρεμα μαζί με αυτό και θα είσαι ικανός να ζήσεις την ζωή σου ευχάριστα παρά τις δυσκολίες που θα συναντήσεις.*

Παράρτημα

Ερωτηματολόγιο

Οι άξονες που κινηθήκαμε ήταν τρεις, ο καθένας από τους οποίους είχαν κάποιες υποερωτήσεις οι οποίες είναι οι είναι οι εξής:

- **Εμπειρίες από την εκπαίδευση των κωφών**
 1. Η ποιότητα της εκπαίδευσης των κωφών.
 2. Ποια η κατάρτιση που παρέχει το σχολείο. Είναι βοηθητικό στην επαγγελματική αποκατάσταση τους;
 3. Τι ευκαιρίες έχουν δοθεί από την πολιτεία;
- **Εμπειρίες από την ένταξη τους στην αγορά εργασίας**
 1. Ποιές ήταν οι εμπειρίες τους από την πρώτη τους επαφή με την αγορά εργασίας
 2. Ποιοί είναι οι λόγοι που οι εργοδότες προχωρούν ή δεν προχωρούν στην πρόσληψη των κωφών. Τι δυσκολίες έχουν αντιμετωπίσει.
 3. Είναι προκατειλημμένοι οι εργοδότες για την αποδοτικότητα τους;
 4. Πώς αντιμετωπίζονται από τους συναδέλφους τους;
 5. Ο ρόλος της πολιτείας έχει συμβάλει στην ομαλή ένταξη τους στην αγορά εργασίας;
- **Το ευρύτερο περιβάλλον των κωφών (οικογενειακό-κοινωνικό)**
 1. Ποια είναι η αντιμετώπιση από τον κοινωνικό τους περίγυρο; Πώς τους συμπεριφέρονται. Τι δυσκολίες έχουν αντιμετωπίσει;
 2. Από ποιους φορείς έχουν λάβει υποστήριξη (προγράμματα, κοινότητα κωφών)
 3. Τι είδος στήριξη έχουν λάβει από το οικογενειακό τους περιβάλλον
 4. Υποκειμενικά, οι ίδιοι οι κωφοί πως αντιλαμβάνονται την κώφωση τους;

Βιβλιογραφία

Ελληνική βιβλιογραφία

- 1) Αλεξάνδρου, Κ., Το βαρήκοο παιδί, Αθήνα, χ.χ.
- 2) Βουτσά, Ο., Η συμβολή του ψυχολόγου στη διαγνωστική προσέγγιση του κωφού παιδιού.
- 3) Ζαφειράτου - Κουλιούμπα, Ε., Γνωριμία με την κώφωση, εκδ. Έλλην, Αθήνα 1994.
- 4) Ζώνιου - Σιδέρη, Α., Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους, εκδ. Βιβλιονομία, Αθήνα 1991
- 5) Καλαϊτζάκη, Α., Το κωφό άτομο και η νοηματική γλώσσα, εκδ. σύγχρονο 1996
- 6) Καλατζή, Κ., Διαταραχές του λόγου στην παιδική ηλικία, έκδ. 2η, Αθήνα 1973.
- 7) Κούκου, Μ., Εμπειρίες από την ένταξή μου στην κοινωνία ως κωφού.
- 8) Κουμπέτης Β. Διαναπηρικός οδηγός επιμόρφωσης. Ας ενισχύσουμε με την συμμετοχή μας τις ικανότητες των μαθητών με κώφωση ,τύφλωση, κινητική αναπηρία αυτισμό νοητική υστέρηση Αθήνα 2007
- 9) Καραμούζη, Ε., Η διαδικασία της διαφοροδιάγνωσης ανάμεσα στη βαρηκοΐα - κώφωση, εξελικτική δυσφασία, νοητική υστέρηση, αυτισμό και συγγενείς διαταραχές Κατή, Δ., Γλώσσα και επικοινωνία στο παιδί, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1992
- 10) Κουτσομητοπούλου, Ε., Η ψυχολογία των παιδιών με προβλήματα ακοής
- 11) Κυπριωτάκη, Α., Τα ειδικά παιδιά και η αγωγή τους, έκδ. 3η, Ψυχοτεχνική, Ηράκλειο 1989.
- 12) Κωσταντινίδου, Μ., Το πρώτο μου βιβλίο στη νοηματική γλώσσα, έκδ. 2η, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1995
- 13) Λαμπροπούλου, Β., (επιστημονική υπεύθυνη), 1ο Εκπαιδευτικό Πακέτο Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών και Ειδικών Επιστημόνων ΣΜΕΑ Κωφών και Βαρηκόων, Οι Κοινωνία και οι Κωφοί - Κοινότητα και Κουλτούρα Κωφών, Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. - ΥΠ.Ε.Π.Θ, Πάτρα 1997-99.
- (επιστημονική υπεύθυνη), 3ο Εκπαιδευτικό Πακέτο Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών και Ειδικών Επιστημόνων ΣΜΕΑ Κωφών και Βαρηκόων, Εκπαίδευση και Κωφό παιδί, Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. - ΥΠ.Ε.Π.Θ, Πάτρα 1997-99

- 14) Λαμπροπούλου Β. Αναλυτικά προγράμματα σπουδών για μαθητές με προβλήματα ακοής για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Τμήμα Ειδικής Αγωγής Αθήνα 2004
- 15) Λαζανά, Β., Το πρόβλημα των κωφαλάλων, Αθήνα 1984
- 16) Πλαχούρα, Α., Τι σημαίνει να μην ακούω. Τα προβλήματά μου σαν γονιός, τα προβλήματά μου σαν βαρήκοος.
- 17) Πόρποδα, Κ., Η μάθηση της γλώσσας, Αθήνα 1984
- 18) Στασινού, Δ., Η ειδική εκπαίδευση στην Ελλάδα, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1991.
- 19) Στυλιανού, Σ., Να πάρω ένα κουπί στον ώμο μου, έκδ. 3η, Θεσσαλονίκη 1997.
- 20) Τριανταφυλλίδη, Γ., Ο λόγος των νευμάτων, έκδ. Οι φίλοι των κωφαλάλων, Θεσσαλονίκη 1997.
- 21) Τσιάντη, Γ. - Μανωλόπουλου, Σ., (επιμέλεια), Σύγχρονα θέματα Παιδοψυχιατρικής, τόμος 2ος, μέρος Α', εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1988.
- 22) Τσουρέκη, Φ., Αναπτυξιακή Ψυχολογία, Αθήνα 1988.
- 23) Χίτογλου - Αντωνιάδου, Μ., Παιδοψυχιατρική εκτίμηση - αντιμετώπιση διαταραχών ακοής, ομιλίας και επικοινωνίας, Σημειώσεις Ιατρικού τμήματος Α.Π.Θ.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- 1) Anstotz, C., (1994) Βασικές αρχές της παιδαγωγικής για τα νοητικά καθυστερημένα άτομα
- 2) Buscalia, L., Άτομα με ειδικές ανάγκες και οι γονείς τους, εκδ. Γλάρος, Αθήνα 1993
- 3) Flaherty, P., Family therapy for deaf people. χ.χ
- 4) Griffey, N., From Silence to Speech, Dublin 1994
- 5) Hegethorn, B., On the history of mental health and deafness χ.χ.
- 6) Kirk, S., Η εκπαίδευση των αποκλινόντων παιδιών, μετάφραση - έκδοση Τσιμπούκης Κ., Α
- 7) Kourbetis V., Hoffmeister R. (2002). Name Signs in Greek Sign Language. *American Annals of the Deaf*
- 8) Labori, E., Η κραυγή του γλάρου, εκδ. Νέα Σύνορα - Α. Λιβάνη, Αθήνα 1995
- 9) Phoenix, S., Family therapy with deaf patients, Αθήνα 1973.

Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία- Άρθρα

- 1) www.akmhcweb.org
- 2) www.enet.gr
- 3) www.amyntaio.gr
- 4) www.eric.ed.gov.
- 5) www.gelis.gr
- 6) www.wisegeek.com
- 7) www.virtualschool.web.auth.gr
- 8) www.e-pek.gr
- 9) www.ypepth.gr
- 10) www.mitnet.gr
- 11) www.omke.gr